TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ ir PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

REDAKCINĖ KOMISIJA:

Prof. Mykolas Römeris, prof. Kazys Šalkauskis, prof. Vladimiras Stankevičius, V. Tribunolo teisėjas Česlovas Butkys, advok. Jokūbas Robinzonas.

Redaktorius

JURGIS BYLA

Nr. 51

1940, kovas - balandis

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

TURINYS

1. Kelios pastabos pilietybės konstatavimo reikalu Vilniaus srity — *Mykolas Römeris* 91
2. Apie teisėjo įsitikinimus teismo darbe — *A. Vaitonis* 102
3. Trečiųjų Teismų Reformos Problema Lietuvos įstatymdavystėje — *G. Černius* 110
4. Šeimos rūpinimo apsauga — *L. Purėnienė* 119
5. Tarptautinė santvarka, kaip priemonė karui išvengti — *Dr. Br. Kazlauskas* 131
6. Tarpusavinis sutuoktinių ir jų vaikų išlaikymas pagal SSSR teisę — *Dr. G. Rutenbergas* 138
7. Teismų Statutai — *Pov. Beleckas*..... 145
8. Ipotekoes įstatymo įvedamųjų ir pereinamųjų nuostatų § 8 ir jo pakeitimas — *K. Navasaitis* 151
9. Tėvų baudžiamoji atsakomybė dėl savo vaikų — *K. Liaucius* 157
10. Raštų klastojimas — *Vyt. Mykolaitis*..... 163
11. Perrašininkai ir laiduotojai naujuoju vekselių įstatymu — *K. Saudargas* 170
12. Policijos teisės ir pareigos — *Dipl. teis. M. Klimkaitis* 172
13. Teismo antstolio žurnalas — *J. Špokas* 175
14. Teisinė draugijų padėtis Vilniaus mieste ir jo srityje — *D. Stankūnas* 177
15. Nuotrupos — *V. Burkevičius* 179
16. Teisinės terminijos projektas 184
17. Lietuvos Teisininkų visuotinieji suvažiavimai — *Z. Toliušis* 185
18. A. a. advokatą Kazimierą Venclauskį palaidojus — *K. Šalkauskis* 188
19. Apžvalga 189
20. Juridinės literatūros naujienos 193

Oficialinė dalis

1. Respublikos Prezidento aktai 9
2. Teisingumo Ministro Įsakymai 10

TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS
LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 51 | **Kovas - Balandis** | *1940 m.*

Vilnius, 1934. VIII. 13

Mykolas Römeris

Kelios pastabos pilietybės konstatavimo reikalu Vilniaus srity.

Vilniui ir jo sričiai faktiškai grįžus į Lietuvos valstybinį junginį, iš kurio teisiškai ta teritorija niekad nebuvo išskirta, savaime kilo ten užtiktų žmonių pilietybės klausimas. Klausimas galėjo būti painus ir todėl reikalingas sutvarkymo, nes Vilniaus sritis, nors teisiškai ir laikoma Lietuvos teritorijos dalimi, 19 metų buvo kitos valstybės valdoma ir vienašališku jos aktu, kurio Lietuva nepripažino, net paskelbta aneksuota, o Vilniaus srities gyventojai tos valstybės teisės normomis buvo laikomi jos piliečiais. Tad, Vilniaus sričiai faktiškai grįžus į Lietuvos sudėtį, reikėjo likviduoti anoji ten gyvenantiems Lietuvos piliečiams pritaikyta svetimos valstybės pilietybė, kaip ano vienašališko ir dabar atkritusio svetimos aneksijos akto padarinys. Tasai likvidavimas turėjo būti paprastas: konstatuoti, kurie asmenys Vilniaus srity yra Lietuvos piliečiais; tuo konstatavimu nuo Lietuvos piliečių buvo nušluojama, o tuo pačiu ir likviduojama, svetimoji pilietybė. Visi kiti vietoje užtikti žmonės, kurių Lietuvos pilietybė nebus konstatuota, lieka svetimšaliai ir tebėra tos pilietybės, kurią jie iki šiol turėjo.

Tad visas problemos sprendimo svoris perkeliamas į Lietuvos pilietybės konstatavimą. Ji nėra suteikiama (naturalizacija), bet kaip tik konstatuojama. Žinoma, tatai yra visai nuoseklu, nes jeigu grąžintas kraštas sudaro valstybinės teri-

torijos dalį, tai ir jo žmonės yra savaime piliečiai, kurie neturėtų būti reikalingi naturalizacijos.

Bet tuojau kyla klausimas, kaip, kuriais požymiais ir kriterijais bus konstatuojama Vilniaus srity užtiktų žmonių Lietuvos pilietybė.

Lietuvos 1938 m. konstitucija pilietybę skirsto dviem kategorijom: vieną vadina įgytąja pilietybe, o į kitą kategoriją sutraukia visus naturalizacijos atsitikimus, kada kas „gali būti priimtas piliečiu", sudarydama suteiktosios pilietybės kategoriją. Ši klasifikacija, gal būt, nėra moksliškai visai tiksli, nes ir suteiktoji pilietybė (naturalizacijos keliu) yra kaip tik „įgyta", o čia ji iš įgytosios išskiriama; antra vertus, į „įgytąją" pilietybę, greta įvairių atsitikimų, kai pilietybė svetimšalio įgyjama ipso jure (pvz., svetimšalė moteris išteka už Lietuvos piliečio), įrašoma ir elementarinė įgimtoji pilietybė, kuri turėtų būti iš įgyjamosios išskirta. Tačiau klasifikacinė schema čia nesvarbi.

Konstitucijos §§ 11 ir 15 konstatuojamoji Vilniaus srity Lietuvos pilietybė kvalifikuojama, kaip „įgyjamoji" pilietybė, o konstatavimo kriterijai („sąlygos ir tvarka") nustatomi įstatymu. Jie ir buvo nustatyti **„Vilniaus miesto ir jo srities tvarkymo įvedamojo įstatymo"** § 4, kurio tekstas yra toks:

„Vilniaus miesto ir jo srities gyventojai, kurie 1920 m. liepos 12 dienos Lietuvos taikos sutarties su Rusija ratifikacijos dokumentais pasikeitimo dieną buvo laikomi Lietuvos piliečiais ir šio įstatymo įsigaliojimo dieną turėjo gyvenamąją vietą Vilniaus mieste ar jo srityje, laikomi Lietuvos piliečiais.

Šitų Lietuvos piliečių žmonos ir vaikai ligi 21 metų amžiaus taip pat laikomi Lietuvos piliečiais; vyresni kaip 21 metų amžiaus šių asmenų vaikai laikomi Lietuvos piliečiais, jei jie šio įstatymo įsigaliojimo dieną turėjo gyvenamąją vietą Vilniaus mieste ar jo srity".

Pamatinė čia yra, žinoma, šio §-fo 1-ji pastraipa. Jisai numato dvi sąlygas vilniečių Lietuvos pilietybei konstatuoti. Pirmoji sąlyga yra ta, kad norįs konstatuoti tą savo pilietybę asmuo turi būti turėjęs 1920 m. tam tikrą dieną visas Lietuvos piliečio kvalifikacijas. Antroji sąlyga, kuri irgi reikalinga, yra ta, kad „šio įstatymo įsigaliojimo dieną" (1939.X.27) atitinka-

mas asmuo Vilniaus mieste ar Vilniaus srity turėtų gyvenamąją vietą. Turi būti konstatuotos abi sąlygos.

Toji diena, kurią numato pirmoji sąlyga, yra 1920.X.14 (1920.VII.12 Maskvos taikos sutarties tarp Lietuvos ir R. S. F. S. R. ratifikacijos dokumentais pasikeitimo diena), nes, kaip matyti iš „protokolo", paskelbto „Vyriausybės Žinių" 53 n-ry drauge su pačia taikos sutartimi, tą spalių 14 d. ir įvyko pasikeitimas sutarties ratifikavimo dokumentais.

Įstatymas šiuo atžvilgiu yra aiškus. Iš tikrųjų jisai nė kiek nepakeičia pilietybės sąlygų ir jų įrodymo struktūros, kuri veikė 1920 m., tiktai papildo tai viena nauja sąlyga, būtent, ta antrąja: gyvenamoji vieta Vilniuje ar jo srity 1939 m. Tai reiškia, kad jei kuris asmuo yra turėjęs teisės į Lietuvos pilietybę 1920 m., tai tą konstatavus dar tektų įrodyti, kad jis gyveno Vilniuje ar jo srity 1939 m. spalių mėn.

Jei dabar atsižvelgsime į tai, kurios kvalifikacijos ar sąlygos buvo reikalingos tam, kad 1920 m. žmogus būtų buvęs savaime laikomas Lietuvos piliečiu, neprivalančiu jokios naturalizacijos, tai konstatuosime, kad tos kvalifikacijos, išdėstytos Maskvos taikos sutarties VI straipsny, apima šias asmenų kategorijas:

a. asmenis, gyvenusius Lietuvos teritorijos sienose Maskvos taikos sutarties ratifikavimo metu (šios sutarties Lietuvoje ratifikavimo data: 1920.VIII.6), jeigu 1) jie patys arba jų tėvai nuolat gyveno Lietuvoje, arba 2) jeigu jie buvo įrašyti į sodžių, miestų arba luomų bendruomenes Lietuvos teritorijoje;

b. asmenis, kurie iki 1914 m. išgyveno Lietuvoje bent dešimtį paskutinių metų, vadinasi, bent nuo 1904 m., turėdami nuolatinį darbą, išskyrus tuos ne iš Lietuvos kilusius asmenis, kurie tuo laiku čia ėjo civilinę ar karinę Rusų valdžios tarnybą;

c. abiejų aukščiau nurodytų (pp. a. ir b.) kategorijų asmenis, kurie tos sutarties ratifikavimo metu gyveno trečios valstybės (ne Lietuvos ir ne R. S. F. S. R.) teritorijoje ir jų gyvenamoje valstybėje nėra naturalizavęsi;

d. tuo laiku R. S. F. S. R. teritorijoje gyvenusius asmenis, atitinkančius pp. a. ir b. sąlygas ir vėliau optavusius Lietuvos pilietybę sutarty nurodytu laiku ir tvarka.

Visi šių kategorijų asmenys, jeigu: a. 1920.X.14 jie buvo laikomi Lietuvos piliečiais ir b. be to, 1939.X.27 jie turėjo gyvenamąją vietą toje siauresnėje Vilniaus srity, kuri buvo nustatyta Lietuvos su Sovietais 1939.X.10 sutartimi, redukuojančią valstybinę Lietuvos teritoriją Lietuvos rytuose — tampa ipso jure Lietuvos piliečiais.

Čia tenka padaryti mažą pastabą dėl netikslios Maskvos sutarties atitinkamo teksto redakcijos, kuri kiek iškreipia čia nurodyto punkto b. prasmę. Pilietybės sąlygų klasifikacija, kurią aš čia pateikiau (punktai a.—d.), kaip tik atitinka šią netikslią redakciją ir todėl kiek klaidina skaitytoją. Iš šios redakcijos ir jąja pagrįstos klasifikacijos seka arba bent turėtų sekti, kad iš asmenų, kurie yra išgyvenę Lietuvoje nuo 1904 iki 1914 m. (punktas b.), nereikalaujama gyvenimo Lietuvoje 1920 m.

Iš tikrųjų, gyvenimas Lietuvoje 1920 m. rugpiūčio mėn. sąlyga turi būti taikoma tiek punktui a., tiek punktui b.

Ši sąlyga — tai gyvenimas Lietuvos teritorijoje 1920 m. rugpjūčio mėn.

Padarę atitinkamą pataisą, gausime šitokią Lietuvos pilietybei kvalifikacijų schemą 1920 metams pagal Maskvos taikos sutartį:

Pamatinės yra dvi alternatyvinės sąlygos: arba a. įrašymas į sodžių, miestų arba luomų bendruomenes Lietuvos valstybinės teritorijos ribose, arba b. išgyvenimas Lietuvos valstybinėje teritorijoje bent 10 metų prieš Didįjį karą, vadinasi, nuo 1904 iki 1914 m. Trečioji alternatyvinė pamatinė sąlyga, minima taikos sutarty, — apskritai nuolatinis gyvenimas Lietuvos teritorijoje — iš tikrųjų jau įeina implicite į antrąją, nes tie, kurie iš viso nuolat Lietuvoje gyveno, tuo pačiu yra išgyvenę ir nuo 1904 iki 1914 m., tad jiems to ir užtenka.

Žmonės, atitinką kurią vieną šių dviejų sąlygų, 1920 m. rugpjūčio mėn. buvo gyvenę: arba a. Lietuvos teritorijoje, arba b. Sovietų teritorijoje, arba c. kurios trečiosios valstybės teritorijoje.

Pirmuoju atsitikimu, vadinasi, jei jie buvo gyvenę Lietuvos teritorijoje, jie jau tuo pačiu laikomi Lietuvos piliečiais; jiems nieko daugiau nereikia. Antruoju atsitikimu, jei jie tuo laiku buvo gyvenę Sovietų teritorijoje, bus laikomi Lietuvos

piliečiais tik tuo atveju, jei jie buvo optavę Lietuvos pilietybę sutarty numatytomis sąlygomis. Trečiuoju atsitikimu, jei jie buvo gyvenę kurios trečiosios valstybės teritorijoje, jie bus laikomi Lietuvos piliečiais tik tuo atveju, jei nėra anoje trečioje valstybėje naturalizuoti.

Tad dabar, grįžus Vilniaus srities daliai prie Lietuvos, visi tie asmenys, kurie 1920 m. rugpiūčio—spalių mėn. nurodytomis sąlygomis turėjo Lietuvos pilietybės kvalifikacijas ir, be to, 1939.X.27 gyveno grįžusioje į Lietuvos valstybę Vilniaus srities daly, įrodę visas šias aplinkybes, bus ipso jure Lietuvos piliečiai.

Taip nustato įstatymas. Pirmuoju žvilgsniu tatai gali atrodyti kiek painu, tačiau, įsigilinus į šią regimą painiavą, viskas paaiškėja.

Šiuo laiku Vilniuje ir Vilniaus srity tikrinama šių asmenų pilietybė. Veikė daugybė šio tikrinimo punktų ir viena centrinė komisija, kuri galutinai sprendžia visus kylančius abejojimus. Šių punktų ir komisijos darbai tegali, žinoma, reikštis tiktai kvalifikacijų (sąlygų) konstatavimu atskiriems asmenims, jeigu jos yra; šie organai negali nei suteikti pilietybę, kai kvalifikacijų nėra, nei atmesti pilietybės reikalavimus, kai kvalifikacijos yra.

Iš esmės šių organų darbas yra grynai teisminis, kuriame jokios diskrecinės sprendžiamosios galios, sprendžiančios oportunizmo sumetimais, nėra. Tačiau organai, kurie šį iš esmės teisminį darbą vykdo savo personaline sudėtimi, savo veikimo metodais ir savo tarnybine padėtimi, yra administracijos organai. Nesant Lietuvoje administracinio teismo, jų veikimas (sprendimai) nėra teismo tvarka kontroliuojamas teisėtumo atžvilgiu. Kontrolė yra grynai hierarchinė, sukoncentruota politinėje valdžioje. Tai yra ta pati policinės valstybės tvarka, kuri, dėja, Lietuvoje yra įsigalėjusi ir kurios iki šiol nepajėgė reformuoti visi sumanymai ir pastangos įkurti administracinį teismą ir Lietuvos administracinei santvarkai suteikti teisminės administracinės santvarkos pobūdį. Tiesa, ministerijose yra teisininkai - juriskonsultai, yra teisininkų ir administracijos pareigūnų, yra jų ir šioje pilietybės konstatavimo komisijoje. Tačiau visi tie teisininkai yra valdininkai, tiesiog priklausą nuo politinės vyresnybės ir jos laisvai pasirnkti; jų nusistatymas

sutampą su tos vyresnybės politiniais siekimais. Pagaliau, jei jų tarpe yra ir rimtų bei prityrusių teisininkų, o to, be abejo, neigti negalima, tai vis dėlto jie yra prityrę tiktai kurioje vienoje administracinės veiklos srity. Vidaus Reikalų Ministerijoje, pvz., yra labai gerų ir rimtų administratorių ir teisininkų, kurie, bedirbdami tam tikros srities darbą per ištisą eilę metų, tapo atitinkamų teisinių problemų žinovais, nugalėjusiais dažnai pasitaikančią įstatyminių nuostatų kazuistiką ir nustačiusiais tvirtą, aiškią ir apskritai taisyklingą precedentinių sprendimų teisę. Tačiau nėra jokių garantijų, kad tasai jų teisinis darbas, kiek primenąs pretoriaus kuriamą teisę, pasiliks, kitiems užėmus jų vietą arba pasireiškus stipriam politiniam spaudimui iš viršaus; taip pat nėra tikra, kad tatai vyksta lygiai taisyklingai visose administracijos šakų ir šakelių srityse ir kad visur yra pasireiškę lygios vertės administratoriai ir teisininkai. Tačiau visų svarbiausia yra tai, kad nebuvimo teisminės viršūnės, kuri būtų paskirta administracijos veiksmų teisėtumui tikrinti ir jam išlaikyti ir kurios darbas apimtų visą administracinį valstybės aparatą, kiekviena administracinė sritis ir šaka eina savo keliais, teisę interpretuodama ir precedentinę teisę kurdama. Dėl to nėra teisinės perspektyvos, nėra bendros linijos, pajėgiančios suderinti atskiras teisines veiklas, ir mūsų materialinė administracinė teisė yra išparceliuojama atskiromis įvairių administracijos šakų teisinėmis konstrukcijomis. Be administracinio teismo, kuris nustatytų tą perspektyvą ir harmoniją, suliedamas atskiras, kartais labai rimtas ir vertingas, pastangas ir joms suteikdamas bendrą centrą, bendrą liniją bei teisinį planą, atskirų, net geriausių administratorių - teisinnkų veikimas šio trūkumo pšalinti nepajėgs. Valdantiesiems ir jų juriskonsultams tatai kartais gali atrodyti geriau, nes tas ramaus darbo netrukdo, tačiau teisinė valstybės kultūra ir pati valstybės funkcija bei visuomenės reikalai dėl to nukenčia.

Dėl administracinio teismo stokos ir šiame pilietybės darbe Vilniuje ir jo srity viskas priklauso tiktai nuo valdininkų komisijos nusimanymo ir nuo administracijoje nusistančių pažiūrų, o kartais ir palinkimų, kurie gali sutapti, bet gali ir nesutapti su įstatymų nuostatais. O jeigu kartais nesutaptų, tai vis dėlto nusvers jie, o ne teisės nuostaai, nes jokio korektyvo

teisės nuostatų galiai atstatyti ir šių administracijos organų veiklai teisiškai disciplinuoti nėra. Paskutinis lemiamas žodis yra šių organų. Tai yra administracinės globos („tutelle administrative") režimas, kuris valdinių teisinius reikalus paveda monopolinei administracijos veiklai ir kuris įstatyminių nuostatų pajėgumą paraližuoja, nes šiame režime įstatyminiai nuostatai savaime veikti nepajėgia, jeigu jie nėra atitinkamų administracijos organų akceptuoti; jie veiks tiktai tiek ir taip, kiek ir kaip administracijos organai jiems suteiks savo paramos. Čia ne administracija yra įstatymo dispozicijoje, bet, atvirkščiai, įstatymai yra administracijos dispozicijoje. Ir jei tam tikra administracinių organų grupė, kuriai bus pavesta kuris įstatymas vykdyti, kuriuo nors atžvilgiu klaidingai tą įstatymą interpretuos, tai prieš šią interpretaciją tiek valdiniai, kurių reikalus tatai liečia, tiek pats įstatymas yra bejėgis.

Kaip esu sakęs, ir šioje sistemoje pasitaiko, kad kuris administracijos organas dėl aukštų faktiškų savo valdininkų kvalifikacijų, stažo, prityrimo, gabumų, gali interpretuoti jo taikomą ir vykdomą įstatymą, ne blogiau, kaip administracinis teismas, kurio teisėjai taip pat yra žmonės ir taip pat kartais gali klysti ir klaidingai įstatymo nuostatus interpretuoti. Tačiau aiškią ir tvirtą teisinę liniją, teisinę perspektyvą ir vieningą įstatymams vykdyti planą, kuris visas atskirų administracijos šakų bei organų pastangas sulietų į harmoningą teisinį įstatymui subordinuotą ir jo disciplinuojamą veikimą, gali užtikrinti tiktai administracinis teismas. Ypatngai tatai būtų reikalinga kaip tik išuo metu ryšium su Vilniaus atgavimu ir svarbiausiomis administracijos problemomis, kurios dėl šio svarbaus fakto kyla.

Tarp kita ko, kaip tik ir šiuo pilietybės reikalu Vilniaus krašte pasireiškė atitinkamų komisijų darbe tam tikrų klausimų, kurie būtų reikalingi teisminio patikrinimo. Dviem, o ypač vienu atžvilgiu, šis darbas, mano supratimu, yra labai ryškiai nukrypęs nuo aiškios įstatymo prasmės. Tuo pačiu atitinkamose tų nukrypimų ribose jis yra neteisėtas ir užgaunąs teisinius, įstatymu pagrįstus, atitinkamų asmenų reikalus. Tačiau, neturint administracinio teismo, nėra būdo paveikti komisijų darbui ir grąžinti teisėtumui. Įstatymo nuostatai neturi apsaugos, ir pilietybės problemą sprendžiant laimi ne įstatymo nuostatai,

bet nusistatymas atitinkamų veikliosios administracijos organų, tvarkančių šių komisijų darbą. Galimas daiktas, kad tasai nusistatymas yra pagrįstas klaidingu bone fide įstatymo interpretavimu, tačiau autoritetingai patikrinti šio interpretavimo tikslumo ir užkirsti jam kelią veikti, jeigu jis yra priešingas įstatymui, priemonių nėra. Aiškūs įstatymo nuostatai ir administracinė praktika du skirtingi dalykai.

Atrodo, kad, kalbant apie pilietybės problemą Vilniaus srity, reikėtų kalbėti tiktai apie administracinių komisijų praktikos principus ignoruojant įstatymo principus, nes vis tiek galų gale imperatyvinė ir tikra yra tiktai ši praktika, o ne įstatymas.

Mano supratimu, dviem atžvilgiais ši praktika neatitinka įstatymą. Turiu galvoje teritoriją, kuriai yra taikomos abi pamatinės pilietybės sąlygos (įrašymas į vietos bendruomenės arba išgyvenimas nuo 1904 iki 1914 m.) ir gyvenamoji vieta 1920 m. rugpjūčio mėn. Kai 1920 m. Maskvos taikos sutartis kalba apie Lietuvos valstybinę teritoriją, tai aišku, kad ji turi galvoje tą teritoriją, kurios sienas ji pati nustato, o ne tą būsimą ir tada dar nežinomą teritoriją, kurios siauresnes sienas nustato 1939.X.10 sutartis. Šiuo atžvilgiu, rodos, jokių abejojimų nėra ir negali būti. Joks teisininkas ir joks administracinis teisėjas nepamanytų, kad 1920 m. taikos sutartis turėjo galvoje būsimos 1939 m. sutarties nustatytas sienas. Tačiau šitaip interpretavo tą teritorijos sąvoką veikiančios 1940 metais pilietybės komisijos.

Kaip žinoma, be tos srities, kuri Sovietų yra grąžinta Lietuvai 1939 m. spalių mėn. sutartimi, į Vilniaus krašto teritoriją, kuri faktiškai nuo 1920 iki 1939 m. rugsėjo mėn. buvo Lenkų valdoma, tačiau teisiškai sudarė Lietuvos valstybinės teritorijos dalį ir kurios rytų bei pietryčių sienos buvo nustatytos 1920.VII.12 Maskvos taikos sutartimi, įeina dar gana plati juosta į rytus ir į pietus nuo naujosios 1939 m. nustatytos Lietuvos-Sovietų sienos, juosta, kurioje, tarp kita ko, yra šie apskričių miestai: Braslavas, Švenčionys, Ašmena, Lyda, Gardinas. Nuo šio teritorijos ploto, kurio Sovietai, paėmę jį iš Lenkų, Lietuvai negrąžino, Lietuva 1939 m. sutartimi atsisakė, sutikdama perkelti Maskvos sutarties nustatytas savo rytų sienas į vakarus. Šis plotas iki 1939 m. buvo Lietuvos valstybinėje teritorijoje. Tad nėra abejonės, kad žmonės, išgyvenę šiame plote, pvz., Gar-

dine ar Švenčionyse, nuo 1904 iki 1914 m. arba ten įrašyti į vietos bendruomenes ir ten gyvenę 1920 m. rugpjūčio 6 d., vadinasi, gyvenę Lietuvos valstybinėje teritorijoje, aukščiau nurodytais įstatyminiais nuostatais savaime, be jokių kitų sąlygų ar formalybių, 1920 m. turėjo būti laikomi ir tikrai buvo Lietuvos piliečiais. Jų tuo laiku gyvenamoji vieta nesudarė nei Sovietų teritorijos, kur papildomai reikėjo dar ši pilietybė optuoti, nei trečiosios valstybės teritorijos.

1939.X.27 **„Vilniaus miesto ir jo srities tvarkymo įvedamojo įstatymo"** 3 §-fu tokiems asmenims dabar buvo pridėta dar viena, tačiau vienintelė, papildomoji Lietuvos pilietybės sąlyga: kad 1939.X.27 jie būtų gyvenę toje siauresnėje Vilniaus srity, kuri 1939.X.10 Lietuvos-Sovietų sutartimi buvo Sovietų Lietuvai grąžinta. Jokios kitos sąlygos nėra. Tokiu būdu tie Gardino, Švenčionių, Lydos, Ašmenos žmonės, kurie, ten gyvendami 1920 m., turėjo visas Lietuvos pilietybei kvalifikacijas ir kurie dabar yra užtikti begyvenę grąžintoje siauresnėje Vilniaus srity ar Vilniaus mieste, teisiškai *ipso jure* yra Lietuvos piliečiai. Jokios nė optacijos, nė kitos sąlygos jiems nėra ir niekuomet nebuvo.

Kaip galima kitaip interpretuoti aiškius įstatymo nuostatus, man nesuprantama. Ar įstatymas tatai gerai ar negerai išsprendė, teisininkui tatai nesvarbu. Tai yra politinis klausimas, kurį sprendė įstatymų leidėjas. Pilietybės konstatavimo komisijos, kad ir susidėtų iš labai protingų ir gerų politikų, ne tam yra sudarytos, kad savo narių ar savo vyresnybės politiniais sumetimais darytų pataisas įstatyme ir nukonkuruotų įstatymų leidėjo politiką. Jos yra sudarytos įstatymui vykdyti.

O šios komisijos reikalauja, kad ir 1920 m. žmonės būtų gyvenę kaip tik šioje siauresnėje Vilniaus srity ir, būtent, joje būtų arba įrašyti į vietos bendruomenes arba išgyvenę nuo 1904 iki 1914 m., ir tiktai tokiems pilietybę pripažįsta. Tiems, kurie 1920 m. gyveno Gardine, Švenčionyse, Lydoje, Ašmenoje... ir turi kitas pamatines sąlygas, susijusias su ana negrąžinta teritorija, nors jie šiuo laiku, 1939 m., ir net nuo 1920 iki 1939 m. visą laiką būtų gyvenę Vilniuje, Trakuose, Varėnoje, Dukšte ir t. t., Lietuvos pilietybės „nepripažįsta". Įstatymas pripažįsta, tačiau komisija nepripažįsta. Bet gintis prieš šią komisijų praktiką priemonių nėra. Ir komisijų nusistatymas, vis tiek ar jis

pagrįstas politiniais ar klaidingos įstatymo interpretacijos sumetimais, laimi, nors jo padariniai yra neteisėti ir pažeidžia daugelio asmenų teisinius ir teisėtus reikalus, įstatymu pagrįstus. Man būtų labai įdomu išgirsti komisijos nusistatymo šalininkų teisiniai argumentai. Žinoma, ne politiniai, nes tai ne komisijos, bet įstatymų leidėjo arba šiaip piliečių de lege ferenda samprotavmų sritis, bet kaip tik teisiniai de lege lata argumentai. Aš jų suvokti nesugebu.

Antras pilietybės komisijų darbo Vilniuje trūkumas — tai yra perdaug siauras Lietuvos teritorijoje 1920 m. rugpiūčio 6 d. „gyvenimo" sąvokos interpretavimas. Kai kurioje vietoje gyvenimo sąvoka negali ir neturi sutapti su fiziniu toje vietoje tą dieną buvimu. Laikinis, kartais net kiek ilgiau trukęs iš gyvenamosios vietos išvykimas nepanaikina pastovaus apsigyvenimo (domcilii) toje vietoje. Pvz., žmogus, turįs kurioje vietoje turtą, įmonę, nuolatinį profesinį darbą, butą, išvykdamas atostogų į kaimą, į kurortą, į jūrą, į užsienius, arba pasigydyti į kliniką svetimame mieste, arba dėl kurių nors revoliucinio pobūdžio neramumų, karo, svetimos okupacijos pabėgęs į ramesnę vietą, jeigu negalima konstatuoti jo nusistatymo visiškai ir galutinai likviduoti savo nuolatinį pastovų apsigyvenimą toje vietoje, iš kurios jis dėl šių laikinių priežasčių buvo išvykęs, savaime savo gyvenamosios vietos nenustoja. 1920 m. liepos—rugpiūčio mėn. Vilniaus srity kaip tik vyko karo veiksmai ir rugpūčio 6 d. dar truko Sovietų karinė okupacija, susijusi su tam tikrais revoliucinio pobūdžio reiškiniais, ir daugelis nuolatinių vilniečių, čia gyvenusių ir gyvenančių visą savo amžių, kurių ir tėvai ir seneliai čia buvo gyvenę ir gimę ir mirę, tą dieną fiziškai Vilniuje ar Vilniaus srity nėra buvę, išvykę ir pasislėpę kitur.

Šiuo atžvilgiu, ypač pradžioje, pilietybės konstatavimo punktai ir komisijėlės per daug formalizavo Vilniaus srity 1920 m. rugpiūčio 6 d. gyvenimo sąvoką. Dėl to daugeliui neabejotinų ir tikriausių vilniečių, tikrų 100% aborigenų ir autochtonų, atsirado labai daug sunkumų ir kliūčių savo pilietybei konstatuoti. Kiek teko girdėti, ši rigoristinė ir perdėta „gyvenimo" interpretacija pastaruoju laiku komisijos buvo kiek sušvelninta, ir dabar komisija (bent, rodos, vyresnioji) plačiau ir tiksliau tatai interpretuoja. Tad šiuo atžvilgiu jai daromi teisingi vilniečių priekaištai gal ir neteks pagrindo. Yra atsitikimų, ka-

da iš tikrųjų fizinis nebuvimas 1920 m. rugpiūčio 6 d. nesukliudė pilietybės pripažinimo ir vidaus paso išdavimo tikriausiems vilniečiams, turėjusiems tuo laiku Vilniuje savo domicilium, nors laikinai dėl įvykių išvykusiems. Tačiau kategoriškai to dar nėra pakeista.

Vis dėlto dėl įrodymų sunkumo ši 1920 m. rugpiūčio mėn. domicilii sąlyga labai žymiai supainioja pilietybės konstatavimo problemą. Faktai, buvę prieš 20 metų, nėra lengva įrodyti. Tuo laiku, žinoma, nebuvo galima numatyti, kad po 20 metų reikės domicilii faktas įrodyti, ir todėl tada tokių įrodymų sudarymu ir domicilii fakto užfiksavimu nesirūpinta. Ir dabar dėl šios sąlygos įrodymų stokos daug žmonių nukenčia, o jų tarpe yra tikriausių autochtonų ir aborigenų.

Man rodos, kad, baigus šiuo laiku varomą pilietybės konstatavimo darbą, dar liks žmonių, kuriems būtų teisinga ir kartais net valstybei naudinga pilietybė suteikti. Jie arba dėl įrodymų stokos kurios sąlygos savo pilietybei nustatyti nepajėgė, arba dėl komisijų klaidingo įštatymo interpretavimo pilietybės nėra gavę, nors turėjo teisės į pilietybę, arba kurios vienos reikalaujamų sąlygų iš tikrųjų nėra atitikę, tačiau kitais atžvilgiais su Vilniumi yra susigyvenę ir susiję ir iš viso yra Vilniuje pageidaujami. Jiems vis dėlto reikės tam tikra novele palengvinti įsipilietinimą, jei ne ipso jure pilietybę prapliečiant, tai bent naturalizacijai tam tikrą kelią atidengiant.

Man rodos, kad tatai bus būtina. Kitaip pilietybės problemos Vilniuje bus tikras paradoksas. Tasai paradoksas, jau iš dalies šiuo laiku pasireiškęs, Lietuvos valstybingumui Vilniuje nėra sveikas ir toli gražu jo ne stiprina. Jisai turės būti pašalintas. Tačiau tatai jau bus de lege ferenda.

——/——

Apie teisėjo įsitikinimus teismo darbe*).

P. M. Kavolio straipsnio „Teisėjas ir politika“, įdėto „Lietuvos Aido“ Nr. 61, įžanga rodo, jog jis parašytas Teisingumo Ministro 1939 m. birželio mėnesį išleisto Nr. 198 bendraraščio proga, tikslu „sistematiškai persvarstyti“ bendraraščio dalį, kurioje sakoma, kad viešas politinių įsitikinimų reiškimas silpninąs pasitikėjimą teisingumo vykdytojo nešališkumu, ir siūloma „viešai ir aktingai nedalyvauti politinėje veikloje“. Bendraraštis buvo skirtas „visiems teisėjams, tardytojams ir prokuroramsbei jų padėjėjams‘.

Sakytą bendraraščio dalį nurodęs, p. M. Kavolis sako: „Kaip matome, siūlijimas liečia įsitikinimus teismo darbe“. Čia autorius padarė pirmą esminę klaidą. Bendraraštį paskaičius, priešingai autoriaus teigimui, visai nematyti, kad ministro siūlijimas viešai ir aktingai nedalyvauti politinėje veikloje liestų „įsitikinimus teismo darbe“. Atvirkščiai, bendraraštyje kalbama apie politinių įsitikinimų „viešą ir aktingą reiškimą“ ne teismo darbe, bet visuomeniniame gyvenime, t. y. už teismo darbo ribų. Politiniai įsitikinimai, kurie pasireiškia viešai ir aktingai dalyvaujant politinėje veikloje ir apie kuriuos kalbama bendraraštyje, ir įsitikinimai teismo darbe, kuriuos nurodo autorius, yra visiškai skirtingi dalykai. Tuo būdu autorius, su-

---

*) Pasiryždamas pareikšti spaudoje savo pastabas dėl p. M. Kavolio straipsnio „Teisėjas ir politika“ („Lietuvos Aidas“ Nr. 61), visų pirma norėjau atitaisyti tuos neteisingus įspūdžius, kuriuos galėjo susidaryti visuomenė apie mūsų teismų darbą. Šis tikslas vertė mane kreiptis į „Lietuvos Aidą“, nes atrodė, kad būtų naturalu ir tikslinga pareikšti pastabas tame pačiame dienraštyje, kuris išspausdino p. M. Kavolio mintis. „Lietuvos Aidui“ atsisakius mano straipsnį įdėti, pasiūliau jį kitam dienraščiui — „XX Amžiui“, kuris jį išspausdino. Tuo sakytas mano tikslas buvo pasiektas.

Tiek p. M. Kavolio straipsnis, tiek ir mano „Pastabos“, savo turiniu, gal būt, gali dominti ir platesnę visuomenę, vis dėlto tai yra daugiau specialaus pobūdžio rašiniai, todėl savo straipsnį pateikiu dar ir kvalifikuotai „Teisės“ skaitytojų auditorijai, manydamas, kad ir jie nelieka svarstomiesiems klausimams abejingi.

A. V.

painiojęs du skirtingus dalykus, klaidingai atpasakojo bendraraščio prasmę. Tai stebina juo labiau, kad kiek toliau, o taip pat ir straipsnio įžangoje, pats autorius sako, kad Ministro bendraraštyje kalbama apie „viešą politinių įsitikinimų reiškimą". Teisėjų įsitikinimų teismo darbe ministro bendraraštis neliečia ir net negalėjo liesti, nes tatai būtų priešinga Teismų Santvarkos Įst. 88 str. nuostatui, kad „teismų priežiūra negali liesti nurodyto 134 str. teisėjų nepriklausomumo, o 134-ajame straipsnyje pasakyta: „Teisėjas daro sprendimus, teklausdamas savo sąžinės ir įstatymų". Kad bendraraštyje duotu administraciniu patvarkymu būtų buvęs peržengtas minėtas Teismų Santv. Įst. 88 straipsnis, šito ir autorius nesako ir savo rašinyje tokio klausimo visai nekėlė.

Klaidingai pareiškęs, kad bendraraščio siūlijimas liečiąs „įsitikinimus teismo darbe", autorius toliau rašo, kad įsitikinimų teismo darbe klausimu „iš principo yra galimos trys pažiūros: 1) teisėjas vadovaujasi vien įstatymu; 2) teisėjas vadovaujasi vien savo paties įsitikinimais, sava sąžine, ir 3) teisėjas vadovaujasi įstatymais ir savo įsitikinimais". Šitos trečios pažiūros, autoriaus žodžiais, prisilaiko ir mūsų teismų santvarkos ir civilinės bei baudžiamosios teisenos įstatymai sprendimams daryti, o „iš čia aišku, sako autorius, kokią svarbią vietą užima įsitikinimai, jų tarpe ir politiniai, teismo darbe". Šitoje netikėtoje išvadoje, šitame teigime aš įžiūriu antrą stambią klaidą.

Savo schemą apie tris galimas pažiūras įsitikinimų teismo darbe klausimu autorius pritaikė mūsų įstatymams, pastarųjų nenurodydamas ir jų neanalizuodamas. Ką nusako autoriaus sudarytoji trijų dalių schema, kuria prasme joje kalbama apie teisėjo įsitikinimus? Pati schema, taip pat ir tolimesnieji autoriaus samprotavimai rodo, kad schemoje (žiūr. jos antrąją dalį) kalbama apie teisėjo įsitikinimus prasme savarankiškojo teisdarystės pagrindo, pakeičiančio įstatymą, šalinančio įstatymo taikymą. Tuo būdu galima tarti, kad trijų dalių schema sudaryta iš dviejų elementų: schemos pirmoji ir antroji pažiūros priima tik vieną tų dviejų elementų, atmesdamos kitą (vien įstatymas arba vien teisėjo įsitikinimas), o schemos trečioji pažiūra susidaro iš tų abiejų elementų sumos (ir įstatymas, ir teisėjo įsitikinimas). Bet jeigu teisėjo įsitikinimas schemos ant-

roje dalyje suprantamas kaip savarankiškas teisdarystės pagrindas, ekskliuzuojantis įstatymą, tai tuomet nesuprantama, kuriuo būdu schemos trečioje pažiūroje galėjo būti sudėti į krūvą du skirtingi elementai, kurie schemos pirmoje ir antroje pažiūrose vienas kitą išskiria arba nuslopina. Autorius nepaaiškino, koks turi būti santykiavimas tarp įstatymo ir vietoje įstatymo galiojančiojo teisėjo įsitikinimo jo schemos trečioje pažiūroje, o be tokio paaiškinimo išeina, kad arba trečioji pažiūra yra ne pažiūra, bet dviejų konkuruojančių tarp savęs elementų nesutvarkytas mišinys, arba čia minimo „teisėjo įsitikinimo" sąvoka turi jau visiškai kitokią prasmę, negu jai duodama schemos antroje dalyje.

Mūsų įstatymų nuostatus sprendimams daryti autorius priskyrė prie savo schemos trečios dalies ir sako, kad teismų santvarkos ir teisenų įstatymai liepia teisėjui ir prokurorui vadovautis įstatymais ir savo įsitikinimais. Su tokiu teigimu galima sutikti, pareiškus, tačiau, vieną griežtą rezervą: mūsų įstatymai kalba apie teisėjo įsitikinimus sprendimus bedarant visai ne tokia prasme, kokią jiems teikia autorius savo schemos antroje dalyje. Jau minėjau, kad kalbėdamas apie mūsų įstatymus autorius jų pozityviai nenurodė. Nežiūrint to, manau neapsiriksiu pasakęs, jog autorius, sakydamas, kad pagal mūsų įstatymus teisėjas ir prokuroras vadovaujasi įstatymais ir savo įsitikinimu, turėjo galvoje Teismų Santv. Įst. 134 straipsnį. Norint išsiaiškinti šito įstatymo prasmę, užtenka atsižvelgti į to pat įstatymo 69 ir 88 straipsnius, kuriuose pasakyta: „Tvarkydamas teismą ir prižiūrėdamas teisėjus, teismo pirmininkas negali liesti nurodyto 134 str. teisėjų nepriklausomumo" (69 str.); „Teismų priežiūra negali liesti nurodyto 134 str. teisėjų nepriklausomumo" (88 str.). Tuo būdu 134 str. prasmė aiškėja iš paties įstatymo žodžių ir reiškia, kad teisėjas, darydamas sprendimus, yra nepriklausomas, kad šitame darbe jis nepaiso jokių iš pašalies teikiamų nurodymų, reikalavimų ar įsakymų net ir tų asmenų, kurie prižiūri ir tvarko jo darbą. Nurodyti įstatymo nuostatai įgyvendina Lietuvos Konstitucijos 129 straipsnyje deklaruotą dėsnį, kad „savo veikmenį atlikdamas, Teismas yra nepriklausomas", ir sakytų nuostatų akivaizdoje būtų klaidinga manyti, kad Teismų Santv. Įst. 134 str. nustatė du konkuruojančius pagrindus sprendimams daryti. Pažymė-

tina, kad šiuo klausimu pasisakydamas, autorius be reikalo kalba apie teisėjus ir prokurorus drauge. Teismų Santv. Įst. 134 str. liečia tiktai teisėjus. Prokurorų ir jų padėjėjų tarnybinę padėtį ir veiklą tvarko kiti to pat įstatymo nuostatai, būtent, 257 ir sekantieji straipsniai, kurių 264 str. sako: „Prokurorai ir jų padėjėjai turi pildyti savo vyriausybės tarnybinius nurodymus ir reikalavimus". Tad teisėjų ir prokurorų padėtis tarnyboje yra visai skirtinga: teisėjai, sprendimus darydami, yra nepriklausomi ir teklauso savo sąžinės ir įstatymų, o prokurorai tarnyboje turi pildyti savo vyresnybės nurodymus ir reikalavimus.

Jei teisėjas, darydamas sprendimus, yra nepriklausomas ir teklauso tik savo sąžinės ir įstatymų, tai gali kilti klausimas, koks gi yra santykis tarp įstatymo ir teisėjo sąžinės (įsitikinimų) jo tarnybinėje veikloje? Norint šį klausimą išsiaiškinti, reikia atsižvelgti bent į šiuos įstatymų nuostatus:

1) Teismų Santv. Įst. 131 str. nustatyti teisėjo priesaikos žodžiai, kurie yra šie: „Prisiekiu Visagalio Dievo akivaizdoje būti ištikimas Lietuvos Respublikai, laikyti jos įstatymus, nešališkai ir sąžiningai eiti teisėjo pareigas ir visame kame elgtis, kaip pridera teisėjui. Amen". Tie patys dalykai atkartoti ir teisėjo iškilmingojo pasižadėjimo tekste.

2) Baudžiamosios teisenos įstatymo 174 ir 912 str. str. ir Civilinės teisenos įstatymo 186 ir 793 str. str. nustato vadinamas kasacines vadas, kurios yra: a) nustatytos teismų kompetencijos peržengimas, b) materialinio įstatymo prasmės iškreipimas ir netinkamas jo aiškinimas ir c) peržengimas įstatymu nustatytų esminių proceso taisyklių, be kurių sprendimas negali įgyti sprendimo galios.

3) Teismų Santv. Įst. 83 str. nustatyta, kad „Aukštesnė teismo instancija, pastebėjusi iš bylos tą bylą sprendusį teismą aiškiai ką neteisėtai ar netaisyklingai padarius, daro tam teismui arba atskiriems jo teisėjams nurodymų, o neteisėtus ar netaisyklingus nutarimus ir įsakymus naikina, jei tatai neprieštarauja teisenų įstatymams".

4) Baudžiamosios teisenos įstatymo 119 ir 766 str. str. ir Civilinės teisenos įstatymo 129 str., kurių pirmieji du straipsniai nustato, kad teisėjas sprendžia kaltinamojo kaltybę ar nekaltybę „laisvu savo įsitikinimu, paremtu visomis teisme pa-

aiškėjusiomis bylos aplinkybėmis", o taikydamas bylai įstatymus, vadovaujasi 12 ir 13 straipsniu; o Civil. teis. įst. 129 str. pasakyta, kad teisėjas, išklausęs šalis, ima dėmesin visas pateiktas bylos aplinkybes ir įvertinęs, sąžinės įsitikinimu, įrodymų reikšmę bei galią, daro sprendimą, kuris neturi prieštarauti įstatymui.

Šitie įstatymų nuostatai pakankamai aiškiai nusako, kad mūsų teismų santvarkoje teisėjo veikla darant sprendimus yra griežtai subordinuota įstatymui ir tiktai įstatymui. Dėti sprendimo pagrindan, vietoje įstatymo, kurį nors savo politinį, tikybinį ar dar kitokį įsitikinimą mūsų teisėjas neturi nei teisės, nei galimybės. Pakeisdamas įstatymą savo įsitikinimu, teisėjas tuo pačiu nebelaikytų Lietuvos Respublikos įstatymų ir peržengtų duotąją priesaiką arba iškilmingąjį pasižadėjimą. Neparemdamas savo sprendimo arba nutarimo atitinkamu įstatymu, bet tyčia padarydamas juos pagal savo įsitikinimą, įstatymo neatitinkantį, teisėjas būtų padaręs aiškiai neteisėtą arba netaisyklingą sprendimą ar nutarimą, kurie būtų naikintini kasacine arba, tam tikrais atvejais, priežiūros tvarka, o pats teisėjas būtų nusižengęs prieš įstatymus ir savo tarnybos pareigas, ir už panašų sauvaliavimą jam grėstų atitinkama atsakomybė.

Teisenos įstatymai, aukščiau 4-ame punkte nurodytieji, kalba dar ir apie teisėjo įsitikinimus, bet tie patys įstatymai visai aiškiai nusako ir tų įsitikinimų pasireiškimo vietą bei taikymo ribas sprendimus bedarant. Aišku, kad teisėjo įsitikinimai čia su įstatymu nekonkuruoja, negali jo keisti arba pavaduoti, bet jų vaidmuo čia yra visai kitoks. Teisėjo įsitikinimai turi pasireikšti įvertinant iš esmės teisme paaiškėjusias bylos aplinkybes, įvertinant įrodymų reikšmę bei galią, nes prieš darant sprendimą reikia išaiškinti ir nustatyti bylai reikšmingus faktus. Eidamas prie išvadų, kad tam tikri faktai įvyko arba neįvyko, teisėjas turi vadovautis savo įsitikinimais, ne iš kurių nors bylai pašalinių patyrimų susidariusiais, bet tik tokiais įsitikinimais, kurie yra paremti bylos duomenimis. Įdėjus į sprendimą kuriuos nors teigimus, kad ir kilusius iš teisėjo įsitikinimų, bet bylos duomenimis neparemtus, tariama, kad sprendimas esąs paremtas spėliojimais, laikoma, kad toks sprendimas, padarytas nesilaikant teisenos įstatymų nuostatų, esąs neteisė-

tas, ir jis naikinamas. Bylos faktiškąją pusę nustačius, teisėjo įsitikinimo funkcija baigta. Toliau sprendimą bedarant, belieka žiūrėti įstatymų ir tiktai įstatymų ir juos nustatytiems byloje faktams sąžiningai bei taisyklingai pritaikyti.

Yra dar viena sritis, kurioje gali pasireikšti teisėjo įsitikinimas, bet ir čia jo pasireiškimas lieka griežtai aprėžtas. Mūsų baudžiamųjų nuostatų dauguma turi sankcijas tik iš dalies aprėžtas, t. y. įstatymas nurodo bausmės minimumą ir maksimumą, palikdamas pačiam teisėjui parinkti sakytose ribose konkrečią bausmę, atsižvelgiant į sprendžiamojo dalyko specifines ypatybes.

Pagaliau Baudžiamosios teisenos įstatymas numato vieną ypatingą atsitikimą, kai teisėjo įsitikinimas gali pasireikšti lyg ir konkuruojančioje su įstatymu formoje. Čia turiu galvoje minėto įstatymo 775 straipsnį, kuriame pasakyta, jog „nepaprastais atsitikimais, kada yra ypatingo pagrindo palengvinti nuteistajam likimas, Teismas gali kreiptis per teisingumo ministrą į Respublikos Prezidentą ir prašyti, kad bausmė nuteistajam būtų sumažinta, kiek tatai negali padaryti pats teismas, arba kad bausmė ir visai būtų atleista". Šis ypatingas nuostatas, teikdamas galimybę teisėjų įsitikinimui pasireikšti teisiamojo baudimo reikale, kartu ryškiai rodo, kad teisėjo įsitikinimų pasireiškimas teismo darbe yra suvaržytas ir griežtai subordinuotas įstatymams. Nors ir tikėdamas, kad įstatymo numatytoji bausmė tam tikru atsitikimu yra pernelyg skaudi, arba kad teisiamasis vertas visiško bausmės atleidimo, teismas negali jam nei bausmę sumažinti daugiau, negu tatai leidžia įstatymas, nei nuo bausmės atleisti ir privalo padaryti teisėtą, įstatymus atitinkantį sprendimą, palikdamas Respublikos Prezidento nuožiūrai atitaisyti teisingumą malonės taikymo keliu.

Nurodyti įstatymai aiškiai nusako, kad mūsų teisdarystės pagrindą sudaro tik įstatymas, kad šalia jo teisėjo įsitikinimai turi visai aprėžtą, pagalbinę funkciją ir pasireiškia teismo darbe ne kaip teisėjo bendrų nusistatymų, jo pasaulėžiūros išdava, vietoje įstatymo pastatoma, bet tiktai kaip tam tikros bylos duomenų (įrodymų, aplinkybių) sąžiningas įvertinimas, nustatant bylai reikšmingus faktus bei taikant įstatymus. Turint galvoje žinomą metaforą, galima tarti, kad pas mus įstatymas yra nebylys teisėjas, o teisėjas tėra tik kalbantis įstatymas. Tačiau, šito

palyginimo nereikia suprasti ta prasme, kad mūsų teisėjai tėra lyg automatai, mechaniškai taiką įstatymus. Atvirkščiai, mūsų teisdarystė, įstatymui griežtai subordinuota, reikalauja iš teisėjo didelio intelektualinio darbo, jo dvasinių jėgų įtempimo, nes kitaip jis nesugebėtų nei bylos faktų teisingai nustatyti, nei įstatymų suprasti bei jų tinkamai parinkti ir pritaikyti.

Baigiant svarstyti klausimą apie teisėjo įsitikinimų reikšmę teismo darbe, tenka dar paminėti Lietuvos Konstitucijos 5 ir 129 straipsnių nuostatus. Pirmasis jų sako: „Valstybės valdžios organai savo veiksmuose vadovaujasi teisingumu", o antrajame skaitome: „Teismas daro teisingumą". Kartais girdėti kalbant, kad štai pati Konstitucija nustatanti, jog vyriausias teisdarystės pradas esąs ne įstatymas, bet teisingumas, o todėl teisėjas turįs teisę nesivaržyti įstatymais ir daryti tokį sprendimą, koks, jo įsitikinimu, būsiąs teisingesnis. Šitokiai pažiūrai paneigti pakanka priminti Ministro Pirmininko pavaduotojo kalbą, pasakytą Seime, referuojant Lietuvos Konstitucijos projektą. Šitoje kalboje, kuri laikytina Konstitucijos autentišku komentaru, teisingumo sąvokos klausimu pasisakyta taip: „... Teisingumo sąvoka įstatymų vykdyme neekskliuzuoja ir teisėtumo. Implicite suprantama, kad Konstitucija, įstatymai, įsakymai ir taisyklės turi būti vykdomi, neprasilenkiant teisingumo titulu su teisėtumu. Kitaip tariant, įstatymų vykdyme teisingumas turi pasireikšti teisėtumo ribose (cituota iš „Liet. Aido" 1938.II.1 d. Nr. 49).

Išdėstyti argumentai leidžia pagrįstai tvirtinti, kad minėta gerbiamo autoriaus išvada apie svarbią reikšmę įsitikinimų, jų tarpe ir politinių, mūsų teismų darbe nėra suderinta su įstatymais, jiems prieštarauja, o todėl yra klaidinga ir neteisingai atvaizduoja mūsų teisdarystės būklę.

Vystydamas savo išvadų argumentaciją, autorius suskirstė prokurorus ir teisėjus, politinių įsitikinimų turėjimo ir jų viešo reiškimo atžvilgiu, į tris grupes: 1) turį aiškius politinius įsitikinimus ir juos viešai pareiškę, 2) aiškius politinius įsitikinimus savyje turį, bet jų viešai nepareiškę, ir 3) neturį aiškių politinių įsitikinimų. Pirmiesiems suteikiama „aiškaus žmogaus" kvalifikacija, antrieji esą „neaiškūs žmonės", o tretieji vadinami „tuščiais lapais", *(tabulae rasae)*. Pirmiesiems, jei jų politiniai įsitikinimai atitinka „valstybės nusistatymus" (reikia

manyti, kad autorius čia turėjo galvoje valstybės įstatymus, kuriuose tik ir gali pasireikšti „valstybės nusistatymai“), autorius reiškia pasitikėjimą; antriesiems, pasirodo, būtų valstybei „rizikinga“ pavesti tam tikras bylas spręsti, o tretieji autoriaus laikomi iš viso netinkamais teismo arba kuriam kitam atsakomingam valstybės kuriamam darbui. Kadangi toks prokurorų ir teisėjų suskirstymas į tris rūšis ir surištos su juo autoriaus mintys, duodami „pavyzdžiai“ bei daromos iš jų išvados yra glaudžiai susieti su klaidingu teigimu, kad pagal mūsų įstatymus teisėjo politiniai įsitikinimai užima svarbią vietą teismo darbe, tai ir sakytas teisingumo darbuotojų rūšiavimas, ir nerealūs pavyzdžiai, ir daromos iš viso to išvados netenka savo reikšmės.

Aukščiau jau išaiškinta, kad teisėjo įsitikinimai, specifine šių žodžių prasme, teisdarystėje gali reikštis tik aprėžtoje konkrečių bylos aplinkybių įvertinimo srityje, ir kad teisėjo politiniai įsitikinimai, jo pasaulėžiūra iš viso neturi progos pasireikšti teismo darbe. Tad autorius visai be pagrindo meta įtarimus ir ketina diskvalifikuoti tuos prokurorus ir teisėjus, kurie nėra pareiškę viešai savo politinių įsitikinimų, ir be reikalo baugina skaitytojus tariamais pavojais ar rizika valstybei, iš tokios rūšies teisėjų tarpo kylančiais. Mūsų tikrovė rodo kitokius pavyzdžius, kai teisėjais ir prokurorais buvo skiriami asmens, kurie savo pasaulėžiūra bei politiniais įsitikinimais žinomai neatitiko tuometinės Valstybės valdžios nusistatymų, tačiau jie Valstybės pasitikėjimo neapvylė ir garbingai ėjo ir tebeeina savo pareigas. Ir tai visai suprantamas reiškinys, nes teismo darbas pas mus nėra politinių kovų arena, politikos atžvilgiu mūsų teismai savo veikloje yra neitralūs, — taip sutvarkė juos Valstybės įstatymai. Politiniai įsitikinimai tėra teisėjų asmens reikalas, šito reikalo Teismų santvarkos įstatymai nereguliuoja ir teisėjų, pagal jų politinius įsitikinimus, nerūšiuoja. Prileisdamas, kad ir teisėjai, kaipo žmonės, turi savo politinius įsitikinimus, bet niekur nenustatydamas jų turėjimo būtinumo, įstatymas, o taip pat ir teismų priežiūros organai, savo kompetencijos ribose, tvarko tik teisėjų politinių įsitikinimų viešą pasireiškimą politinio pobūdžio veiksmuose, — tai daroma tikslu apsaugoti „pasitikėjimą teisėjo nešališkumu“ (Teismų Santv. Įst. 162 str.). Jeigu teisėjas sugeba tinkamai savo darbą dirbti, jeigu jis šitame darbe vykdo savo priesaiką

— lieka ištikimas Lietuvos Respublikai, laiko jos įstatymus, nešališkai ir sąžiningai eina savo pareigas ir elgiasi, kaip pridera teisėjui, tai jis yra „aiškus žmogus“, ir nėra reikalo dar klausinėti, „kuo tiki“, ir nėra pagrindo jį įtarinėti esant neištikimą arba pavojingą valstybei tuo tik pagrindu, kad jis, be pasižadėjimo priesaikoje ir be viešos tarnybinės veiklos, nėra pareiškęs viešai dar ir savo politinių įsitikinimų. Žnoma, priešvalstybiniam gaivalui nėra vietos teisėjų tarpe, bet nėra ir jokio pagrindo manyti, kad toks gaivalas, kad ir iš viešai savo politinių įsitikinimų nepareiškiusiųjų teisėjų skaičiaus, galėtų mūsų teismuose atsirasti. O jei vis dėlto turėtume prileisti, kad priešvalstybinis gaivalas gali įsiskverbti ir į teismą ir imti čia reikštis sabotažo ar kuriais nors kitais žalingais veiksmais, tai tokiu atveju susidurtume su nusikalstamaisiais darbais. Kovoti su tokios rūšies nusikaltimais Valstybė turi daug galingesnių priemonių, negu autoriaus pageidaujamas „viešas savo politinių įsitikinimų pareiškimas“, kuris šiuo atžvilgiu jokios ypatingos garantijos juk nesudarytų.

Pasitenkindamas išdėstytomis pastabomis, liesti dar ir kitus gerbiamo autoriaus samprotavimus bei teigimus, jo plačiajame straipsnyje pareikštus, nematau reikalo.

—/—

G. Černius (Vilnius)

Trečiųjų Teismų Reformos Problema Lietuvos įstatymdavystėje.

I.

Trečiųjų Teismų vaidmuo šių laikų įstatymdavystėse.

Trečiųjų Teismų teisenos organizacijos klausimai XX amžiuje traukia tiek teisininkų, tiek ir įstatymdavių ypatingą dėmesį. Šis susidomėjimas žymiai pagyvėjo, pasibaigus Didžiajam karui. Jau 1898 metų gegužės mėnesio 17 dienos įstatymu apie Trečiųjų Teismus Vokietija pakeitė dar palyginti neseną savo 1877 metų civilinę teiseną. Po Didžiojo karo ji išleido dar du arbitražui skirtu įstatymu, būtent, 1924.II.13 d. ir 1930.VII.25 d.

Anglija po Didžiojo karo išleido du įstatymu Trečiųjų Teismų santvarkos ir veiklos klausimais: 1920 metų vadinamasis Administration of Justice Act ir 1924 metų — Arbitration Clauses (Protocol) Act.

Prancūzija 1925 metais priėmė naują Trečiųjų Teismus liečiantį įstatymą, gi Jungtinėse Amerikos Valstybėse, pradedant 1920 metais, įvairiose atskirose valstijose atsirado eilė įstatymų, skirtų arbitražo organizacijai.

1923 metų rugsėjo 24 dieną visos eilės valstybių Ženevoje buvo pasirašytas Protokolas apie arbitražo klauzules. Vienu iš pirmiausiųjų tame Protokole figūruojančių parašų, greta Belgijos ir Anglijos atstovų parašų, padėtas Lietuvos atstovo parašas. Tas Protokolas buvo daugelio valstybių ratifikuotas (o kitos prie jo vėliau prisijungė): Vokietija, Britų Imperija, Belgija, Italija, Suomija — 1924 metais, Danija — 1925 m., Ispanija, Japonija — 1926 m., Norvegija, Šveicarija — 1927—28 metais, Estija, Švedija — 1929 metais ir t. t.

Arbitražo klausimai buvo svarstomi Tarptautinės Teisės Sąjungos (International Law Association) kongresuose ir taip pat kongresuose Tarptautinių Prekybos Rūmų (Chambre de Commerce Internationale), kurie taip pat organizavo Tarptautinį Arbitražo Teismą (Cour d'Arbitrage), kuris sprendžia ginčus tarp Rūmų narių — įvairių valstybių piliečių.

Įvairių kraštų teisininkai — teoretikai ir praktikai — taip pat labai susidomėjo Trečiųjų Teismo teisenos klausimais ir jiems paskyrė eilę veikalų. Berlyne nuo 1928 m. kas metai išeina specialus prof. Nussbaumo redaguojamas rinkinys, skirtas civilinių ir prekybinių santykių Trečiųjų Teismo bylosenai (Jahrbuch für Internacionales Schiedgerichtswesen).

Kai kurios valstybės sudarė traktatus apie savitarpinį Trečiųjų Teismų sprendimų vykdymą. 1927 metais Ženevoje buvo sudaryta Konvencija, prie kurios tegalėjo prisijungti tik tos valstybės, kurios buvo prisidėjusios prie 1923 metų Protokolo. Ši Konvencija turėjo tikslą laiduoti užsienio Trečiųjų Teismų sprendimų vykdymą ir nustatyti sąlygas, kurios esančios būtinos, norint gauti teisę tokiems sprendimams vykdyti.

Ryšium su prisijungimu prie šios Konvencijos Vokietija 1930 metų liepos mėnesio 1 dieną išleido įstatymą, pakeičiantį kai kuriuos civilinės teisenos nuostatus, kad koordinuotų šios teisenos dėsnius su Konvencijos nuostatais.

Kame gi glūdi priežastys šio reiškinio, kad Trečiųjų Teismų organizacijos problema traukia tokį dėmesį ir kad šie Teismai įgavo milžinišką išplitimą ir pritaikymą šių dienų civilizuotų tautų ūkio ir ypač prekybos srityse?

Viena iš svarbiausiųjų priežasčių tenka laikyti greitesnės teisdarystės siekimas. Technikos ir ypatingai susisiekimo priemonių didelis ištobulėjimas visiškai pakeitė ūkio gyvenimą ir jo reikalavimus. Darbo intensyvumas išaugo dideliu laipsniu. Visiškai pasikeitė gyvenimo tempas. Tatai palietė visas gyvenimo ir darbo sritis, bet mažai tepalietė šių laikų teisdarystę, kuri negalėjo pilnai prisitaikyti prie naujųjų gyvenimo sąlygų bei reikalavimų. Jeigu apie seną XIX šimtmečio teisdarystę buvo sakoma, kad ji yra pašto vežimas geležinkelių amžiuje (prof. Klein), tai teisingai sakoma apie XX šimtmečio naują civilinę teiseną, kad ji yra geležinkelių vagonas lėktuvų amžiuje.

Reikia pripažinti ir sutikti su tuo, kad esant net tobuliausiai šių laikų teismų santvarkai ir bylosenos pagreitinimui, sunku bus sukurti tokią teiseną, kuri galėtų suteikti galimybę greito sprendimų darymo ir vienkart laiduotų vispusišką, ramų ir gilų visų bylos aplinkybių išnagrinėjimą bei kruopštų jų apsvarstymą. Lėtumas yra suderintas su valstybinės teisdarystės esme ir greitumas neišvengiamai turi tam tikru laipsniu pakenkti teisingumui.

Trečiųjų Teismai, jeigu tik įstatymdavystė suteikė jiems teisingą organizaciją, be abejo, yra daug greitesnis teisingumo organas, negu valstybiniai teismai.

Antras motyvas, dėl kurių Trečiųjų Teismai užėmė tiek svarbią vietą ūkio gyvenime, yra galimybė jų sudėtyje dalyvauti tarpininkams - specialistams. Dabartinės ekonominės sąlygos sudarė sudėtingus juridinius santykius, kuriems suprasti reikalinga specialinių žinių. Arbitras, tam tikros prekybos arba pramonės srities specialistas, greičiau ir lengviau susigaudys komplikuotuose juridiniuose santykiuose, kilusiuose iš šių laikų prekybinės apyvartos, negu valstybinis teisėjas, kuris yra tiktai teisininkas.

Valstybėse su išvystyta ekonomine apyvarta tarp priežasčių, verčiančių plačias ūkiškas sferas tarpusavio ginčų išsprendimo reikalais kreiptis į Trečiųjų Teismus, ne paskutinį vaidmenį suvaidino ir ta aplinkybė, kad bylos vedimas Trečiųjų Teisme yra žymiai pigesnis, negu valstybiniame teisme. Tatai turi

ypatingos reikšmės valstybėse, kur bylinėjimosi mokesčiai ir išlaidos yra labai didelės, pvz., Anglijoje.

Tenka taip pat neišleisti iš akių, kad trečiųjų bylosena pasižymi savo paprastumu, kad Trečiųjų Teismas beveik nesurištas jokiu formalizmu ir kad vienas iš svarbiausiųjų šių laikų teisenos principas — laisvo įrodymų įvertinimo principas, ryškiausiai ir pilniausiai pravestas kaip tiktai Trečiųjų Teismų procedūroje. Šie teismai, pvz., gali visiškai nesiskaityti su įstatymų reikalavimais, pagal kuriuos kai kurių dokumentų galiojimas pareina nuo tam tikros įstatymų nurodytos formos.

Nemažiau svarbos turi ir ta aplinkybė, kad Trečiųjų Teismai, spręsdami šalių ginčą, visiškai nėra surišti materialinės teisės reikalavimų ir sprendžia „savo sąžinės įsitikinimu", kaip tai aiškiai pasakyta Civ. Teis. Įst. 1387 str. Šis principas taip pat priimtas Vokietijos, Austrijos ir Lenkijos įstatymdavystėse. Išimtį iš šios taisyklės sudaro Anglijos įstatymdavystė, pagal kurią Trečiųjų Teismas privalo išspręsti bylą materialinės teisės nuostatais.

Prancūzų ir italų įstatymdavystės nurodytojo principo atžvilgiu užima vidurinę vietą. Ten arbitras turi spręsti ginčą, vadovaudamasis materialinės teisės dėsniais, tačiau šalių pageidavimu, įsakmiai išreikštu trečiųjų užraše, arbitrai gali spręsti ginčą išimtinai pagal savo sąžinę.

II.

Arbitražo klauzulės.

Ryšium su ekonominės apyvartos išsivystymu Lietuvoje ir komplikuojantis juridiniams santykiams, kylantiems iš visiškai naujų ūkiškų formų, tampa labai aktualus klausimas reformuoti Trečiųjų Teismus, kurie pagal dabar veikiančią teisę atitinka žymiai atsilikusios ekonominės apyvartos reikalavimus ir formas. Šio klausimo peržiūrėjimo eilė kyla ir sąryšyje su kodifikaciniais darbais, atliekamais, tarp kitko, ir Civilinės teisenos srityje.

Kurie gi būtent klausimai svarstytini Lietuvos įstatymdavių, sprendžiant šią problemą?

Tų klausimų yra nemaža. Šiame straipsnyje tesustosiu ties dviem svarbiais klausimais — arbitražo klauzulėms galios pripažinimo klausimu ir trečiųjų užrašo formos klausimu.

1864 metų rusų Civilinio Proceso Įstatymo 1367 str., veikiąs dabar Lietuvoje, leidžia asmenims, turintiems teisę laisvai tvarkyti savo turtą, pavesti tarpininkams spręsti kylančius tarp jų ginčus.

Tokiu būdu veikiančioji Lietuvos teisena teleidžia pavesti Trečiųjų Teismo išsprendimui tiktai jau iškilusius šalių ginčus, bet ne tuos, kurie gali ateityje kilti tarp šalių tam tikrų teisinių santykių dėlei (pvz., dėl santykių, kylančių iš bendrovės sutarties arba kurios kitos sutarties). Kitaip tariant, ši teisena leidžia šalims, tarp kurių kilo konkretus ginčas, sudaryti atskirą sutartį apie pavedimą jį išspręsti šalių išrinktiems arbitrams, bet nepripažįsta galios įdėtai sutartį sudarant sąlygai apie tai, kad visi ateityje tarp šalių galintieji iš tos sutarties kilti ginčai spręstini šalių išrinktų tarpininkų - arbitrų. Tokia sąlyga vadinama arbitražo klauzule, kuri yra skirtinga nuo Trečiųjų Teismo sutarties arba trečiųjų užrašo.

Civ. Teis. Įst. 1371 str. reikalauja, kad trečiųjų užraše aiškiai būtų apibrėžtas ginčo objektas ir nurodyta tarpininkų vardai bei pavardės.

Ligi išleidus 1925 metų gruodžio mėn. 31 dienos įstatymą, analoginė juridinė situacija buvo ir Prancūzijoje, kur „clause compromissoire" nebuvo pripažįstama teisinė galia. Net ir po šios reformos arbitražo klauzulės teįgijo pilietybės teises tiktai prekybinėse sutartyse; kitų rūšių sutartims tos klauzulės ir vėliau nebuvo pripažįstamos.

Šiaurės Amerikos Jungtinėse Valstybėse, kuriose pripažįstama teisinė galia arbitražo klauzulėms, jos buvo atšauktinos, t. y. kiekviena šalis turėjo teisę atsisakyti nuo šio sutarties punkto. Prekybos Rūmų iniciatyvos dėka New Jorko valstija 1920 metais priėmė įstatymą, vadinamąjį Arbitration Law, kuris pripažįsta sutarties sąlygą apie arbitražą neatšaukiama. New Jorko valstijos pavyzdžiu pasekė visa eilė kitų Amerikos valstijų, o 1925 metais jau išleistas bendras Jungtinių Valstybių tokio pat turinio įstatymas (United States Arbitration Act), kuris tačiau teliečia bylų, priklausančių federalinių teismų kompetencijai, t. y. bylų, kurių ginčo objektas nemažesnis už tris tūkstančius dolerių.

Taip pat ir Lenkijoje, dar prieš išleidžiant 1930 metų naująjį Civilinės Teisenos Įstatymą (kuris pradėjo veikti 1933 metais), jau nuo 1925 metų veikė novela, kuri leido pavesti Tre-

čiųjų Teismams ginčus, galinčius ateityje kilti tarp susitariančiųjų šalių. Ši novela pakeitė pirmykštį Civilinio Proceso Įstatymo 1367 str. turinį ir tą straipsnį šitaip suredagavo: „Iš tam tikrų teisinių santykių tiek kilę, tiek galintieji kilti ginčai gali būti rašto sutartimi pavesti Trečiųjų Teismo išsprendimui, išskiriant galimybę kreiptis į valstybinį teismą."

Kitaip svarstomoji problema atrodė Vokietijos ir Austrijos teisės sistemose. Ten nebuvo pravesta esminio skirtumo tarp trečiųjų užrašo ir arbitražo klauzulės. Abi šios formos esančios apimtos vieno termino: Schiedsvertrag — santoris apie Trečiųjų Teismą. Jeigu toksai santoris būna nepilnas, pvz., neapibrėžia ginčo objekto, teismas, vienai katrai šaliai reikalaujant, turi teisę papildyti santorį. Toks pat dėsnis buvo ir Lenkijos 1925 metų noveloje (Civ. teis. įst. 1370, 1370[1] str. str. nauja redakcija).

Lenkijos Civilinės Teisenos Kodeksas nuėjo vokiečių įstatymdavystės pėdomis ir abi trečiųjų teismo santorių formas pavadino vienu bendru terminu — trečiųjų teismo užrašu.

Pagal 1923 metų rugsėjo 24 dienos Ženevos Protokolo, apie kurį jau aukščiau minėjau, pirmo straipsnio turinį, kiekviena iš susitariančiųjų valstybių įsipareigojo pripažinti juridinę galią kompromisui — trečiųjų teismo užrašui ir arbitražo klauzulėms, kuriomis kontragentai įsipareigojo atiduoti Trečiųjų Teismui spręsti ginčus, galinčius kilti iš sudarytosios sutarties, nors arbitražas turėtų įvykti ir kitoje valstybėje, o ne kraštuose, kurių teisminės kompetencijos kontragentai priklauso.

Tačiau kiekviena valstybė turi teisę apriboti minėtą pripažinimą ta prasme, kad ji pripažįsta teisinę trečiųjų užrašų ir arbitražo klauzulių galią tiktai sutartims, kurios tos šalies įstatymdavystės laikomos prekybinėmis.

Daugelis valstybių padarė panašią išlygą ir pareiškė, kad protokolo pritaikymą apriboja tiktai prekybinėms sutartims.

Pagal Protokolo antrąjį straipsnį, Trečiųjų Teismo bylosena ir organizacija reguliuojamos šalių valia ir įstatymais tos valstybės, kurios teritorijoje arbitražas vykdomas. Susitarusios valstybės pasižadėjo suprastinti procesinius veiksmus, kurie turi įvykti jų teritorijose pagal vietinius arbitražo procedūros įstatymus.

Protokolo trečiuoju straipsniu, kiekviena iš susitariančiųjų valstybių apsiima laiduoti įvykdymą Trečiųjų Teismų jos terito-

rijos ribose padarytų sprendimų; vykdymas atliktinas vietos įstatymais ir vietiniais vykdymo organais.

Protokolo ketvirtojo straipsnio nuostatais, pareiškus ieškinį dėl santykių, kilusių iš sutarties, turinčios trečiųjų teismo užrašą arba arbitražo klauzulę, valstybinis teismas, vienai katrai šaliai prašant, turi šalis nukreipti pas Trečiųjų Teisėjus, pats gi tokio ginčo spręsti negali.

Ženevos protokolo pasirašymo praktiškais rezultatais buvo naujų arbitražo įstatymų išleidimas Prancūzijoje, Jungtinėse Amerikos Valstybėse, Lenkijoje.

Be abejo, artimiausiu laiku reformuojant Lietuvos Civilinės Teisenos Įstatymą, vienu iš pirmiausių uždavinių ir bus pripažinimas teisinės galios vad. arbitražo klauzulėms sutartyse; tai atitinka pribrendusius ekonominės apyvartos reikalavimus ir žymiau praplės Trečiųjų Teismų veikimo sritį Lietuvoje. Šiuo atžvilgiu nėra jokio pagrindo bijoti valstybinių ir trečiųjų teismų rivaliacijos, kuri yra labai pageidaujama ir naudinga; aš aukščiau išaiškinau, kad visos šių laikų civilizuotųjų tautų įstatymdavystės palaiko tokią rivaliaciją. Tatai daroma ne tiktai šalies ūkio gyvenimo sumetimais, bet ir teisingos teisdarystės dėlei, nes ši tvarka padaro ją lengviau prieinamą platiems gyventojų sluogsniams ir mažina valstybės aparato darbą.

Tenka pažymėti, kad arbitražo klauzulėms teisinės galios pripažinimo reikalauja ir būtinumas pritaikyti Lietuvos civilinę teiseną prie Vakarų Europos teisenos formų, kad ir dėl Lietuvos tarptautinių prekybinių santykių palengvinimo.

III.

Trečiųjų Teismų užrašų forma.

Dėl Trečiųjų Teismų sutarties formų, įvairių įstatymdavysčių sistemose yra esminių skirtumų. Vokiečių teisė nestato jokių apribojimų dėl trečiųjų užrašų formos. Ten turi teisinę galią net susitarimai žodžiu dėl Trečiųjų Teismo. Tokiais atsitikimais kiekviena šalis turinti teisę pareikalauti iš kitos šalies raštiško patvirtinimo, kad toksai susitarimas tarp jų iš tikrųjų įvykęs ir gali net to reikalauti teismo keliu. Vokietijos teismų praktika ištisoje atsitikimų eilėje nustatė, kad reikia prezumuoti, jog ša-

lys turėjo galvoje tokį susitarimą; pvz., kai šalys, sudarydamos sutartį, rėmėsi biržos regulaminu, o šis regulaminas numato ginčų sprendimą trečiųjų teismo, arba jeigu šalys rėmėsi papročiais, o pagal šiuos papročius šioje prekybos srityje ginčai sprendžiami arbitražo keliu.

Atvirkščiai, pagal prancūzų teisę Trečiųjų Teismų sutartys galinčios būti tiktai raštu sudarytos: naminiu būdu, arba pas notarą, arba protokolo formoje arbitrų akivaizdoje. Ar būtinai raštu turinti būti sudaryta ir arbitražo klauzulė, apie tai prancūzų teisė nieko nepasako ir klausimas, ar galima įrodinėti liudininkų parodymais arbitražo klauzulės tarp šalių buvimą, iššaukė skirtingų nuomonių Prancūzijos juridinėje literatūroje.

Trečiųjų Teismo sutarties raštiškos formos reikalaujančios taip pat Australijos ir naujoji Lenkijos procedūros.

Daugiausia formalizmo šiuo klausimu išreikšta Civilinės teisenos įstatyme, veikiančiame Lietuvoje. Pagal šio įstatymo 1374 str. neužtenka raštu sudaryti sutartį dėl trečiųjų teismo. Sutartis turi būti paliūdyta notaro; net dar daugiau — ji turi būti pareikšta notarui, kaip skamba įstatymo tekstas, t. y., notaras ne tiktai turi paliudyti šalių parašų tikrumą, bet ir jų pilnateisumą civiliniams aktams sudaryti. Be to, trečiųjų užrašas turi būti pasirašytas ne tiktai šalių, bet ir visų tarpininkų, kurie pasirašydami, turi išreikšti savo sutikimą tarpininkavimui įvykdyti (1370 str.).

Tiesa, rusų Senatas 1872/942 ir 1899/113 sprendimuose pripažino, kad trečiųjų užrašai, kuriuose tiktai paliudytas parašų savarankiškumas, turi juridinę galią, tačiau Senatas laikė, kad tais atsitikimais notarai nesilaikė įstatymų reikalavimų, kas vis dėlto negalėjo turėti pasekmėje sutarties negaliojimo.

Negalima nepripažinti, kad trečiųjų teismo sutartis yra viena iš svarbiausiųjų juridinių sutarčių, kadangi ji gali šalims turėti rimtų ir toli einančių pasekmių.

Kiekvienos atskiros valstybės įstatymdavys, reguliuodamas šią problemą, gali sustoti ties klausimu, ar tokios sutarties sudarymui nereiktų nustatyti specialinę formą, kuri laiduotų, kad sutarties turinys atitiks tikrą šalių valią, kaip tai įstatymdavystės nustato tam tikroms sutartims, turinčioms ypatingą reikšmę valstybei ir visuomenei. Pvz., šis klausimas gali kilti darant trečiųjų užrašą, kuris paveda trečiųjų teismui padaryti sprendimą dėl teisių į nekilnojamąjį turtą. Bet iš kitos pusės

tenka atsižvelgti ir į tai, kad daugumas trečiųjų teismo sutarčių, o tuo labiau arbitražo klauzulių liečia prekybinius santykius ir kad nei viena iš naujausių įstatymdavysčių tokių specialinių reikalavimų nestato. Esama daugybė kitų rūšių santorių ir aktų, kurie reguliuoja svarbius šalių santykius ir net paliečia nekilnojamąjį turtą, tačiau gali būti padaryti naminio akto formoje. Kiekvienu atveju tenka pripažinti, kad Civilinės Teisenos Įstatymo formalizmas dabartiniais laikais neabejotinai yra anachronizmas, kuris stabdo Trečiųjų Teismų institucijos išsivystymą.

Kalbėdamas aukščiau apie Trečiuosius Teismus, visą laiką turėjau omenyje Trečiųjų Teismus siaura to žodžio prasme, t. y., nevalstybinį teismą, į kurį susiginčijusios šalys savo noru kreipiasi. Teismas, į kurį šalys ne savo noru jų ginčo spręsti kreipiasi, iš tikrųjų neįeina į nagrinėjamosios institucijos sąvoką. Todėl negali būti laikoma trečiųjų teismu tokia arbitražo įstaiga, kuri priverstinai, įstatymo nurodymu, sprendžia ginčus tam tikrų asmenų grupių tarpe, pvz., Butų Komisija, kuri pagal „Patalpų nuomai tvarkyti Vilniaus mieste ir jo srityje įstatymą“ iš 1940 m. vasario 3 d. (V. Ž. 691 Nr.) reguliuoja ginčus tarp namų savininkų ir nuomininkų. Tai nėra Trečiųjų Teismai, bet valstybės sudaryti specialiniai teismai, nors jų sudėtyje dalyvauja ir suinteresuotų grupių atstovai.

Tiesa, Trečiųjų Teismai gali egzistuoti nuolatinių institucijų formoje prie tam tikrų organizacijų, pvz., Trečiųjų Teismai prie Prekybos ir Pramonės Rūmų, prie įvairių Sąjungų ir draugijų. Tokie teismai paprastai taip pat vadinami Trečiųjų Teismais ir pagal savo organizaciją jiems yra artimi. Bet tikrumoje jie išsaugo Trečiųjų Teismų pobūdį tiktai tuomet, jeigu jie šalims (organizacijų nariams) yra nepriverstini ir tiktai nuo šalių laisvo noro pareina kreiptis arba nesikreipti į juos.

Be aukščiau paliestų konkrečių klausimų esama visos eilės kitų klausimų, įeinančių į Trečiųjų Teismų organizacijos problemos kompleksą, kaip pvz., trečiųjų teismų kompetencija, apie trečiųjų užrašo turinį, apie trečiųjų teismo sudėtį ir apie šios sudėties pakeitimus, apie trečiųjų teismų byloseną, apie Trečiųjų Teismų ir jų sprendimų kontrolę valstybiniais teismais,

apie Trečiųjų Teismų sprendimų apskundimą ir sprendimų panaikinimą ir t. t.

Kiekvienas šių klausimų gali būti įvairiai išspręstas ir reikalauja atskiro apsvarstymo, išeinančio jau iš šio straipsnio ribų.

—/—

L. Purėnienė

Šeimos rūpinimo apsauga.

Šeima valstybėje užima svarbią vietą: ji yra valstybės pagrindas. Todėl suprantama, kad valstybė, lygiai kaip ir visuomenė, yra suinteresuota, kad tas pagrindas būtų tvirtas, stiprus ir sveikas, kad šeima būtų aprūpinta ir jos nariams, kurie patys nepajėgia savęs išlaikyti, netektų badauti, elgetauti, vagiliauti; kad vaikai, kurie yra valstybės ateitis, būtų ne tiktai išlaikomi, bet ir auklėjami bei lavinami, kiek leidžia jų gyvenimo sąlygos. Jei vaikai, negaudami išlaikymo ir auklėjimo, bus priversti elgetauti arba vagiliauti ir bus už tai siunčiami nepilnamečių nusikaltėlių įstaigon arba paūgėję bus dedami kalėjiman, — iš jų valstybė ir visuomenė vargiai susilauks tinkamų ateities kūrėjų.

Šeimos išlaikymo pareiga uždedama tėvui, motinai, vaikams, tėvams. Jei privaląs išlaikyti šeimą asmuo nepildo savo pareigų, tai valstybė imasi priemonių, kad priverstų jį tas prievoles pildyti. Jei šeimos rūpintojas nepajėgia šeimos išlaikyti — valstybė bei visuomenė privalo jam ateiti į pagalbą ir padėti tas pareigas atlikti.

I. Kitų šalių vartojamos priemonės priversti savo šeimą išlaikyti.

Įvairių kraštų civiliniai kodeksai numato įvairias priemones priversti šeimos rūpintoją išlaikyti negalinčius savęs išlaikyti šeimos narius, pirmoje eilėje sutuoktinius bei vaikus. Jei šeimos rūpintojas nepildo šeimos išlaikymo pareigų, suinteresuotieji gali kreiptis į teismą ir prašyti, kad tas išlaikymas būtų jiems

priteistas. Esti, kad atsakovas, norėdamas išvengti teismo, slepiasi, jo gyvenamoji vieta nežinoma ieškovui, ir todėl bylos užvedimas yra trukdomas. Palengvinti suinteresuotajai šaliai kai kuriuose kraštuose leidžiama šeimos išlaikymo reikalais užvesti bylas ne atsakovo, bet ieškovo gyvenamosios vietos teisme.

Bet laimėti bylą teisme nereiškia dar tuojau gauti išlaikymą. Todėl daugelyje kraštų teismų sprendimų šeimos narių išlaikymo reikalu vykdymas įvairiais būdais lengvinamas ir greitinamas. Taip, Šveicarijos teisėjas gali įsakyti šeimos išlaikytojo darbdaviui arba jo skolininkui sumokėti priklausančius iš jo žmonai ir vaikams alimentus tiesiog žmonai. Tai legali cessija: žmona gauna teisę tiesioginės, betarpiškos akcijos prieš savo vyro skolininką. Tai labai svarbi priemonė, nes pašalina ilgą vykdymo procedūrą, o taipogi moralinį ir negeistiną įspūdį, kuris visuomet susidaro, uždedant areštą ant kilnojamojo skolininko turto, kuris yra trečiųjų asmenų rankose.

Kai kuriuose kraštuose veikia vadinamoji civilinė vieno trečdalio pareiga, būtent: ir nesant teismo sprendimo mokėti alimentus, sutuoktiniui prašant, iš šeimos rūpintojo uždarbio išlaikomas vienas to uždarbio trečdalis, kuris tiesiog perduodamas negaunančiam išlaikymo sutuoktiniui ir jo vaikams.

Švedijoje, kas privalo išlaikyti vaikus, jaunesnius kaip šešiolika metų, negali išvykti svetur, nepateikęs garantijų, kad tas išlaikymas bus duodamas.

Anglijoje, jei šeimos maitintojas atsisako duoti savo žmonai ir vaikams išlaikymą ir išvyksta iš savo gyvenamosios vietos, tai žmona, remiantis įstatymais, laikoma turinti vyro įgaliojimą daryti jo sąskaiton reikalingas sau ir vaikams išlaikyti išlaidas.

Beveik visuose kraštuose reikalaujama, kad sutuoktinių ir vaikų išlaikymo civilinės sankcijos būtų žymiai sustiprintos ir išlaikymo išieškojimas pagreitintas ir palengvintas. Alimentinėms pretenzijoms duodamas patenkinimo pirmumas prieš kitas pretenzijas. Toji labai svarbi priemonė nustatyta ir išleistame Lietuvoje „Civilinės teisenos įst. 1215 str. pakeitime“ (V. Ž. 684), pagal kurį alimentinėms pretenzijoms suteikiamas patenkinimo pirmumas prieš kai kurias kitas alimentų mokėtojo kreditorių pretenzijas.

Daugelyje kraštų griebiamasi įvairių preventyvinių priemonių, kad šeimos išlaikytojas sąmoningai neeikvotų savo tur-

to, kad būtų pavojaus, jei jo šeima atsidurs varge ir skurde. Viena tų priemonių — tai uždėjimas teismo keliu globos arba rūpybos bei patarybos eikvotojams, psichiškai iškrypusiems palaidūnams, nuolatiniams nepataisomiems alkoholikams ir panašiai.

Tačiau neužtenka vien civilinių sankcijų tam, kad sutuoktinių ir vaikų išlaikymo pareigos būtų pildomos. Reikalaujama, kad tiems šeimos išlaikytojams, kurie, galėdami ir būdami pajėgūs išlaikyti sutuoktinį, o ypatingai vaikus, tyčia nedaro tai ir įstumia juos į vargą bei skurdą, — būtų taikomos ir baudžiamosios sankcijos.

Dedant bausmę už nepildymą šeimos pareigų, griežtai reikalaujama:

a. kad nedavimas šeimai išlaikymo lėšų būtų tyčios darbu. Tik Italijoje ir iš dalies Norvegijoje bei Belgijoje reikalaujama bausti ir tokį šeimos rūpintoją, kurio nepajėgumas išlaikyti sutuoktinį ar vaikus esti nuolatinio girtuokliavimo ir palaido gyvenimo pasekmė;

b. kad spręsti šeimos maitintojo kaltumo klausimą ir dėti jam bausmes gali tiktai teismas;

c. kad griežtai būtų laikomasi principo: „nulla poena sine lege" — kas nenumatyta įstatymu, negali būti baudžiama. Kad šis dėsnis nebūtų pažeistas, reikalaujama, kad nusikaltimo sąvoka būtų visiškai tiksliai įstatyme apibūdinta, kad, taikant įstatymą gyvenime, nebūtų vietos nuožiūrai ir sauvaliavimui.

Prancūzijoje, Belgijoje ir kitur pinigine arba trumpalaikio kalėjimo bausme baudžiamas tik tas, kas tyčia nemoka teismo sprendimu nustatytų alimentų. Kitose valstybėse baudžiamas ir tas, kas, ir nesant teismo sprendimo, tyčia neduoda savo sutuoktiniui ar vaikams išlaikymo ir tuo įstumia juos į vargą ir skurdą ir priverčia juos ieškoti trečiųjų asmenų pagalbos. Kai kuriuose kraštuose lygiai baudžiamas ir tas, kuris neduoda išlaikymo savo „pavainikiams" ir jų motinai. Bet tokiais atvejais reikalaujama, kad toji išlaikymo pareiga būtų nustatyta laisvu susitarimu arba teismo sprendimu, ir tų pareigų asmuo sąmoningai nepildytų, nors ir pajėgtų.

Švedijoj, Norvegijoj ir kitur tokie blogos valios asmenys, kurie, norėdami išvengti šeimos išlaikymo pareigų, tyčia atsisako savo darbo arba vengia jo, kad priteisus išlaikymą, nebūtų iš ko išieškoti, gali būti verčiami dirbti arba teismo nutarimu

padėti į darbo namus tol, kol sutiks pildyti savo pareigas, bet ne ilgiau, kaip trims mėnesiams. Visas tokių padėtų į darbo namus uždarbis eina žmonai bei vaikams išlaikyti. Norvegijoj į tokius darbo namus gali būti padėtas ir toks asmuo, kuris tyčia neduoda išlaikymo ne tik savo teisėtiems vaikams ir sutuoktiniui, bet ir pavainikiams bei jų motinoms.

II. Lietuvos „Šeimos rūpinimo įstatymo projektas".

1. Darbo drausmės stovykla.

Lietuvoje „Šeimos rūpinimo apsaugos įstatymo" projektas numato tik vieną vienintelę baudžiamąją sankciją — tai darbo drausmės stovykla. Ta įstaiga, kaip ir priverčiamojo darbo stovykla, bus laikoma Vidaus Reikalų Ministro žinioje. V. R. M-ras turės nustatyti „Darbo, drausmės, auklėjimo, atlyginimo už darbą, maitinimo ir viso dirbančiųjų išlaikymo taisykles". Įstatymo projektas tik pasako, kad „paėmimui į darbo drausmės stovyklą taikomos priemonės, kuriomis imama į namus suimtiesiems. Baudžiamojo statuto nuostatai dėl pasišalinimo iš namų suimtiesiems ir dėl kitų nusikalstamų veiksmų, susijusių su laikymu namuose suimtiesiems, taikomi ir laikomiems darbo drausmės stovykloje". Vadinas, asmuo, kuris bus imamas darbo drausmės stovyklon, bus areštuojamas. Jei jis iš stovyklos pabėgtų, jis bus baudžiamas lygiai taip, kaip ir pabėgęs iš sunkiųjų darbų kalėjimo. Disciplina, režimas ir bausmė už tos disciplinos nesilaikymą bus tokios pat, kaip ir sunkiųjų darbų kalėjime. Laikas buvimo joje visai neribotas, — „tol, kol yra reikalo šeimą išlaikyti arba ligi jį išauklėjant ir sudrausminant laisvam darbui" (12 str.). Iš 13 str. matyti, kad tas laikas negali būti trumpesnis, kaip pusė metų. Iš stovyklos paleidžiamas, kai tam tikra komisija pripažins laikomą darbo drausmės stovykloje asmenį „tinkamu laisvam darbui". Ką reiškia būti tinkamu laisvam darbui? Laisvėje yra dirbami įvairūs darbai. Taigi „laisvo darbo" sąvoka yra visai neribota. Nenurodyta, kokį kriteriumą taikys komisiją, spręsdama, ar asmuo „tinka", ar „netinka" tam laisvam darbui. Greičiausia, tas kriteriumas tai bus stovyklos viršininko nuomonė, kuris jam pataikaujančius laikys „tinkamais", o nenorinčius pataikauti ir prisigerinti — „netinkamais" laisvam darbui.

Maža to, įstatymas nesako, kad į darbo drausmės stovyklas turės būti dedami tie, kurie bus netinkami „laisvam darbui“. Be to, sunku ir suprasti, kaip netinkamas laisvam darbui asmuo, padėtas į darbo drausmės stovyklą „nelaisvo darbo“ dirbti, gali pasidaryti tinkamu laisvam darbui. Kokie gi specialistai — auklėtojai tose stovyklose išmokys jį to „laisvojo“ darbo dirbti?

2. Kas dedamas į darbo drausmės stovyklas?

Kadangi dėjimas į d. d. stovyklas yra bausmė, tai logiška būtų galvoti, kad į tas stovyklas bus dedami tam tikri nusikaltėliai, kurie iš piktos valios, vengdami savo sutuoktinio ir vaikų bei pavainikių ir jų motinos išlaikymo pareigų, tyčia atsisakys nuo darbo arba vengs jo ir tuo įstums savo artimuosius į vargą ir skurdą. Tačiau, matyti, kad į d. d. stovyklas bus dedami „šeimos galvos“ bedarbiai, kurie, savivaldybei pasiūlius nesusiras per tam tikrą laiką „sau įmanomo, kiek galima daugiau uždarbingo, darbo“ ir, savivaldybei nurodžius „darbo“, nepradės jo skirtu laiku dirbti, arba dirbs jį „nepastangiai“, arba nesilaikys „nustatytos darbo tvarkos“ ar „kitaip netinkamai elgsis“ ir dėl to jų darbas bus „nevertingas ar nepakenčiamas“. Tais nuostatais, į stovyklą bus sodinami vargšai bedarbiai, kurie „nepastangiai“ dirbs primestą jiems šiokį ar kitokį darbą.

Lietuvoje yra nemaža bedarbių, tiek inteligentų, tiek ir darbininkų, — įvairių specialistų, ir juodadarbių, — kurie, nežiūrint į visas jų dedamas pastangas negali gauti sau darbo. Tie bedarbiai pagal savo šeimos padėtį dalijami į tris kategorijas tam, kad pirmoje eilėje būtų aprūpinti darbu didesniųjų šeimų rūpintojai, nes visiems darbo reikalingiems ir norintiems dirbti darbo neužtenka. Dažnai bedarbiai kelia triukšmą savivaldybėse ne todėl, kad jie nenori darbo dirbti, bet kad jie to darbo negauna, kad savivaldybė neaprūpina jų darbu, kuris jiems reikalingas išlaikyti sau ir savo šeimai.

Tokiai padėčiai esant, savivaldybės pasiūlymas bedarbiui susirasti „sau įmanomą, kiek galima daugiau uždarbingą darbą“ per 2—4 savaites, atrodo, lyg pasityčiojimas iš vargšo žmogaus. Projektas nenumato, kokį gi, būtent, „darbą“ savivaldybė gali nurodyti, kurį bedarbis privalo dirbti „pastangiai“, taip,

kad tas darbas būtų „vertingas“. Neįsakoma savivaldybei pasiūlyti bedarbiui „įmanomą, kiek galima daugiau uždarbingą, darbą“. Ir suprantama kodėl: jei ji tokio darbo turėtų, tai ir duotų tuojau bedarbiui, o nesiūlytų jam pirmiau pačiam jo paieškoti. Atrodo, kokį tik darbą savivaldybė pasiūlys, bedarbis privalo jį paimti ir dirbti taip, kad tas darbas būtų „vertingas“. Įstatyme nepažymėta, kas gi sprendžia, ar tas darbas yra „pastangiai“ daromas, ar jis yra „vertingas“. Aišku, tinkamumą ar netinkamumą darbininko darbui pirmoje eilėje spręs darbdavys arba darbo prižiūrėtojas, ir nuo jo malonės ar nemalonės priklausys darbininkas. Neįtiksi darbdaviui ir pateksi į kategoriją „nepastangiai“ dirbančiųjų, ar „nesilaikančiųjų nustatytos darbo tvarkos“. O už tai, valsčiaus ar miesto savivaldybės pasiūlymu, šeimos išlaikymo apsaugos komisijos nutarimu ir darbo bei socialinės apsaugos departamento direktoriaus įsakymu — asmuo bus pasodintas neapréžtam laikui į darbo drausmės stovyklą.

3. Šeimos išlaikymo apsaugos komisija.

Pagal įstatymo projektą šeimos išlaikymo apsaugos komisiją sudaro penki nariai: pirmininkas — apylinkės teisėjas, nariai: darbo inspektorius, vidaus reikalų ministro skirtas gydytojas ir du apskrities ar pirmaeilio miesto tarybos rinkti nariai, katrų bent vienas turi būti moteris. Jei teismo apylinkei priklauso ir pirmaeilio miesto ir apskrities plotas, tai renkamuosius komisijos narius renka: vieną — miesto taryba ir vieną — apskrities taryba. Miesto taryba renka moterį. Kuriam laikui toji komisija renkama — įstatymo projektas nesako. Ta komisija: 1. skiria dirbti d. d. stovykloje ir 2. skiria šeimos globėją. Atsižvelgiant į komisijos funkcijas, sunku atspėti, kodėl jai duotas pavadinimas „šeimos išlaikymo apsaugos komisija“. Toji komisija „gali“, bet ne privalo klausinėti liudytojus civ. teis. tvarka, turi teisę savo nuožiūra nutarti apie reikalą išklausinėti pačius sutuoktinius ar vieną katrą jų, giminaičius ir kaimynus „galinčius suteikti reikalingų bylai žinių“. Kokios gi tos „reikalingos bylai žinios“, kurias galėtų sutuoktiniai ir giminaičiai suteikti komisijai. Kad padėjus asmenį d. d. stovyklon, komisija turi tik konstatuoti, kad bedarbis nepradėjo skirtu laiku burmistro ar viršaičio jam nurodyto darbo dirbti; be pateisinamos

priežasties darbą pertraukė, ar jį visai metė; dirba nepastangiai; nesilaiko nustatytos darbo tvarkos; kaip kitaip netinkamai elgiasi, ir dėl to jo darbas nevertingas ar nepakenčiamas. Tai kokias žinias šiuo reikalu komisijai turi suteikti sutuoktiniai arba giminaičiai?

Komisijos veiksmus, teisėtumo atžvilgiu, prižiūri Vyriausiasis Tribunolas. Aš neįsivaizduoju, dėl kurių teisinių motyvų komisijos nutarimą galima būtų panaikinti: juk į darbo drausmės stovyklą išsiųsti užtenka konstatuoti vieną iš pažymėtų 4 str. „nusižengimų", kurių sąvoka visai neribota.

4. Šeimos rūpinamoji globa.

Remiantis pavadinimu, galima būtų galvoti, kad čia norima sudaryti instituciją, kuri rūpintųsi neturinčios lėšų pragyvenimui šeimos išlaikymu; kad eikvotojams, nepagydomiems alkoholikams, kurie stumia šeimą į vargą ir skurdą, būtų uždėta teismo keliu pataryba ar rūpyba; kad savo žmoną ar vyrą bei vaikus pametusiems asmenims ir kaliniams būtų uždėta globa. Bet projekte nieko panašaus nematome.

Projekte 27 str. sakoma, kad šeimos išlaikymo apsaugos komisija: 1. „gali" paskirti globėją tai šeimai, kurios darbingas šeimos galva, neturįs turto, duodančio pakankamai pajamų šeimai išlaikyti, apleidžia savo šeimos narius, jų nerūpina arba netinkamai rūpina dėl girtavimo, išlaidumo, piktos valios ar nesugebėjimo tvarkyti, ir 2. „turi" paskirti globėją tai šeimai, kurios šeimos galva paskirtas dirbti darbo drausmės stovykloje.

Nežinia, ar šeimos sąvoka apima tik vyrą, žmoną, vaikus, ar dar ir tėvus bei kitus giminaičius. Ar teisėtu būdu sudarytoji šeima čia turima galvoje, ar ir kiekviena faktiškoji šeima. Neaiški įstatymo nurodyta „šeimos galva" sąvoka. Lietuvos įstatymai nežino „šeimos galvos".

Matriarchatui esant, žmona būdavo šeimos galva, patriarchato gadynėje tokia šeimos galva buvo vyras. Sulyginus moterų ir vyrų teises, dabar „šeimos galvos" nebegali būti. Tur būt, čia turimas galvoje šeimos maitintojas, kuriuo gali būti ir vyras, ir žmona, ir tėvai ir vaikai.

5. Šeimos globėjas.

Šeimos globėjas galįs būti kitas tos pat šeimos narys, giminaitis arba ir svetimas žmogus. Ar juo gali būti tik vyras ar ir moteris — neaišku. Greičiausia, kad ir moteris, nes Lietuvoje, kaip pasakyta konstitucijoje, moteris turi lygias teises su vyrais. Kas negali būti šeimos globėju — įstatymo projektas visai nesako. Vadinasi, kiekvienas visai svetimas ir gal šeimai visai nepriimtinas asmuo gali būti šeimos globėju.

Ką gi tas šeimos globėjas turi veikti. Įst. projekto 30 str. sako, kad tas globėjas „nustato šeimos išlaidų tvarką, prižiūri šeimos rūpinimą arba ir pats rūpinimą vykdo ar jam vadovauja, nurodydamas šeimos nariams ir jų priedermes šeimos rūpinimo reikalu". Ką reiškia posakis nustatyti „šeimos išlaidų tvarką"? Kaip ta „tvarka" turi būti nustatyta? Kokį šeimos rūpinimą turi prižiūrėti globėjas?

30 str. sako, kad globėjas „gali" imti šeimos reikalams šeimą pametusio arba į drausmės stovyklą padėto asmens uždarbį. Projektas nepasako, kas gali ar turi tą uždarbį paimti, jei globėjas jo neima.

Kadangi globėjo funkcijos neaiškiai ir netiksliai apibūdinamos, pastarasis nežinos, ką jis turi daryti. Blogos valios globėjas daug žalos šeimai galės padaryti, besauvaliaudamas.

Tais atvejais, kai iš nurodyto 27 str. asmens uždarbio išlaikymo teisė priklauso ir jo tėvams „ar kitiems asmenims, nesantiems jo šeimos nariais", tai šeimos globėjas „ir juos rūpina lygiai su šeimos nariais", nebent iš teismo sprendimo aiškėtų priedermė juos kitaip rūpinti. Bet jei nėra teismo sprendimo, kas nustato teisę į uždarbį ne šeimos nariams, lygią su šeimos narių teise?

33 str. nurodo, kad iš 27 str. nurodyto asmens uždarbio valsčiaus ar miesto savivaldybė gali išskirti dalis tam tikriems jo šeimos nariams arba kitiems jo išlaikytiniams. Kaip galima duoti tokią teisę valsčių viršaičiams ir miestų burmistrams, kad jie savo nuožiūra skirstytų dalis iš šeimos maitintojo uždarbio „tam tikriems" jo šeimos nariams arba „kitiems jo išlaikytiniams? Kuriems asmenims ir kurias uždarbio dalis jie gali paskirti? Tik teismas, remiantis veikiančiais įstatymais, gali apie tai spręsti, bet ne viršaičiai ar burmistrai savo nuožiūra. Toliau, neaišku, kodėl šeimos nariams, kuriems savivaldybė „išski-

ria dalis“ iš šeimos maitintojo uždarbio, šeimos globėjas neturi 30 ir 32 str. str. nurodytų rūpinimo pareigų. Pasakymas „jei valsčiaus sav-bė ir šiems asmenims nenustato kitaip“ rodo, kad savivaldybė ir pati gali uždėti globėjui 30 ir 32 str. str. nurodytas rūpinimo pareigas.

Globojamos šeimos nariai ir kiti šeimos globėjo rūpinamieji asmenys už neklausymą globėjo nurodymų, duodamų rūpinimo reikalais, „atsako kaip už tėvų neklausymą“. Kuri atsakomybė čia numatoma? B. St. numato, kad už atkaklų tėvų neklausymą arba atšakų elgesį su motina arba teisėtu tėvu vaikai baudžiami areštu.

Išdėstytoji šeimos globa vargiai kur pasaulyje yra praktikuojama.

Įstatymo projektas numato globėją „šeimai“ paimtojo į darbo drausmės stovyklą maitintojo. Vadinasi, toji globa numatoma ne tiktai vaikams ir nepilnamečiams, bet ir pilnamečiams, nes šeimos sąvoką sudaro tėvas bei motina. Vadinasi, jei vyras bus šeimos maitintojas ir jį padės į d. d. stovyklą, o liks jo žmona ir vaikai, tai globėjas bus skiriamas žmonai ir vaikams; jei žmona bus šeimos maitintoja ir ją paims į d. d. stovyklą, tai globėjas, o gal globėja, bus skiriamas tėvui ir vaikams.

Dažniausiai vyras esti šeimos maitintojas ir jis dažniau turės pakliūti ir į d. d. stovyklą, vadinasi, globėjas bus skiriamas jo žmonai ir vaikams.

Pagal veikiančius Lietuvoje įstatymus, vyrui mirus, žmona iš įstatymo yra prigimta vaikų globėja ir rikiuoja visą po mirties vyro likusį turtą, tai kodėl gi ji, jos vyrą paėmus į d. d. stovyklą, negalės paimti jo uždarbio, kodėl negalės nustatyti „išlaidų tvarką“ ir pati „rūpinimą vykdyti“? Juk šeimos maitintojo uždarbis stovykloje nebus toks didelis, kad ji negalėtų pati jo tvarkyti. Iš uždirbtų stovykloje kelių litų visą trečdalį paims stovykla sau, iš likusių — penkta dalis bus palikta dirbančiam, taigi šeimai mažai kas ir beliks.

Globa skiriama asmeniui, kuris laikomas neveiksniu, kuris nesugeba pats sąmoningai apsispręsti ir laisvai veikti. Pilnamečiams globa, pataryba ar rūpyba skiriama tik išimtinais atsitikimais, asmenims, kurie turi dvasinius ar kūninius trukumus: globa bepročiams ir pamišėliams, o rūpyba — nečiams ir nebyliams.

Prancūzijoje globa skiriama ne tiktai bepročiams, bet ir nežinia kur esantiems bei kaliniams, kadangi jie negali savo turto rikiuoti, o pataryba skiriama eikvotojams ir nuolatiniams alkoholikams, kad jie negalėtų išeikvoti savo turto ir įstumti savo šeimą į vargą ir skurdą.

III. Išvados.

Čia išnagrinėtasis įstatymo projektas yra neaiškus, neprecizuotas ir žalingas. Jam geriau tiktų pavadinimas „Bedarbių į darbo drausmės stovyklas trėmimo ir jų šeimoms globėjo skyrimo įstatymas", juo labiau, kad, kaip matyti iš 24 str., ne tik šeimos maitintojai bedarbiai galės būti tremiami į tas d. d. stovyklas, bet, policijos vado pasiūlymu, ir visai nevedę beturčiai, kurie neturės nei šeimos nei jokios prievolės kitus išlaikyti, jei tik bus „aplinkybių", rodančių, kad toks asmuo dėl dykavimo „gali palinkti" į nusikalstamus darbus.

Kokios tos „aplinkybės", kurios galės rodyti, kad beturtis bedarbis „gali palinkti" į nusikalstamus darbus, — įstatymo projektas nesako.

Pastaraisiais laikais visame pasaulyje pastebimas šeimų irimas, jungtuvių skaičiaus mažėjimas ir žmonių prieauglio kritimas. Ieškoma priemonių tai blogybei pašalinti. Viena svarbiausių tos blogybės priežasčių yra dabartinio gyvenimo nepastovumas. Darbininkas, tarnautojas ir bendrai gyvenąs tik iš savo rankų bei proto darbo asmuo nėra tikras rytojaus, nežino, ar sudaręs šeimą jis pajėgs ją išlaikyti. Įvairiuose kraštuose valstybė daro intervenciją tai blogybei sumažinti, stengdamasi pajėgiančius, bet blogos valios dėka šeimos neišlaikančius, šeimos rūpintojus priversti tas savo pareigas pildyti, o nepajėgiantiems — padėti tą prievolę atlikti arba ir visai juos nuo kalbamų prievolių atleisti, uždedant jas valstybei. Plati socialinė įstatymdavystė, draudimai ligoje, senatvėje, invalidumo atvejais, o ypatingai nedarbo metu — padeda nepajėgiantiems šeimos rūpintojams savo pareigas atlikti. Plačio tinklo vaikų lopšelių, darželių, sodelių, specialių poilsio namų nėščioms moterims bei motinoms su vaikais steigimas, pagalba gimdyvėms, pašalpa nėščioms ir gimdyvėms bei daugiavaikėms šeimoms, kas ypatingai plačiai ir sėkmingai praktikuojama Sovietų Rusijoj — visos

tos ir daug kitų priemonių turi tikslą padėti šeimos maitintojui savo pareigas atlikti, o tuo pačiu paskatinti sudaryti šeimas ir didinti žmonių prieauglį.

Numatytasis gi „šeimos rūpinimo apsaugos įstatymas" gali šiuo atveju veikti tik neigiamai ir būti jungtuvių bei vaikų gimimo mažėjimo priežastimi. Iš tikrųjų, jei gyvenąs iš savo rankų ar proto darbo asmuo žinos, kad tapęs bedarbiu jis galės būti neribotam laikui padėtas į d. d. stovyklą, ir kad jo žmonai ir vaikams bus paskirtas „globėjas", kad už neklausymą to „globėjo" nurodymų, duodamų „rūpinimo reikalais", jo žmona bei vaikai atsakys, kaip už tėvų neklausymą — vargiai ar toks asmuo panorės vesti ir turėti vaikų, kad nedarbui užklupus jis netektų laisvės, o jo žmona bei vaikai nepakliūtų į kokio nežinomo asmens „globą", o ypatingai, kad jo žmona iš laisvo, veiksnaus asmens pasidarytų globojamoji, kaip kokia beprotė arba pamišėlė.

Sakoma, kad „Šeimos rūpinimo apsaugos įstatymo" pagrindan padėtas Latvijoje veikiantis įstatymas. Čia reikia pabrėžti, kad ruošiant tokius įstatymus, reikia vaduotis ne vien Latvijoj, bet ir kituose kraštuose veikiančiais šioje srityje įstatymais.

Asmeniui, kuris pikta valia atsisako duoti išlaikymą sutuoktiniui, o ypatingai vaikams, teisėtiems ar neteisėtiems, įstumia juos į vargą ir skurdą — ne tiktai galima, bet ir būtina taikyti įvairias civilines, o kartais ir baudžiamąsias sankcijas, kurios yra taikomos kitose valstybėse. Bet jokiu būdu negalima bausti šeimos rūpintoją bedarbį, kad jis darbo negauna, arba kad jam primestą darbą dirba „nepastangiai" arba „netinkamai elgiasi" ir panašiai. Latvijoje išleistasis tuo klausimu įstatymas yra sudarytas visai kitais pagrindais, negu čia svarstomasis įstatymo projektas. Latvijoje nuo seniai veikia „socialinio rūpinimo įstatymas", vėliau pavadintas „visuomenės rūpinimo įstatymu", kuris numato, kam ir kuriais atvejais turi būti teikiama valstybės ar savivaldybės pagalba. Šis įstatymas 1937 metų liepos 31 d. tapo pakeistas ir papildytas tuo būdu, kad prie Tautos gerovės ministerijos visuomenės rūpinimo departamento įsteigta administracinė komisija, kuri rūpinasi išlaikymo lėšų išieškojimu. Į tą administracinę komisiją gali kreiptis suinteresuotieji asmenys arba savivaldybės.

Suinteresuotieji asmenys gali kreiptis tik tuomet, kai jiems nepavyksta bendra tvarka išieškoti teismo priteistas išlaikymo lėšas. Tokie asmenys, duodami komisijai prašymus, turi būti-

nai pridėti: a. teismo vykdomąjį raštą, kuriame teismo antstolio turi būti pažymėta „išieškoti nepavyko“, ir b. savivaldybės ar policijos pažymėjimą apie prašytojo materialinę bei šeimos būklę. Savivaldybė kreipiasi į administracinę komisiją tuo atveju, kai jos išlaikomas beturtis turi teisėtą rūpintoją, kuris dėl savo materialinės būklės gali išlaikyti jam priklausomą rūpinti asmenį, bet to nedaro ir nepristato teismo nutarimo dėl išieškojimo sulaikymo ar prievolės nuėmimo, o savivaldybei pačiai nepavyksta tas išlaikymo lėšas iš jo išieškoti.

Administracinė komisija savo pirmame posėdyje kviečia atsakovą geruoju išpildyti savo prievoles. Jei pastarasis sutinka ir priešingoji šalis neprieštarauja, komisija bylą baigia, surašydama atitinkamą susitaikinimo protokolą. Jei susitaikinimas neįvyksta, byla žiūrima iš esmės.

To įstatymo 4[10] str. aiškiai sako, kad išlaikomojo arba jo atstovo prašymu, pristatyti dirbti valstybės, savivaldybės ar privatinėse įmonėse bei kitose darbavietėse, arba padėti į darbo namus galima tik tuos asmenis „kuriems teismo nutarimu yra uždėta pareiga mokėti išlaikymo išlaidas, jeigu išreikalauti pagal pildomąjį teismo raštą nepavyko“.

Administracinės komisijos nutarimus dėl asmenų paskyrimo į darbus ar darbo namus galima apskųsti per vieną mėnesį nuo nutarimo paskelbimo dienos, Rygos apygardos teismo administracijos skyriui. Per šio mėnesio laiką šalys gali susitarti ir atšaukti prašymą. Tuomet komisija savo nutarimo neperduoda vykdyti.

„Šeimos globėjo“ Latvijos įstatymas visai nenumato. Jis tik kalba apie „vaikų globos komitetą“, kurį steigia kiekviena valsčiaus ar miesto savivaldybė. To komiteto uždaviniai yra šie: 1. rūpintis savivaldybės teritorijos ribose gyvenančiomis moterimis - gimdyvėmis, žiūrėti, kad jos gautų visokeriopą pagalbą nėštumo, gimdymo ir po gimdymo; 2. rūpintis naujagimių vaikų reikalais, teikti patarimus ir pagalbą tiesiog ar atitinkamai valstybės, savivaldybės ar visuomenės organizacijai tarpininkaujant; 3. prižiūrėti visų kitų savivaldybės ribose gyvenančių vaikų reikalus, tiek sveikatos apsaugą, tiek ir gydymo ir visuomeniškos pagalbos teikimą ir visus kitus vaikų apsaugos ir rūpinimo klausimus; 4. remti daugiavaikių šeimų šelpimą, metinių lauko darbininkų šeimoms papildomų mokesčių mokėji-

mo tvarkymą ir prižiūrėti paskirtų lėšų tinkamą sunaudojimą; 5. rūpintis miestelėnų daugiavaikių šeimų, našlių su vaikais, taip pat ir kitų, ieškančių darbo, apgyvendinimu sodžiuje.

Iš to kas pasakyta, matyt, kad Latvijos įstatymas mažai teturi bendro su mūsų įstatymo projektu.

—/—

Dr. Br. Kazlauskas

Tarptautinė santvarka, kaip priemonė karui išvengti.

Visos Europos valstybės sudaro tam tikrą tautų bendruomenę. Kaip atskiras individas, taip ir tauta negali gyventi viena, atsiskyrusi ir užsidariusi nuo kitų tautų. Kiekviena tauta yra susieta su kitomis tautomis tarpusavio priklausomybės ryšiais. Jei nebūtų tarptautinio bendravimo, tai tautos, kaip ir individai, jei nebūtų socialinio solidarumo, negalėtų tęsti civilizacinės pažangos ir turėtų grįžti į primityvią padėtį. Atskiras individas, tenkindamas savo interesus, negali išsiskirti iš visos jį supančios bendruomenės ir kenkti kitų teisėtiems reikalavimams.Jis čia turi paklusti nustatytai tvarkai. Atskirus individus valstybė sujungė į vieną harmoningą visumą tam tikromis visų piliečių aktyviai arba pasyviai priimtomis normomis, kurias sutarta vadinti t e i s e. Dėl šių normų veikimo valstybėj atsiranda tam tikra tvarka.

Atskira valstybė, kaip tarptautinės bendruomenės narys, siekdama ko nors, taip pat neturėtų kliudyti kitų tautų. Ir iš tikrųjų, jau daug šimtmečių tautos ieško ir šaukiasi taikos, t. y. tvarkos, kuriai viešpataujant būtų galima suderinti jų visų interesus neliejant kraujo. Šios pastangos vis neduoda laukiamų rezultatų, ir karas iki šių dienų lieka vienintėlė priemonė tautų santykiams nustatyti bei jų ginčams spręsti.

Kodėl taip yra? Juk visos tautos sakosi norinčios taikingo tarpusavio sugyvenimo ir neapkenčiančios karo. Taip, visos tautos sutaria dėl taikos reikalingumo, bet jos labai skiriasi dėl būdų, kuriais reiktų sunormuoti tarptautinį gyvenimą. Vadinas, tarptautinės tvarkos nustatymas yra ne kas kita, kaip techni-

nio pobūdžio problema, kurią ilgainiui turėjo išspręsti valstybė, organizuodama savo vidaus juridinę tvarką. Kalbėdami apie taiką, apie tarptautinę tvarką, arba apie būsimą Europą, kaip apie teisinę tvarką, turime galvoje tik tarptautinės teisės technikos klausimą.

*

Kurį laiką po D. karo tarptautinę tvarką ir taiką buvo manoma įgyvendyti visuotiniu nusiginklavimu. Nusiginklavimo konferencijų pagrindą visuomet sudarydavo Tautų S-gos pakto § 8. Jis nustato, kad taikai palaikyti reikia sumažinti valstybių ginklavimąsi iki galimo minimumo, suderinto su tų valstybių saugumo reikalavimais ir su tarptautinių pasižadėjimų pildymu. Gerai įsižiūrėję į to paragrafo nustatytą principą, matome, kad jis yra labai neaiškus.

Ar yra galimas nusiginklavimas, jei jo tikslas nusiginkluojančios valstybės saugumas? Į šį klausimą nesvyruodami turime atsakyti neigiamai dėl to, kad tas „valstybės saugumas" lig šiol buvo pražūtingiausio tautų apsiginklavimui ir agresijos parengimo argumentas. Nusiginklavimas taip pat nėra galimas, jei kiekvienai valstybei yra palikta teisė ginkluotis ne tik savo saugumui išlaikyti, bet dar uždėta pareiga budėti ir kolektyvinio saugumo sargyboje. Iš to galime padaryti išvadą, kad dalinis nusiginklavimas nepadeda taikos idealo įgyvendinti. Tai būtų galima padaryti tik visiškai valstybėms nusiginklavus, t. y. visiškai panaikinus karo priemones. Bet čia kyla kitas labai sunkus klausimas: ar mūsų laikų tarptautinės bendruomenės organizacija nekliudo valstybėms nusiginkluoti, kitaip sakant, ar dabartinėmis aplinkybėmis yra įmanoma karą panaikinti? Tautų Sąjungos ir Kellogo paktų svarbiausias tikslas buvo užkirsti kelią karui. Bet visų pirma reikia pažinti pačią karo prigimtį ir nustatyti jo funkciją.

Tarptautinė organizacija, iš kurios norima pašalinti karą, turėtų būti ne kas kita, kaip t a r p t a u t i n ė t e i s ė, t. y. t e i s i n ė t v a r k a. Tai turėtų pripažinti visi taikos šalininkai. Juristas turi pripažinti, kad taikos negalavimų šaltinį sudaro nesugebėjimas duoti tarptautinei organizacijai, t. y. tarptautinei teisei tikrojo teisinio charakterio.

Tautų S-gos ir Kellogo paktai per daug šaukėsi teisingumo idealo, o per mažai rūpinosi teisine technika. Šiandieninė tarptautinė anarchija yra to negerumo padariniai.

Jei pripažįstame, kad dabartinė tarptautinė organizacija yra tam tikra juridinė santvarka, tai turime taip pat pripažinti, kad teisės technikos suteiktoji karui funkcija yra prievartos priemonė — sankcija. Teisės prigimtyje tarp kitų elementų yra ir prievartos (contrainte) elementas. Tuo ji skiriasi nuo moralės normų. Jei tarptautinė teisė turi būti prievartos elementas, kitaip sakant, ji turi turėti priemonių, kurios priverstų jos orbitoj esančias valstybes laikytis nustatytos teisinės tvarkos. Tarptautinio įstatymo numatyta sankcija turi būti tuoj pritaikyta valstybei, kuri laužo teisę.

Šių dienų tarptautinės teisės prievartos priemonės yra: sankcijos, represalijos ir karas.

Represalijos tarptautinės teisės prasme yra ne kas kita, kaip reakcija dėl teisių pažeidimo. Jos yra kreipiamos prieš valstybę, kuri laužo teisę. Iš to išeina, kad tarptautinė teisė karą telaiko tik represalija. Tą teigia ir belli justi teorija. Yra juristų, kurie mano, kad kiekviena valstybė gali skelbti karą, kada ji nori ir kam nori, visai tuo nepažeisdama tarptautinės teisės. Bet ši pažiūra nesuderinama su juridine tvarka. Būtų visai nelogiška reikalauti, kad kiekviena valstybė gerbtų kitų valstybių interesus ir tuo pačiu metu įrodinėtų, kad kiekviena valstybė gali kištis į kitų valstybių reikalus, jas silpninti arba visiškai sunaikinti, nepažeisdama teisės. Tad reikia pripažinti, kad, šių dienų supratimu, karas yra represalija, t. y. reakcija prieš teisės laužymą. Būtų netikslu tvirtinti, kad visi karai buvo reakcija prieš teisės laužymą. Tiesa, kariaujančios šalys visuomet tariasi, kad jos stengiasi atitaisyti pažeistus interesus.

Dabartinė tarptautinė organizacija ir jos teisė technikos atžvilgiu yra dar tokia pat primityvi, kaip kad buvo ir valstybės vidaus tvarka ir teisė jų evoliucijos pradžioj. Dabartinę valstybių organizacinę tvarką valstybinės teisės prasme galima pavadinti absoliutine decentralizacija: nėra centrinio organo, kurs kurtų ir vykdytų teisę, kaip kad yra daroma teisinėj valstybėj. Lygiai kaip kad anais laikais, kai viešpatavo kerštо teisė, kai kreditorius pats pasiimdavo užstatą iš debitoriaus, dabartinė tarptautinė tvarka yra tokia, kad tarptautinės bendruomenės nariai patys kuria ir patys vykdo teisę. Įžeistoji valstybė pati viena turi konstatuoti teisės pažeidimą, ir jokios privalomos procedūros konfliktams spręsti nėra. Nukentėjusiai valstybei belieka nusileisti, tapti auka arba griebtis ginklo, kuris yra vie-

nintelis dabartinės tvarkos priverčiamojo teisės vykdymo įrankis.

Turime pagrindo tvirtinti, kad šių laikų tarptautinė teisė jau perėjo šią juridinės technikos stadiją. Gana žymią šios krypties pažangą yra padarę tarptautiniai susigrupavimai, pvz., Tautų Sąjunga ir sritinės sąjungos (ententes regionales). Pastangos išmesti karą iš tarptautinės teisės sąvokos ir tuo pačiu iš tautų santykių duos gerų rezultatų tik tada, kai bus giliai įsisąmoninta, kad norimoji reformuoti tarptautinė bendruomenė turi būti teisinė struktūra. Visų pirma reikia tobulinti tautų organizacijos juridinę techniką. Ta juridinė technika jau yra gerai ištobulinta valstybės vidaus organizacijoj. Teisinės sąmonės tautose egzistavimo dėka teisės technikos vystymasis gali eiti daug sparčiau, negu kad jis ėjo valstybės vidaus teisėj, kuri tobulėjo labai lėtai — tūkstančius metų.

Tarptautinės teisės technikai kurti geru pavyzdžiu gali būti valstybės vidaus teisės evoliucija. Primityvios, decentralizuotos visuomenės tvarkos laikais pirmiausia pradėjo formuotis ne įstatymų leidyba, o teismo centriniai organai. Pati teisė kūrėsi papročio ir kontrakto būdu. Taip formuojasi ir tarptautinė teisė. Visa tai turint galvoj lengva suprasti, jog yra tuščios pastangos kurti Tarptautinį Parlamentą dar neturint kitų centrinių tarptautinių organų. Tą patį reikia pasakyti ir apie tarptautinės teisės kodifikaciją, kuri dar tėra per ankstyva.

Valstybės vidaus teisinei organizacijai besiplėtojant, pirmiausia iškilo aikštėn teismas, kuris stengėsi tobulinti juridinę valstybės tvarką. Teismas nesitenkina tik pritaikymu papročio teisės. Prireikus jis ją modifikuoja arba interpretuoja, vadovaudamasis savo sąžine.

Šiuo bendrosios teisės evoliucijos nubrėžtu keliu turi eiti ir tarptautinės teisės vystymąsis. Jei ateity bus norima tarptautiniame gyvenime nustatyti tvarką ir taiką, tai tautų teisę (tiek bendrąją, tiek ir kontraktinę) reikės plėsti ta prasme, kad sudarytoji juridinė norma ne tik suteiktų valstybėms teisių, bet kad uždėtų ir būtinų pareigų. Kalbėdami čia apie teisės modifikavimą, turime galvoj sutarčių nustatytąjį status quo, kuris ilgainiui gali pasidaryti skriauda ir kuris turi būti keičiamas.

Tarptautinei juridinei tvarkai įgyvendinti, atrodo, tėra tik vienas būdas, būtent: visuotinai privaloma stipri ir išimčių nedaranti jurisdikcija. Juo jos kompetencija bus didesnė, juo ji

turės didesnį autoritetą, kuris jai padės ne tik pritaikyti pozityvią teisę, bet ir įgalins teisti pagal teisingumo idealą, t. y. kurti naują teisę.

Bet kyla klausimas, kaip įkurti tarptautinį teismą? Teismo darbe reikia skirti du veiksniai: 1. teisės pažeidimo konstatavimas ir 2. prašymo ar skundo atmetimas, teisės pažeidimo neradus; nuostolių atlyginimas arba sankcijos teisės sulaužymą konstatavus. Čia reikia atskirti pačią jurisdikciją nuo sankcijų pritaikymo, t. y. veiksmą teisti, nuo veiksmo sankciją pritaikyti.

Teisei besiplėtojant jurisdikcijos centralizacija valstybėje pasireiškė anksčiau už sankcijų pritaikymo centralizaciją. Kai jurisdikcija dar buvo primityvi, teismas, konstatavęs teisės pažeidimą, leisdavo nukentėjusiam pačiam taikyti sankciją. Vadinas, pirmykštės teisinės tvarkos laikais nukentėjusiam buvo atimta teisė tik konstatuoti nusikaltimą. Šios teisės iš nukentėjusio atėmimas yra svarbesnis faktas už atsisakymą pačiam imtis prievartos priemonių prieš laužantįjį teisę.

Atsisakymas nuo teisės pačiam nustatyti nusikaltimą, turėtų atitikti valstybių nusiginklavimą. Šia proga reikia pažymėti, kad būtume trumparegiai ir savęs apgaudinėtojai, jei tikėtume valstybių nusiginklavimo galimybe, kol nėra centrinės tarptautinės vykdomosios jėgos, turinčios tikslą ir sugebančios vykdyti šią teisės funkciją, kuri lig šiol teisėto apsigynimo teisė priklauso atskiroms valstybėms. Norint išlaikyti tam tikrą juridinę padėtį, reikia tam akivaizdžių garantijų ir tinkamų sankcijų. Atrodo, kad dabar turėtų būti aišku, kodėl yra nesąmonė norėti sutartimis išmesti karą iš tautų santykių, nenumatant kitos prievartos priemonės prieš teisės pažeidimą ir neįkuriant jokios organizacijos teisei pritaikyti ir vykdyti. Uždraudimas karo ir ginklavimosi, neįkūrus visoms valstybėms privalomo tarptautinio teismo ir tvirtos jėgos jo sprendimų vykdymui garantuoti, reiškia favorizavimą tų, kurių tikslas sunaikinti juridinę tvarką ir laužyti teisę. Tai yra didelis smūgis tarptautinės bendruomenės teisiniam pobūdžiui ir jos teisės technikos evoliucijai. Tautų išgyventas laikotarpis tarp Didžiojo ir dabartinio karo tą praktiškai parodo. Įsitikinimas, kad tarptautinė tvarka gali būti pagrįsta tautų gera valia ir morale, yra pavojingiausia utopija: tai yra ne tvarka, bet anarchija, nukreipta prieš teisę.

Tarptautinio boikoto arba sankcijų sistema (sukompromituota per Italijos - Etiopijos karą) tarptautinei tvarkai palaikyti taip pat negali būti efektyvi, nes ji privalo kontrolės ir jėgos garantijų.

Teisės evoliucijoj, paprastai, nesti didelių šuolių, ta evoliucija vyksta palengva. Tad ir tarptautinės teisės kūryboje ėjimas prieš evoliucijos dėsnius reikštų bandymą dengti stogą, kai namui dar nepadėti pamatai ir nesurėstos jo sienos.

Kiekvienos teisinės bendruomenės bei organizacijos pamatas yra teisėmas. Prieš įsteigiant tarptautinę vykdom. jėgą (policiją ar kariuomenę), visų pirma reikia įkurti tautų santykiuose tokią tvarką, kad kiekviena valstybė galėtų reaguoti savo priemonėmis prieš savų teisių pažeidimą. Bet taip reaguoti galima būtų leisti tik tarptautiniam teismui paskelbus palankų sprendimą. Kiekvienos teisminės procedūros veiksmų tvarka — teisės pažeidimo konstatavimas, to pažeidimo pasekmių nustatymas ir jų įgyvendinimas — yra ne tik logiška, bet ir atitinkanti patį teisinės technikos vystymąsi. Paskutinio teisminės tvarkos veiksmo, sprendimų įgyvendimo, negalima iškišti į juridinės tvarkos pryšakį paliekant primityvioj stadijoj pirmąjį teismo veiksmą, t. y. teisės sulaužymo konstatavimą. Tautos, kurios nori sukurti teisinę bendruomenę, turi tam tikros konstitucinės organizacijos būdu priversti save nesigriebti karo ar kitos prievartos prieš kitą, jei tai nėra leista teismo sprendimu. Tuo norima pasakyti, kad valstybės turi pavesti vienam ir vieninteliam tarptautiniam teismui spręsti visus nesusipratimus, kylančius tarp jų. Vadinas, valstybės turi atsisakyti taip pat ir konfliktus skirstyti į juridinius ir politinius. Iš to eina dar viena svarbi išvada, kad greta centrinio ir vieno tarptautinio teismo, kompetetingo visoms byloms, valstybėms neturėtų būti leista sutartimis sudarinėti dar šalutinių arbitražo teismų.

Visų čia suminėtų dalykų nebuvo Tautų Sąjungos režime, ir tai buvo didelių nelaimių priežastis. Tautų S-gos ir Kellogo paktai būtų daug daugiau pasitarnavę taikai ir tarptautinės bendruomenės organizavimui, jei pirmasis iš jų būtų įkūręs visoms tautoms vieną didelio autoriteto ir plačios kompetencijos tarptautinį teismą, o antrasis, užuot išmetęs karą iš tautų santykių, būtų pasitenkinęs jo subordinavimu teismui. Tuo atveju karas būtų ėjęs teismo sprendimų vykdymo priemone. Tokios

minėtų paktų pastangos būtų didžiai prisidėjusios prie juridinės pasaulio tvarkos pažangos.

Tarptautinė teisė turėtų uždrausti ne tik agresiją, kai neturime teismo sprendimo. Ji taip pat turėtų numatyti išeitis tiems atvejams, kai valstybė nerespektuotų teismo sprendimų: jų nelaukdama arba aplenkdama teismą, griebtųsi ginklo prieš kitą valstybę arba įsibrautų į tarptautinės teisės garantuotą sritį. Šiais atvejais, kaip ir valstybės vidaus teisėj, reikėtų numatyti teisėto apsigynimo atvejus. Taigi ten, kur centrinė valstybių jėga negalėtų veikti kaip sankcija, teisėtas apsigynimas turėtų galioti. Paskutinių laikų (net ir Rusijos, Anglijos ir Prancūzijos Maskvos derybų meto) pastangos agresoriaus sąvokai preciziškai nustatyti yra didelis žingsnis ta linkme. Šios sąvokos elementų išvardyti, kaip kad būdavo daroma, rodos, nėra nė reikalo, nes teisinėj tvarkoj, kurią mes vaizduojamės, nusikaltimo sąvoka yra aiški, būtent: prievartos aktas, padarytas be teismo sprendimo. Valstybė ar centrinė tarptautinė jėga, kuri, remdamasi teismo sprendimu, imtųsi prievartos priemonių (pvz., karo) prieš nusikaltusią valstybę, būtų taip pat agresorius, bet ši agresija būtų tokia pat teisėta, kaip kad antstolio ar policijos vykdomasis veiksmas valstybės viduje. Iš tarptautinės teisės turėtų būti išmestos tik neteisėtos prievartos priemonės, prieš kurias tiesioginė reakcija būtų apsigynimas. Teisėtai besiginančioji valstybė turėtų kreiptis ir į tarptautinį teismą jos veiksmų teisėtumui nustatyti.

Didelis teisėto apsigynimo trūkumas yra tas, kad nukentėjusis ir šia teise besinaudojąs gali būti daug silpnesnis už agresorių. Čia reikia pridurti, kad tarptautinė teisė turi pripažinti teisėtus ne tik nukentėjusio veiksmus, bet ir sąjungininkų, jei jų būtų. Karas, kurio griebtųsi valstybė, nors ir nebūdama tiesiogiai įžeista, bet pildydama savo kaip sąjungininkės pareigas, būtų juridinės pagalbos karas. Jo tikslas būtų padėti apginti teisę, kol įsikiš centrinė tarptautinė jėga. Teisinė bendruomenė yra savitarpio juridinės pagalbos bendruomenė. Teisėto apsigynimo teisė įgalina valstybes jungtis į sąjungas. Šios sąjungos tarptautiniame gyvenime turėtų būti dominuoją faktoriai. Iš čia turėtų kilti centrinė tarptautinė jėga, kuri, subordinuota tarptautiniam teismui, stovėtų tautų teisinės tvarkos sargyboj. Kaip valstybės vidaus teise, taip ir tarptautine teise, teismas turi turėti ir pagalbinių organų. Ypač būtų reikalingi organai konstatuo-

ti faktams, kurie sudaro nusikaltimus ir kuriais teismas remiasi. Tarptautinė policija, jei ji ir būtų, turėtų būti taip sutvarkyta, kad neįžeistų valstybių suverenumo. Ji tardymo komisijų ar komisarų forma turėtų būti subordinuota tik tarptautiniam teismui, kurs tik vienas tegalėtų jai duoti instrukcijų ir paraginimų.

Tokia juridinė tvarka dar nereikštų, kad turėtų išnykti taikinamųjų teismų pobūdžio procedūra (comiliation), t. y. galėjimas susitaikyti neinant į teismą. Tam reikalui turėtų būti Tautų S-gos Tarybos formos institucija. Šiam organui turėtų būti uždrausta konkuruoti kompetencijos atžvilgiu su tarptautiniu teismu. Tokios konkurencijos žalingumą parodė Tautų Sąjungos Tarybos ir Hagos Tribunolo veikla. Tarptautinis teismas, būdamas vienintelis ir kompetentingas visiems valstybių ginčams, nesikištų tik ten, kur taikinamojo pobūdžio organas išspręstų konfliktą taikiu būdu.

*

Ši trumpa tarptautinės teisinės tvarkos teoretinė studija perša mums vieną pagrindinę išvadą. Galiojant dabartinei tarptautinei struktūrai, taikos organizavimas neįmanomas. Veltui projektuojama reformuoti Tautų Sąjungą ir kurti tautų blokus, kurie yra tik laikinio pobūdžio ir nustato žalingą tautų konkurenciją ginklavimosi srity.

Sukaupimas jėgų tikrajai tarptautinei jurisdikcijai organizuoti, o vėliau ir centrinei tarptautinei pajėgai įkurti, atrodo, yra vienintelis kelias į tautų taiką ir tarptautinę tvarką.

—/—

Dr. G. Rutenbergas

Tarpusavinis sutuoktinių ir jų vaikų išlaikymas pagal SSSR teisę.

Ryšium su naujo Lietuvos teisyno ruošimu ir apskritai su besikeičiančiais gyvenimo reikalavimais pasidarė labai aktualus teisinis šeimos išlaikymo klausimas. Dabar tebeveikiantieji Lietuvoj X t. 1 d. įstatymo nuostatai, 1825 m. Civilinis statutas ir 1836 m. Santuokos statutas negali būti laikomi pažangūs šei-

mos teisės srity. Kiek pažangesni yra Palangos-Šventosios ruože ir kai kuriose Zarasų apskrities pasienio vietose 1864 m. Pabaltijo gubernijų civilinių įstatymų nuostatai. Tačiau veikiantieji mūsų krašte šeimos teisės srities nuostatai yra labai atsilikę nuo gyvenimo. Tai vaizdžiai parodė mūsų teismo praktika per paskutinius 20 metų.

Būtų pravartu susipažinti su SSSR teisynų skirtingais nuostatais.

1. Tarpusavinis sutuoktinių išlaikymas.

Sovietų įstatymo apie vedybas, šeimą ir globą yra tvarkomas tarpusavis sutuoktinių ir jų vaikų išlaikymas santuokai tebegaliojant ir po ištuokos.

Išlaikymo prievolė santuokos egzistavimo laiku numato, be paprastų, ir kai kuriuos specialius atsitikimus, kai sutuoktiniai vengia tą prievolę vykdyti. Pvz., kai vyras prageria savo uždarbį arba kitu kuriuo būdu išleidžia gautąjį atlyginimą, ir dėl to žmona arba visa šeima patenka į sunkią materialinę padėtį, arba, kai turinti gerai apmokamą uždarbį žmona pameta savo ligotą ir nedarbingą vyrą ir susideda su kitu. Tada alimentų klausimas tvarkomas ne tik civilinės teisės, bet ir baudž. teisės nuostatais. Čia paminėtina, kad baudž. atsakomybė už nemokėjimą arba vengimą mokėti teismo atiteistus alimentus vaikams išlaikyti neseniai buvo padidinta iki 2 metų kalėjimo. Sovietų kodekso 31 str. leidžia išieškoti įšlaidų, atsiradusių dėl vengiančio mokėti alimentus kaltės.

Dėl kitėjančių gyvenimo reikalavimų Sovietai yra pasiryžę daryti šeimos teisės srityje naujų pakeitimų.

Pagal Sovietų kodekso 14 str. sutuoktinių išlaikymo klausimus sprendžiant turi būti nustatyta: 1) sutuoktinio ieškovo materialinė padėtis ir 2) reikalingumas jam pagalbos ir negalėjimas užsidirbti. Negalėjimas užsidirbti gali būti ir ne fizinio pobūdžio; pvz., kai žmona negali užsidirbti dėl to, kad užimta vaikų auklėjimu ar jų priežiūra bei aprūpinimu. Sovietų teismų praktika apibudino, kad „prievolė šeimai išlaikyti SSSR negali būti laikoma vienokios ar kitokios formos labdara, ir todėl teisė į alimentus jokiu būdu neturi būti išnaudota kaip priemonė vienam šeimos nariui tinginiauti kitų jos narių darbo ir

išteklių sąskaiton". Tik tie šeimos nariai, kurie dėl savo amžiaus (pvz., vaikai) arba dėl nesveikatos būklės (pvz., seniai ar ligoniai) tikrai negali dirbti, turi teisę reikalauti įstatymo numatytų alimentų. Sovietų teismai, spręsdami tokias bylas, ex officio stengiasi išaiškinti, ar jos nėra fiktyviai iškeltos, norint pakenkti kreditorių ir ypač valstybės įstaigų interesams.

Išlaikymo prievolė po ištuokos Sovietų šeimos teisės kodekso 15 str. yra nustatyta tik vieneriems metams. Tokio trumpo termino 1926 m. kodeksu nustatymas (1918 metų įstatymai jokio termino nenumatė) aiškinamas tuo, kad buvę nemaža susituokusiųjų, kurie be jokio pamato tuo išlaikymu naudojosi. Išlaikymu naudotis palengvina Sovietų nuostatai dėl faktiškų vedybų. Pvz., persiskyrusi žmona, bet „faktiškai" iš naujo ištekėjusi, reikalauja iš pirmojo vyro, kuris jau taip pat antrą kartą „registruotai" vedęs ir turi prievolių naujai šeimai, alimentų ir jais naudojasi ilgą laiką, kol apgautasis vyras apie tai sužino. Iš kitos pusės, tokio trumpo išlaikymo nustatymas, anot Sovietų teisininkų, turi ir neigiamų pusių, nes kartais užkertąs kelią tikrai skurstančiam persiskyrusiam sutuoktiniui gauti išlaikymą.

Tačiau Sovietų įstatymai numato, kad galima ieškoti išlaikymo ir ilgesniam laikui, nei vieneri metai: jei vienas sutuoktinių nustoja sveikatos ar darbingumo dėl priežasčių, kurios atsiranda tik iš vedybinio gyvenimo, pvz., dėl abortų darymo vyro pageidavimu arba dėl vieno sutuoktinio neleistino elgesio su antruoju. Tais atvejais nuskriaustam ir nedarbingam sutuoktiniui leidžiama ieškoti nuostolių atlyginimo kapitalizuotos pašalpos pavidalu.

2. *Nesantuokinių vaikų išlaikymas.*

Čia trumpai išdėstysiu Sovietų teismų praktiką. Sovietų teismai šitokias bylas sprendžia, vadovaudamiesi vaikų interesais. Sovietų Aukščiausiasis Teismas aiškina, kad vaikų interesai yra ne tiek motinos, kiek visos valstybės interesai. Čia reikia turėti galvoje ne tiek materialinę, kiek moralinę tų bylų pusę. Neturį tėvų vaikai arba, tikriau sakant, turį tėvą, nenorintį pripažinti save tėvu ir vengiantį savo pareigų, yra „be priežiūros" (bezprizornyje). Sovietų šeimos teisės nuostatai neskirsto vaikų į santuokinius ir nesantuokinius. Ieškinius dėl alimentų mo-

kėjimo vaikams teismas sprendžia ne tik šalių pateiktais įrodymais, bet ir pats aiškina ieškovei, kokius įrodymus reikia pristatyti. 1929-VI-11 Sovietų Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad „ieškovės ieškinį atmesti dėl to, kad ji savo ieško neįrodė, yra absoliučiai neleistinas dalykas, nes teismas privalo visokiais būdais padėti šalims. Išaiškinęs esminius ginčo momentus, teismas turi šalims nurodyti, kokie esminės reikšmės faktai turi būti nustatyti, kokiais faktais tie įrodymai turi būti paremti ir apskritai turi padėti jiems tuos įrodymus surasti ir, jei galima, patys juos išreikalauti".

Toks ypatingas Sovietų teismų vaidmuo vaikų alimentų bylose 1935 m. balandžio 5 d. Aukščiausiojo Sovietų Teismo nutarime taip aiškinamas: 1) būtinai reikia išklausyti pačias šalis. Į pirmą alimentų bylos posėdį būtinai turi atvykti atsakovas. Jei atsakovo nėra, tai sprendimas leidžiama paskelbti tik tokiais atvejais, kai atsakovui atvykti yra sunku arba kai byla yra visiškai aiški; 2) negalima pasitenkinti tik gautomis žiniomis apie atsakovo uždarbį, turtą ir šeimą, o reikia išsamiai išaiškinti atsakovo materialinę padėtį; vaiko motinos sąlygos paprastai esti blogesnės; tėvas mažiau rūpinasi vaiko auklėjimu; 3) nustatant alimentų dydį, neleidžiama lygiomis paskirstyti išlaikymo sumos abiems šalims, kaip kad paprastai daro kai kurie liaudies teismai; kiekvienu atskiru atveju alimentų nustatymas turi būti motyvuotas ir paremtas konkrečiomis bylos aplinkybėmis, atsižvelgiant į materialinę ir šeiminę šalių padėtį. Vienoje savo instrukcijoje Sovietų Aukščiausiasis Teismas nurodo, kad teismas turi per daug nemažinti atiteisiamo alimentų dydžio, reikalingo vaikui išlaikyti ar auklėti, bet taip pat neturi atiteisti ir aiškiai per didelės sumos, kuri būtų nesuderinama su vaiko interesais ir kuri galėtų iš esmės sudaryti vieno sutuoktinio papildomąją alimentaciją kito sutuoktinio naudai. Trumpai sakant, alimentų dydžio nustatymo atžvilgiu teismams yra suteiktos plačios teisės ir visiška iniciatyva. Civ. teis. įst. 179 str. teismui leidžiama net nesilaikyti ieškinio ribų ir atiteisti iš atsakovo daugiau, negu ieškovas pats prašo. Sovietų teismo praktika eina dar toliau. Teismas, rūpindamasis vaikų interesais, gali išspręsti bylą ir priešingai ieškovės nurodymams. Pvz., jei motina ir paneigia, kad tam tikras asmuo yra jos vaiko tėvas, tai teismas vis dėlto gali pripažinti tą asmenį vaiko tėvu ir, mo-

tinai atsisakius imti iš to asmens atiteistą išlaikymą, skirti vaikui globą, kuriai ir tenka disponuoti iš tėvo atiteistomis alimentų sumomis.

To dar maža. Sovietų teismai net palieka sau kontrolės teisę kontroliuoti geruoju sudarytus susitarimus dėl vaikų alimentų. Jei ieškovas atsisako nuo ieškinio vaikui išlaikyti ir sudaro su atsakovu sutartį, tai byla nenutraukiama, ir teismas privalo patikrinti susitarimo sąlygas. Radęs, kad tos sąlygos pažeidžia vaiko teises, teismas gali atmesti prašymą dėl bylos nutraukimo. Taigi, šalių teisės vaikų alimentų bylose yra ypatingai suvaržytos teismo naudai. Teismas gali: 1) spręsti bylą, jei ieškovė ir negali ar nenori pristatyti įrodymų; 2) patraukti atsakovu net ne tą asmenį, kuris ieškinio prašyme buvo nurodytas ar net ieškovės paneigtas, ir iš jo atiteisti; 3) tikrinti ir kontroliuoti šalių susitarimus dėl tokių bylų; 4) nustatydamas alimentų dydį, nesilaikyti ieškinio ribų.

Dėl vaikų alimentų ir tėvų pripažinimo, tariamajam tėvui mirus, Sovietų teismų praktikoje esti ieškinių, nukreiptų prieš įstaigas ar asmenis, mokančius mirusiojo tėvo apdraudimo premijas ar pensijas „registruotos" šeimos nariams.

3. Atiteisimas alimentų iš kolchozų.

Ilgą laiką Sovietų teismai atiteisdavo alimentus ne iš vaiko tėvų, bet tiesiog iš kolchozo, kuriam priklauso atsakovas. Sovietų Aukščiausiasis Teismas savo 1930 m. instrukcijoje pasisakė prieš tokią alimentų atiteisimo tvarką, vadovaudamasis tokiais motyvais: žemės ūkio kolektyvizacija neatleidžianti tėvų, kolchozo narių, arba kitų asmenų, kurie patys turi mokėti alimentus savo vaikams ar nedarbingiems giminėms išlaikyti, todėl alimentų prievolė tenkanti ne kolchozui, bet kolchozo nariui; jei savo turto kolchozo narys neturi, tai alimentų išieškojimas kreiptinas į tas pinigų sumas, kurios priklauso atsakovui, kaipo kolchozo nariui; taigi alimentų prievolė esanti asmeninė prievolė. 1932 m. rugpiūčio 22 d. nutarimu Sovietų Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad alimentai iš kolchozo nario atiteisiami bendra tvarka, t. y. atsižvelgiant į tėvų materialinę padėtį, į jų šeimos padėtį ir pagaliau į specifines kolchozo gyvenimo aplin-

kybes. Atiteistieji iš kolchozo nario alimentai ieškomi bendra tvarka su tam tikromis išimtimis, kylančiomis iš specifinės materialinės padėties kolchozo narių, kurie tik mažą dalį savo uždarbio gauna grynais pinigais.

4. Sprendimų vykdymas alimentų bylose .

Civ. proceso kodekso 187 str. p. a. sprendimai alimentų bylose tuojau vykdomi, nelaukiant apeliacinio ar kasacinio teismo sprendimo. Asmens, iš kurių atiteisti alimentai, turi pranešti apie savo gyv. vietos pakeitimą bei naują darbo vietą, o taip pat apie uždarbio arba pajamų padidėjimą tiesiogiai tiems, kurių naudai alimentai yra atiteisti, arba jų globėjams bei asmenims ir įstaigoms, kurie išieškojimą vykdo. Dėl šios prievolės nevykdymo baudžiama. Sprendimo vykdytojas turi nedelsdamas apie tai pranešti prokurorui.

Vienam vaikui išlaikyti atskaitoma $^1/_4$ alimentų mokėtojo uždarbio, dviem vaikam — $^1/_3$, daugiau kaip dviem vaikam — $^1/_2$.

Norint patikrinti reguliarų alimentų mokėjimą visiems alimentų mokėtojams, turintiems pajamas ne iš savo darbo, bet iš jiems priklausančių statybų ar kitokių jiems leidžiamų laikyti įmonių, draudžiama, be alimentus gaunančių asmenų ar jų globėjų sutikimo, perleisti tą savo asmeninį turtą. Visoms įstaigoms, kurios tuo reikalu rūpinasi, uždedama pareiga tuojau pranešinėti prokuratūros priežiūrai apie visus pastebėtus vengimus vykdyti alimentacijos prievoles tų asmenų, kurie pagal įstatymą ir teismo sprendimą turi tai daryti.

Sovietų Aukščiausiojo Teismo 1935.IV.5 nutarimu atitinkamos įstaigos įpareigotos sekti kiekvieną atsitikimą, susijusį su teismo sprendimo vykdymo vilkinimu, su vengimu atsakinėti į teismo vykdytojo paklausimus, o taip pat su neatskaitymu dėl iš algos priteistų alimentų sumos. Ta instrukcija teismai turi imtis atitinkamų priemonių — bausti nusižengusius asmenis bauda iki 100 rublių, o taip pat patraukti baudž. atsakomybėn.

Be to, darbo organams uždėta prievolė žymėti darbo knygelėse alimentines skolas, o įmonėms ir įstaigoms, į kurias įstoja alimentų mokėtojas — pranešti pirmesnei mokėtojo darbo

vietai, kuri savo ruožtu turi painformuoti suinteresuotus ieškovus. Sovietų Aukščiausiojo Teismo išaiškinta, kad nesumokėjimas alimentų vaikams gali būti pagrindu kelti ieškiniui dėl tėviškosios valdžios atėmimo.

5. *Tėviškosios valdžios atėmimas.*

Vaiko atėmimo iš tėviškosios valdžios klausimą reguliuoja Sovietų kodekso 33, 46 ir 47 str. str. Nustatyta, kad tėvai turi vykdyti savo valdžią vaikų interesams apginti. Priešingu atveju, teismas gali jų teises atimti. Jei tėvai nevykdo savo pareigų vaikų atžvilgiu arba netinkamai vykdo savo pareigas, o taip pat, jei tėvai žiauriai elgiasi, tai teismas gali nutarti atimti vaikus iš tėvų ir atiduoti juos auklėti globos organams. Kartu teismas gali nutarti atiteisti išlaikymą iš abiejų tėvų. Kai palikti vaikus pas tėvus ar kitus asmenis gali būti pavojinga, tai globos organai turi teisę, dar prieš teismui nusprendžiant, nutarti atimti vaikus iš tėvų valdžios (46 str.).

Kai teismas yra atėmęs iš tėvų teises savo vaikams, tai globos organai vis dėlto turi leisti tėvams pasimatyti su vaikais, išskyrus tuos atvejus, kai tokie pasimatymai gali būti kenksmingi vaikams. Sovietų teismas, spręsdamas klausimą dėl vaiko atėmimo iš vieno katro tėvų valdžios ir dėl jo perdavimo kitam tėvų, turi vadovautis vaikų interesais ir nuodugniai išaiškinti abiejų tėvų materialinę padėtį, jų gyvenimo aplinkybes, o taip pat turi atsižvelgti į vaiko amžių. Pasikeitus vaiko auklėjimo aplinkybėms bei sąlygoms, teismas gali pakeisti savo pirmykštį nutarimą dėl vaiko atėmimo iš vieno katro tėvų ir perdavimo kitam. Tai daroma bendra ieškinių tvarka. Spręsdamas klausimą dėl vaiko palikimo vienam katram tėvų, teismas formaliai nėra suvaržytas ir, atsižvelgdamas į vaiko interesus, gali atimti vaiką net iš abiejų tėvų ir jį perduoti į auklėjimo įstaigą.

6. *Tėvų ir giminių išlaikymas.*

Dėl tėvų ir artimų giminių išlaikymo Sovietų kodekso 49 str. nustato, kad vaikai turi duoti išlaikymą savo skurstantiems ir nedarbingiems tėvams.

Kodekso 54 str. nustato, kad skurstantieji nepilnamečiai broliai ir seserys turi teisę reikalauti išlaikymo iš savo brolių ir seserų, jei jie turi pakankamai lėšų. Šia alimentacijos prievole broliai ir seserys tik tada gali pasinaudoti, kai tėvai yra mirę arba neturtingi. Tas pats principas dėl alimentacijos prievolės taikomas vaikaičiams savo nedarbingų ir skurstančių senelių atžvilgiu ir turtingiems seneliams savo nepilnamečių bei nedarbingų vaikaičių atžvilgiu (55 str.).

—/—

Pov. Beleckas

Teismu Statutai.

Teismų santvarkos įstatymu tvarkomi teismai. Tas įstatymas apima ne vien teismus siaura prasme, bet ir teismo administracijos sritis. Teismo administracija yra bendrosios valstybinės administracijos šaka. Tiesa, teismo administracija plačiąja prasme apima visos teisingumo srities administraciją, priskaitant čia ir Teisingumo Ministerijos centrą, jo šakų administraciją ir jų pareigūnų funkcijas. Bet ta administracija kartu yra ir speciali administracijos sritis, neaprėpianti teisingumo vykdymo ir administravimo tų sričių, kurios dabar turi specialų įstatymą — Teismų santvarkos įstatymą. Ryšys tarp dabartinio Teismų santvarkos įstatymo administracinėje srityje ir teisingumo srities vykdomojo centro turi būti nustatytas, apibrėžtas, detalizuotas. Teismai yra tvarkomi įstatymais, jų adminisraciniai reikalai tik iš dalies įstatymais, o ta sritis, kurios organai teismus administruoja, neturi savo administracinio įstatymo, ir jos kompetencija teismų administravimo klausimu nenustatyta.

Teismų santvarkos įstatymas paliečia teismų, teismo tardytojų, teismo antstolių, teismo vertėjų, ipotekų, teismo kandidatų, prokurorų, advokatų ir privatinių gynėjų administracinės sritis. Paliečiami tik bendrieji nuostatai. Teismų vidaus ir darbo tvarką nustato statutai. Statutus turi apygardos teismai, Apeliaciniai Rūmai ir Vyriausiasis Tribunolas. Žemesnes instancijas apima apygardos teismų statutas. Įstatymu teismai yra savarankiški. Pvz., apylinkės teismai veikia savarankiškai, bet

jų administracinė sritis turi būti nustatyta apygardos teismo statutu. Ne visi apylinkės teismai yra vienodi didumo, bylų įvairumo, gyvenimo sąlygų ir personalo atžvilgiu. Tad sunku taikyti ir vienodi administraciniai nuostatai. Būtų patogiausia, jei kiekvienas teismas, net ir apylinkės, galėtų turėti savo vidaus statutą, žinoma, pagrįstą bendrais apygardos teismų statuto nuostatais. Kiekvienos srities darbo normavimas, funkcijų paskirstymas ir darbo atlikimas statutais būtų tikslesnis. Administracijos darbo sutvarkymu stengiamasi, iš vienos pusės, išvystyti teisminį patarnavimą, o, iš antros pusės — patikrinti, sergėti teisminių administracijos organų veikimą. Teisminiam administracijos veiksmui reikalingi statutai, kuriais būtų nustatyta techninė teismų darbo tvarka ir tam darbui atlikti sąlygos bei prievolės. Teismų santvarkos įstatyme trumpai nusakytos teismo sekretoriaus, antstolio, ipotekos knygų vedėjo pareigos, bet to dar neužtenka; teismo administracijos personalinės dalies funkcijos turėtų būti smulkiau nustatytos įstatymu; taip pat ir tam tikros administracinės v i e t o s teisinė padėtis turėtų būti nustatyta ne pagal atlyginimo kategoriją, bet pagal jos paskirtį.

Teismo administracinės pareigos vargu ar bus įstatymu sutvarkytos, ir to greičiausiai nė nereikia, nes tos pareigos išeina iš reikalavimo įgyvendyti teisę. Ši sritis yra labai lanksti, todėl ji visada gali būti tvarkoma vidaus statutais.

Nustačius teismų organizaciją, teismų statutų pirmoji pareiga nustatyti teismų administracijos priežiūrą; žinoma, tą priežiūrą reikią išskirti iš teismų priežiūros. Teismų administracijos priežiūra turi aiškiai nustatyti priežiūros objektus. Pavyzdžiui, apygardos teismo pirmininkas prižiūri apylinkės teismus, bet nėra nustatyti tarnybiniai santykiai apylinkės teismo teisėjo tvarkytojo ir kitų teisėjų, teismo kandidatų, einančių teisėjų pareigas, ir teismų kandidatų be teisių. Teismų kandidatai nepriklauso apylinkės teismo, bet kai jie dirba apylinkės teisme, tai ir jų priežiūra turi būti atitinkamai reglamentuota. Kai kuriuose teismuose yra kilę neaiškumų dėl to, kad teismų priežiūra apima ir teisėjus. Dabartiniai santykiai tarp teisėjo tvarkytojo, kai jis naudojasi tokiomis pat teisėmis kaip ir kiti apylinkės teismo teisėjai, turi būti statutu išryškinti. Žinoma, kitaip yra ten, kur teisėjas tvarkytojas turi aukštesnių teisių, bet tada turi būti aiškiai nustatytos tokio teisėjo administravimo funkcijos ki-

tiems teisėjams, kurie turi kitokių teisių. Tai bendri daviniai vienai sričiai, kurie turi būti kiekvienoje srityje paliesti išryškinant priežiūros reikalus. Taip pat reikia nustatyti ir priežiūros turinys, detalizuojant praktiškąją pusę.

Teismo darbą dirba teisėjai ir teismo tarnautojai. Teisėjų teisminės ir tarnybinės funkcijos sutvarkytos įstatymu. Kitas reikalas dėl tarnautojų. Juos skiria ir atleidžia atitinkami teismų pirmininkai. Tarnautojų tarnybą ir jų socialinius klausimus irgi reikia sutvarkyti įstatymu. Bet ir neturint to įstatymo atitinkamų teismų vidaus statutais būtinai turėtų būti nustatyta tarnautojų priėmimo į tarnybą sąlygos, jų išsitarnavimo galimybės ir atostogų teisingo paskirstymo nuostatai. Teisminei administracijai labiausiai rūpi tarnautojų paskirstymas atitinkamam darbui. Tai kiekvienas teismas turi nustatyti savo vidaus statutu. Apylinkės teismo turėtų būti šie skyriai: civilinis, baudžiamasis, apsaugos bylų, ipotekos, vykdymo, priverstinio vykdymo ir buhalterija. Priklausomai nuo teismo didumo skyriuje gali būti keli tarnautojai, bet mažesniame teisme keliems skyriams gali vadovauti ir vienas tarnautojas. Jei viename skyriuje būtų keli tarnautojai, reikėtų nustatyti kiekvieno tarnautojo darbo sritį ir pareigas. Nustatant tarnautojui darbo sritį, turėtų būti numatyta ką tarnautojas turi mokėti ir iš atitinkamos materialinės ar procesinės teisės. Pvz., rašąs šaukimus turi suprasti šaukimo esmę, jo įteikimą, blogo šaukimo surašymo ir išsiuntimo pasėkmes. Statutais paskirstytas darbas padėtų tarnautojams lengviau orientuotis ir geriau atlikti savo pareigas.

Teismo darbas atliekamas teismo būstinėje. Teismo būstinės esti valdinės ir privatinės. Tie būstai turi būti reikiamai pritaikyti teismo darbui. Jų tvarkymas turėtų įeiti į teismo administracinę sritį. Valymas, šildymas, švietimas, baldais aprūpinimas, knygyno tvarkymas turėtų būti iš anksto nustatytas. Atitinkamiems asmenims turėtų būti nustatytos pareigos, kad kiekvienas savo darbą jie aiškiai žinotų.

Kiekviename teisme yra raštinė. Nors raštinės darbu turi rūpintis teismo sekretorius, bet faktinai teismo raštinės reikalais rūpinasi teisėjas. Teismo raštinė skirstoma skyriais. Skyriai žymimi arabiškais skaitmenimis. Praktikos sumetimais taip turėtų daryti visi teismai. Be to, statutu turėtų būti nustatyta raštinės knygų skaičius, jų rūšis, naudojimas, bylų bei susi-

rašinėjimų tvarkymas ir jų rūšys. Turėtų būti numatyta ir tvarkymo technika. Tuo reikalu teko pasisakyti net Vyr. Tribunolui. Teismo bylų įregistravimo ir išregistravimo, bylos ar rašto išsiuntimo ar perdavimo bendra tvarka turėtų būti nustatyta visiems teismams. Statutai turėtų nustatyti, kaip teismų personalas turi elgtis su suinteresuotais asmenimis, kad jiems netektų be reikalo gaišti laikas.

Ryšium su raštinės vidaus statutų nustatymu reikia paliesti ir ipotekos skyriaus sutvarkymą. Ši, palyginti, dar nauja sritis privalo aiškesnio statutinio sutvarkymo nustatant svarbiausias ipotekos teisėjo ir knygų vedėjo techninio darbo sritis. Reikėtų nustatyti ir ipotekos tarnautojų darbo sritį. Tokie svarbūs dalykai, kaip kad draudimo uždėjimas ir nuėmimas, iki šiol jokiomis taisyklėmis nesutvarkyti. Ipotekos srities darbas, kuris yra labai įvairus ir atsakingas, turėtų būti pradedant nuo prašymo gavimo turtą ipotekuoti ir baigiant įvairiausiais turtų sutvarkymo variantais bei archyvinėmis bylomis, aiškiai paskirstytas, turėtų būti kaip reikiant nustatyta tarnautojų atsakomybė ir darbui alikti sąlygos.

Statutai turėtų ypač aiškiai nustatyti, kaip viešai parduodamas turtas. Nekilnojamojo turto pardavimo sutvarkymas įjungiamas į ipotekos skyrių. Atkreiptinas dėmesys į nekilnojamo turto surašymo nuostatus, kurie turėtų būti labai aiškūs, nes antstolių ir žmonių santykiuose dar ir dabar daug kas taisytina. Turėtų būti nustatyta ir antstolių darbo sritis, susijusi su kilnojamųjų turtų surašymu. Apskritai, teismo sprendimų vykdymo sričiai reikia aiškių nuostatų, kad vykdymo prievolės būtų aiškesnės, kad ir įpareigoti asmenys savo darbą atliktų tikslingai.

Vykdymo darbe yra naujas elementas — kratos. Tam turi būti aiškiai nustatyta tinkama tvarka, nes ši naujovė, naudinga ieškovams, gali sudaryti nemalonumų atsakovams, ypač moterims. Pagaliau turi būti nustatytas ir tos kratos planas.

Ypatingai svarbi sritis yra mažamečių bylų techninis parengimas, jų eiga, jų skubus ar neskubus aiškinimas ir sprendimas, sprendimų vykdymo technika ir tvarka.

Bausmės vykdymo atidėjimo sąlygos, rodos, priklauso nuo teismo nutarimo, bet čia turi būti numatyti ir daviniai, reikalingi su tuo dalyku susijusiems klausimams spręsti, nes dabar dažnai pasitaiko, kad tie reikalai svarstomi vien pagal prašymą.

Nusikaltimų registracija Lietuvoje perduota Vidaus Reikalų Ministerijai. Ši sritis turėtų būti daugiau žinoma baudžiamiesiems teismams. Rašomoji bylų išsprendimo statistika turėtų būti labiau detalizuota, kad iš jos būtų matyti, ne vien bylų išsprendimo skaičius ir jų rūšis, bet ir jų charakteris. Pvz., baudžiamosios bylos daugiau detalizuotinos. Šiai statistikai tvarkyti irgi turėtų būti vienodi nuostatai, nes ir dabar teismai dažnai nevienodai supranta kai kurių bylų įrašymą į statistiką.

Turėtų būti aiškiai paskelbta teisminė pagalbos galimybė. Daug kas nežino, kad Advokatų Taryba teikia neturtingiesiems teisinę pagalbą, o tai turėtų būti nustatyta viešomis taisyklėmis.

Quasi teisminės administracijos sritys, susijusios su teismais, turėtų būti aiškiai nustatytos ne tik materialinėmis bet ir techninėmis normomis. Drausmės teismai, trečiųjų teismai, globos bylos, o ypač numatomoji civilinės metrikacijos sritis privalo statutinio sutvarkymo.

Be visų anksčiau minėtų reikalų, yra dar teismo finansiniai reikalai. Juos galima suskirstyti į vidaus pobūdžio finansinius reikalus ir į teisminius piniginių priemonių tvarkymo reikalus. Vidaus sritis apima teismo pajamas ir išlaidas. Pajamos yra įvairūs teismo mokesčiai ir kitos bylų bei administracijos pajamos. Išlaidos eina algoms ir administravimo reikalams. Tiesa, dabar yra įvairių aplinkraščių bei pranešimų šios srities administravimo reikalais, bet iš visų jų reikėtų sudaryti statutus. Tvarkant finansinius reikalus pagal statutą, būtų galima pasiekti ir didesnio taupumo. Antroji piniginio tvarkymo sritis apima bylininkų pinigų perdavimą, tarpininkavimą. Čia daugiausia susiduriama su pinigais.

Finansiniams reikalams tvarkyti statutai turėtų nustatyti kiekvieno atskiro asmens darbo sritį ir užfiksuoti pareigas. Be to, statutai turėtų nustatyti aiškią ir griežtą tvarką pinigams gauti iš kitų to paties teismo šaltinių, pvz., antstolio gaunamiems pinigams įmokėti tvarką. Reikėtų aiškiai nustatyti atsakingesniųjų pareigūnų - kasininko, buhalterio — priedermes. Be to, turėtų būti nustatyta pačios kasos uždarymo, į kasą pinigų įmokėjimo ir iš jos išmokėjimo tvarka. Taip pat nustatytina kasdieninio antspaudų, spaudų, pažymėjimų ir kitų ženklų laikymo ir naudojimo tvarka. Be bendros atskaitomybės tvarkos, turi būti nurodyta, kaip tą atskaitomybę sudaryti ir kaip ją kasdien tikrinti.

Reikia betgi pažymėti, kad svarbiausias teismų tvarkymo pagrindas tėra ir bus Teismų santvarkos įstatymas, kuris nustato pagrindines sritis ir kiekvieno srities organo kompetenciją. Svarbiausias dalykas yra teisėjo savarankiškumas, jo nepriklausomybė. Tačiau, tvarkydamas teismo administracijos reikalus, teisėjas yra toks pat pareigūnas, kaip ir kiti administracijos pareigūnai.

Normaliais laikais tinkamas administracijos reikalų tvarkymas ir jų aprūpinimas reikmenimis neturi eiti dėl taupumo sumetimų administracijos pareigūnų ar administracinio darbo apleidimo sąskaiton. Kad ir būtų nuostolių dėl tam tikros srities administravimo, vis dėlto ji turi būti reikiamo lygio ir tobulumo, ypač jei ji yra susijusi su civilinių bylų sprendimu, nes gyvenimo aplinkybės ir tempas reikalauja skubaus reikalų sutvarkymo. Mūsų teismai dar duoda pelno valstybės iždui. Nors kai kur teismai valstybei brangiai kainoja, vis dėlto ir tos valstybės juos dar daugiau tobulina, duodamos lėšų ne tik administraciniam personalui gerinti, bet ir techniniams reikalams. Svarbus administracinio personalo sutvarkymas, vadinamas sėkmingo teismo darbo mažoji premisa, yra tinkamas darbo padalinimas. Aukštesniąsias pareigas einą asmenys neturėtų būti apkrauti tokiu darbu, kurį gali atlikti menkesnių kvalifikacijų žmonės. Darbo sėkmingumas daug priklauso nuo darbo technikos. Ne tik žmonės specializuojami darbui, bet ir mašinos eina žmonėms į pagalbą. Pvz., aritmometras gali atstoti net 4 žmones.

Taip statutais sutvarkius teismus, paaiškėtų ne tik teismų, bet ir administracinė ierarchija. Kiekvienas pareigūnas žinotų savo darbo sritį ir vietą visoje administracijos ierarchijoje. Ne tik pareigūnai, bet ir suinteresuoti asmenys lengviau galėtų savo reikalus atlikti teismuose. Suinteresuotų asmenų padėtis palengvėtų, jei kiekviename teisme, tinkamoje vietoje, būtų reikiamas skaičius aiškių schemų, iš kurių būtų matyti, kur yra tam tikra sritis ar tarnyba.

Tokie yra bendrieji teisminės administracijos bruožai. Teisminės administracijos sutvarkymo reikalas yra aiškus, pribrendęs, nes teismų darbas jau nusistojęs, apspręstas. Keliant bendrąjį valstybės administracijos pertvarkymo reikalą, teismų personalas turėtų eiti pirma visų kitų, kad nereiktų per daug laiko ir lėšų leisti. Tą darbą geriausiai galėtų atlikti atskiri teis-

mai, kurie turi daugiau administracinio patyrimo ir platesnę administracinę sritį. Reikia paruošti kiekvienai teismo instancijai statutą, kaip kad numato Teismų santvarkos įstatymas, ir, be to, teismo vidaus tvarkos statutus. Paruoštiems statutų projektams svarstyti ir galutinai suredaguoti turėtų būti sudaryta kelių narių komisija, kuri drauge su projektų paruošėjais parengtų bendrus pavyzdinius statutus. Teismai kiekvienas sau pritaikytų bendruosius statutus, o vidaus reikalam kiekvienas teismas turėtų paimti sau tai, kas jam reikalinga ir pritaikoma. Teismo statutų ir vidaus organizacijos statutų reikalas yra aiškus ir pribrendęs.

—/—

K. Navasaitis

Ipotekos įstatymo įvedamųjų ir pereinamųjų nuostatų 8 paragr. ir jo pakeitimas.

Naujasis Ipotekos įstatymas (V. Ž. Nr. 560) veikia jau treti metai. Nusiskundimai jo sunkumu, neaiškumu gerokai praretėjo, ir šiandien dažniau išgirsti jį giriant, negu peikiant. Jei kai kam šis įstatymas iš karto pasirodė painus ir neaiškus, tai gal dėl jo suskirtymo, t. y. dėl to, kad X ir XI skyriai, kurie kalba vien tik apie nekilnojamų turtų pradinį įrašymą į ipotekos knygas, nukelti į patį galą, o I—IX skyriai, liečią jau įrašytus aurtus, į ipotekos knygas įdėti pačioj įstatymo pradžioj.

Per dvejus metus tik mažesnė dalis nekilnojamų turtų tebuvo įrašyta į ipotekos knygas pradiniu įrašymu, ir šiuo metu Ipotekos Įstaigų darbo daugumą sudaro pradinis turtų ipotekavimas.*)

Ipotekos įstatymas uždeda turtų savininkams prievolę: „Prieš sudarant bet kokį ipotekinį aktą turtas turi būti įrašytas į ipotekos knygas" (394 str.). Kurie nekiln. turtų aktai vadinami ipotekiniais aktais, nurodo Ipot. įst. 1 str. Tačiau Ipot. įst. gyvendintojai per daug pasidavė liberalizmui ir, įstatymui

*) Pradinis nekiln. turto įrašymas į ipotekos knygas vadinamas turto ipotekavimu. Grynai kalbiniu atžvilgiu šis dirbtinis terminas nėra vykęs, bet jis yra visų vartojamas, visiems suprantamas.

pradėjus veikti, 394 str. neįgyvendino, o Įvedam. ir pereinam. nuostatuose įdėjo tokį straipsnį (8): „Per aštuonis mėnesius, šiam įstatymui pradėjus veikti, nekilnojamo turto perleidimai ir įkeitimai gali būti daromi ir sena tvarka. Tokius aktus tvirtina ipotekos teisėjas Notariato įstatymo nustatyta tvarka, jeigu įstatymai reikalauja tvirtinti".

Greit paaiškėjo, kad aštuoni mėnesiai tėra perdaug trumpas laikas, kad per tą laiką visai nedaug turtų įrašyta į ipotekos knygas. Tad, norint išvengti didelių negerovių, senosios aktų įrašymo tvarkos nebuvo galima nutraukti. Terminas buvo pratęstas ligi dviejų metų (V. Ž. Nr. 617) ir baigėsi 1939 m. gruodžio mėn. 31 dieną.

Šiam terminui dar nesuėjus, Teisingumo Ministras Dr. Tamošaitis atsiklausė Vyr. Tribunolo Pirmininko, Skyr. Pirmininko ir kai kurių Ipotekos Įstaigų nuomonės, ar jau bus galima nuo 1940 m. pradžios nutraukti nekiln. turtų perleidimo ir įkeitimo aktų rašymo senąją tvarką. Visiems paklaustiesiems teigiamai atsakius, buvo paraginta skelbti spaudoje ir per radiją, kad nuo 1940 m. sausio mėn. 1 d., prieš sudarant bet kokį ipotekinį aktą, turtas turės būti įrašytas į ipotekos knygas, t. y. pradės veikti Ipot. įst. 394 str. Tačiau, kad ir buvo skelbta ir raginta, pradinis turtų ipotekavimas nepadaugėjo. Tais atvejais, kur pradinis turtų ipotekavimas neprivalomas (išskyrus 399 str.), kur turto savininkui bauda negręsia, retai kas savo noru turtą ipotekuoja — laukia kol reikalas prispirs.

Įstatymu gyvenimo nesustabdysi. Turtų savininkai keičiasi, turtai dalinami, atidalinami, įkeičiami, suvaržomi, o ipotekuotų turtų, palyginti, vis dar maža tėra, ir staiga pradėti taikyti visiems ipotekiniams aktams rašyti ipotekinę tvarką negalima. Didžausioji Lietuvoje Kauno Ipotekos Įstaiga, kuri apima ir didžiausį skaičių nekiln. turtų ir turi didžiausius tarnautojų etatus, ligi 1940 m. sausio mėn. 1 d. teturėjo tik per tris tūkstančius nekiln. turtų, įrašytų į ipotekos knygas; pagal nekiln. turtų rejestrus tie turtai sudaro tik apie dešimtąją dalį visų nekiln. turtų, esančių šios įstaigos srityje. Dėl to 1939 m. gale Lietuvos Notarų S-gos Valdyba įteikė Teisingumo Ministrui memorandumą, nurodydama, kad staigus perėjimas iš senosios tvarkos į ipotekinės tvarkos aktų rašymo tvarką skaudžiai atsilieps nekiln. turtų savininkams, kad tuo tarpu provincijoj iš

kelių dešimčių surašomų aktų tik vienas kitas tėra rašomas ipotekine tvarka.

Ipotekos teisėjai, kuriems tenka notarų surašytus aktus Notariato įst. nustatyta tvarka tvirtinti (prieš tvirtinant, būna daug ir painaus tikrinimo nekiln. turtų rejestruose), pageidavo, kad senąja tvarka aktų rašymas būtų nutrauktas. Tuo būdu dalį Ipotekos Įstaigos tarnautojų, kurie tikrina ir rašo rejestrus, būsią galima pristatyti prie nekiln. turtų pradinio įrašymo į ipotekos knygas, ir pats turtų ipotekavimas būsiąs pagreitintas.

Teisingumo Ministras, išklausęs visus argumentus ir drauge su sudaryta tam tikra komisija, pirmininkaujama Vyr. Trib. Skyriaus Pir-ko p. Danausko, apsvarstęs ir Vilniaus krašto nekiln. turtų juridinę padėtį pateikė Ministrų Tarybai Ipot. įst. įvedamųjų ir pereinam. nuostatų 8-to paragr. pakeitimą, kuris buvo priimtas ir paskelbtas š. m. sausio mėn. 20 d. (V. Ž. Nr. 688). Pakeitimo tekstas toks:

„Nekilnojamieji turtai ligi 1942 m. sausio 1 d. gali būti perleidžiami bei įkeičiami ir neįrašyti į ipotekos knygas. Notarai, surašę tokius aktus, siunčia ipotekos teisėjui įrašyti akte nurodytą turtą į ipotekos knygas pradinio įrašymo tvarka. Jei ligi Ipotekos įst. pradėjus veikti, įstatymai reikalavo tokį aktą tvirtinti, tai suinteresuotas akto dalyvis gali prašyti ipotekos teisėją Notariato įst. nustatyta tvarka aktą tvirtinti. Aktą patvirtinęs, teisėjas nurodytą akte turtą įrašo į ipotekos knygas pradinio įrašymo tvarka.

Turto savininkas, perleidęs tik dalį savo turto, likusį turtą privalo įrašyti į ipotekos knygas.

Notaras, siųsdamas ipotekos teisėjui turto perleidimo ar įkeitimo aktą, kartu siunčia prašymą turto įgijėjo, įkeitėjo ar likusios turto dalies savininko įrašyti turtą į ipotekos knygas ir mokesčius, susijusius su to turto pradiniu įrašymu."

Šiuo pakeitimu pardavėjo prievolė ipotekuoti turtą pereina pirkėjui, pats turto ipotekavimas prieš įkeičiant pakeičiamas ipotekavimu jau įkeitus. Žiūrėdami į patį įstatymą, matome, kad čia tik 364 str. 1 ir 3 p. p. žodžiai „perleidžiamas", „nustatomas", „įkeičiamas" pakeisti žodžiais „perleistas", „nustatytas", „įkeistas", ir daugiau nieko. Jei perleidėjas perleidžia tik dalį vienu aktu įgyto atskiro turto, tai likusią to turto dalį jis

turi ipotekuoti lygiai taip, kaip ir jo turto dalies įgijėjas, kad to turto rejestras būtų galima visai baigti ir kad nereikėtų vėl kada nors gaišti laiką dėl jo tikrinimo. Tais pačiais sumetimais, t. y. kad ateityje Ipotekos Įstaigai nereikėtų tą patį darbą kartoti ir kad daugiau turtų būtų įrašyta į ipotekos knygas, uždėta prievolė ipotekuoti ir įkeičiamus turtus. Turto dalies perleidėjas, turįs, be to turto, iš kurio perleidžia, dar ir kitą arba kitus nekiln. turtus, kuriuos ipotekuojant reikėtų rašyti atskiras ipot. knygas, sudaro atskirus ūkius, kurių įst. pakeitimas neverčia ipotekuoti, jei ta prievolė nėra uždėta pačiu Ipot. įstatymu. Suprantama, kad turto savininkui niekas nedraudžia, perleidžiant turto dalį, vengti dvigubų mokesčių, susijusių su pradiniu turto ipotekavimu, t. y. neverčia atskirai ipotekuoti perleistą turto dalį ir atskirai likusią dalį. Savininkas gali išpildyti Ipot. įst. 364 str. reikalavimą, t. y. gali pirma ipotekuoti visą savo turtą ir tik po to perleisti dalį turto ipotekine tvarka.

Ipot. įst. įvedam. ir perein. nuostatų pakeitimas įpareigoja prisidėti prie pradinio turtų ipotekavimo ir notarus, surašančius perleidimo ar įkeitimo aktą: jie turi parašyti ipotekuojamo turto savininkui prašymą, apskaičiuoti, paimti ir kartu su aktu pateikti Ipot. Įstaigai mokesčius, susijusius su pradiniu turto ipotekavimu (ne tik pagal taksos VII sk. 15 Lt, bet ir už straipsnius). Žinoma, notaras, rašydamas aktą, gali ir nežinoti, kiek bus tam turtui ipotekos knygoje straipsnių, nes Notariato įstatyme tokių nuostatų, kaip kad Ipot. įst. 264, 300 str. str. išreikšti, nėra. Vadinasi, visų mokesčių iš karto su aktu ir prašymu notaras gali ir nepateikti, o nepriimti akto vien dėl šio trūkumo ipotekos teisėjas negali. Bet, kad nereikėtų susirašinėti tiesiog su turto savininku, ipotekos teisėjas gali daryti aktui kliūtį lygiai taip pat kaip kad daro kliūtį dėl nesumokėtų žyminio, pripažinimo ar kitų mokesčių arba dėl kitokių trūkumų. Tiesa, be platesnių paaiškinimų, praktikoje dėl tų mokesčių sumokėjimo gali kilti tam tikrų nesklandumų, bet tai priklausys nuo Ipot. Įstaigos ir notaro kontoros vidaus susitvarkymo ir tarpusavio pasitikėjimo. Įstatyme taip pat nenurodyta, kur dėti patvirtintą aktą, t. y. ar grąžinti notarui, ar įteikti akto dalyviui, ar laikyti ipotekos byloje, kol tame akte išvardytas turtas bus įrašytas į ipotekos knygas. Tačiau tai galima ir be paaiškinimo suprasti, nes Ipot. įst. 369 str. nereikalauja

iš turto savininko nuosav. teisių įrodom. dokumentų, jei ipotekuojamas turtas pažymėtas pripažinimo registruose, o patvirtintas aktas turto savininkui esti dažnai reikalingas, pvz., pinigų sumokėjimui ar paskolos gavimui pažymėti. Todėl akto dalyvio ar notaro reikalavimu aktas turi būti išduotas.

Ipot. įst. įved. ir perein. nustatų 8-to paragr. pakeitimas skiriasi nuo veikusio ligi 1940 m. sausio 1 d. to paties įst. 8-to paragr. tik tuo, kad dabar perleistus ar įkeistus turtus senąja tvarka reikia ipotekuoti, anksčiau to nereikėjo daryti. Šiame pakeitime randame ir kitų skirtumų, susijusių su Vilniaus ir dalies Vilniaus krašto žemių atgavimu. Minimą pakeitimą ruošiant vienodumo sumetimais teko derinti jį ir su ligi šiol tame krašte veikusiais lenkų įstatymais, pagal kuriuos tam tikrais atsitikimais senąja tvarka surašytą aktą galima buvo ir netvirtinus įrašyti į ipotekos knygas pradinio įrašymo tvarka (kaip Užnemunėje). Pagaliau įkeitimo aktai, kad ir nepatvirtinti Notariato įst. nustatyta tvarka, gali būti įrašyti į ipotekos knygos IV-tą dalį, o juos patvirtinti gali prašyti tiek įkaito davėjas, tiek įkaito laikytojas.

Netenka abejoti, kad ten, kur ligi 1938 m. veikė Vyr. Notariato ipotekinis aktas, tvirtinto akto galią įgydavo tik patvirtintas Notar. įst. nustatyta tvarka, ir tik tokiu aktu savininko įgytas sutartimi turtas galima įrašyti į ipotekos knygas. Tiesa, Ipot. įst. 370 str. numato ir neformalius aktus. Vadinasi, notaro surašytas aktas galėtų būti nustatyta tvarka ir nepatvirtintas. Jei toks nepatvirtintas aktas yra sudarytas dar prieš paskelbiant Ipot. įstatymą, tai, jei yra kitos, 370 str. sąlygos, jis gali būti pradinio turto ipotekavimo pagrindu. Po 1938 m. sausio 1 dienos notaro surašytas ir tinkama tvarka nepatvirtintas aktas, neturėdamas tvirtinio akto galios, neturi ir Ipot. įst. 370 str. numatytos neformalaus dokumento reikšmės.

Notariato įst. neįpareigoja nei paties akto dalyvio, nei kito asmens jo vardu prašyti Vyr. Notarą, kad aktą tvirtintų (80 ir 157 str.). Toji pareiga Vyr. Notarui uždėta paties įstatymo (158), bet praktikoj yra taip, kad tas, kas įteikia akto išrašą, nurodo ir reikalą, išdėstydamas raštu, kuris apmokamas 3 Lt žym. mok. Prašymą gali paduoti tiek turto įgijėjas, tiek perleidėjas, tiek įkaito davėjas, tiek, pagaliau, jo laikytojas arba jų įgaliotas notaras. Dėl to šio įstatymo pakeitimo žodžiai „... tai

suinteresuotas akto dalyvis gali prašyti ipot. teisėją... aktą tvirtinti" buvusios ligi šiol tvarkos nepakeitė. Kur pirmiau įstatymai nereikalavo aktą tvirtinti (pvz., Užnemunėje, o dėl kai kurių turtų ir Vilniaus krašte), ten nereikia tvirtinti ir dabar. Bet kiekvienas notaro surašytas nekiln. turto perleidimo ar įkeitimo aktas turi būti nusiųstas Ipot. Įstaigai, kad ji akte nurodytą turtą įrašytų į ipotekos knygas pradine įrašymo tvarka.

Kalbamas įstatymas buvo pakeistas tam, kad 1940—1941 metų būvyje padarytieji su nekiln. turto senąja tvarka susiję leidžiami veiksmai, t. y. perleidimas ar įkeitimas, ne tik daugiau dėl to paties turto nepasikartotų, bet kad ir tas turtas jau „nebeištruktų" nuo įrašymo į ipotekos knygas. Tuo būdu buvo lyg ir laikinai papildytas Ipot. įst. 399 str., kuriame šešiais išvardytais atvejais turtai turi būti ipotekuojami jau nuo pat pirmos Ipot. įst. įvedimo dienos. Dėl jų senąja tvarka aktų nebuvo galima rašyti ligi šiol, taip bus ir vėliau. Tokia prasme yra pasisakęs ir Vyr. Tribunolas (žr. Teisės Nr. Nr. 48 ir 49 priede įdėtus sprend. Nr. Nr. 62 ir 69). Bet dažnai pasitaiko tokių atsitikimų: rašant nekiln. turto perleidimo aktą nesumokėtai turto kainai rašomas dar ir įkeitimo aktas; tokiu atsitikimu negalima antrojo akto netvirtinti ar laikyti niekingu ir dėl to, kad išvardytas turtas dar nepradėtas ipotekuoti, nes sąlyga ipotekuoti atsiranda kartu, gavus ir įkeitimo aktą.

Nekiln. turtai senąja tvarka įkeičiami ne tik įkeitimo aktais, bet ir įkeitimo liudijimais (Notar. įst. 192[1] ir kt. str.), o Ipot. įst. įved. ir perein. nuostatai nei jų pakeitimas įkeitimo liūdijimų visai nemini. Tiesa, šiuo metu, kai kredito įstaigos paskolų nebeduoda, tie liudijimai yra retas daiktas. Be to, pats Ipot. įst. (399 str. 4 p.) suteikė kreditoriui teisę priversti skolininką, kad ipotekuotų turtą, gavęs paskolą, bet pagal analogiją įkaito akto atžvilgiu, išdavus įkeitimo liūdijimą atsiranda teisė reikalauti iš turto savininko, kad įkeitimo liūdijime pažymėtą turtą įrašytų į ipotekos knygas, vis tiek, ar paskola pagal tą liūdijimą bus suteikta, ar ne. Ir pagal įkaito aktą privalomo ipotekavimo teisė atsiranda ne nuo paskolos gavimo dienos, o nuo įkaito akto surašymo. Lygiai taip pat ir prievolė ipotekuoti nekiln. turtus Ipot. įst. 399 str. numatytais atvejais atsiranda ne nuo turto valdymo, ne nuo nuosavybės teisių perėjimo, o nuo išdavimo nuosavybės dokumento dienos.

Pagaliau, jau ir senajai Ipotekos įst. įved. ir perein. nuostatų 8-to paragr. redakcijai veikiant, daugiausia ginčų ir abejojimų kildavo dėl to, kuriuos turto perleidimus minėtas paragrafas liečia! Ypač aktualus šis klausimas buvo pereitą rudenį, kai buvo iškilęs Žemės reformos įved. įst. pakeitimo klausimas, susijęs su sumažinimu neliečiamos žemės ūkio normos. To pabūgę savininkai savo žemes skaldė smulkesniais vienetais ir perleidinėjo jas šeimos nariams, o kur nuosavybės teisė priklausė ar priklauso ne vienam savininkui, ten tą „žemės reformą" įvykdė dalybų aktais. Kai kurie ipotekos teisėjai, remdamiesi Notariato įst. 158 str., ir dalybų aktus laiko perleidimo aktais Ipot. įst. įved. ir perein. nuost. 8-to paragr. prasme. Tuos aktus jie tvirtina senąja tvarka. Tačiau, su tokiu samprotavimu negalima sutikti, nes kalbamo įst. 8-tas paragr. yra išimtinis, ir jokiu būdu negali būti praplečiamai aiškinamas. Perleisti kitam galima tik savo daiktą, turtą, teises. Net ir imamus mokesčius turint galvoje, dalybų čia negalima identifikuoti su perleidimu, kur pripažinimo mokestis yra neatskiriama akto tvirtinimo sąlyga (Pošlinų įst. 235 str.).

—/—

K. Laucius

Tėvų baudžiamoji atsakomybė dėl savo vaikų.

I.

Baudž. teisenos įst. 15 str. yra išreikštas dėsnis, kad kiekvienas atsako pats už savo padarytą nusižengimą ar nusikaltimą. Paskutiniaisiais metais mūsų įstatymuose pradėjo reikštis tendencija daryti vis daugiau išimčių iš šio dėsnio. Pirmiausia buvo išleisti keli įstatymai, kurie numato, kad neišieškota iš vieno asmens bauda ieškoma iš kito, pvz., neišieškojus jos iš įmonės vedėjo, įstatymas liepia ieškoti iš įmonės savininko arba iš nubaustojo asmens šeimos galvos (žr. Pramonės darbininkų samdos įstatymo 72 str., Akcizų ir finansinių monopolių įst. 536—540 str., Užsienio valiutos operacijoms tvarkyti įstatymo 28 str.). Tačiau čia iš kito asmens bauda ieškoma tik tada, kai

jos negalima išieškoti iš nubaustojo. Pavyzdžiui, Akcizų ir fin. monopolių įstatymas numato, kad nesumokėtą baudą iš įmonės savininko galima ieškoti tik tada, jei jisai iš nubaustojo įmonės vedėjo veiksmų turėjo ar bent galėjo turėti naudos. Taip pat šeimos galvai baudą galima perkelti tik tuo atveju, kai padarytas nusikalstamasis darbas yra susijęs su atlikimu reikalų, šeimos galvos įsakmiai pavestų nubaustajam rūpinti arba jo paprastai rūpinamų pavaduojant šeimos galvą. Taigi minėtais atvejais atsako pats nusižengusis už save, o kitiems asmenims jam paskirtoji bausmė perkeliama vėliau. Čia trečiųjų asmenų atsakomybė ne tiesioginė, bet papildomoji. Bet kai kuriuose paskutiniaisiais metais išleistuose įstatymuose reiškiasi tendencija perkelti atsakomybę kitiems asmenims be jokių sąlygų, t. y., vietoje nusižengusiojo bausti kitą asmenį. Pvz., Viešaisiais keliais judėjimo įstatymui vykdyti taisyklių 110 straipsnis nustato: „Už nusižengusius važinėjimo tvarkai vaikus ligi 17 metų amžiaus atsakingi jų tėvai". Medžių naikinimui bausti įstatymo 5 straipsny pasakyta, kad „už nepilnamečio ligi 17 metų amžiaus nusižengimą atsako tas, kas turi jam tėvišką valdžią". Taigi šiais dviem atvejais tėvams numatyta tiesioginė baudžiamoji atsakomybė už vaikų nusižengimus — nusižengė vaikas, o baudžiamas už tai tėvas ar motina. Laukams prižiūrėti įstatymas yra tuo atžvilgiu švelnesnis, nes numato netiesioginę tėvų atsakomybę, bet už tai jis apima daug platesnę atsakingųjų asmenų kategoriją. Šio įstatymo 3 straipsny pasakyta, kad „jei nepilnametis ligi 17 metų amžiaus nubaustas negali sumokėti baudos ar nuostolių, jie išieškomi iš jo tėvų ar globėjų, o jei jis yra samdinys, tai iš jo samdytojų".

Neaprėžtos tėvų baudžiamosios atsakomybės už vaikų nusižengimus dėsnis 1936.IX.7 paskelbtose Viešaisiais keliais judėjimo įstatymui vykdyti taisyklėse (V. Ž. 548) atsirado neteisėtai: įstatymui vykdyti taisyklėmis galima tik paaiškinti esamus įstatymo dėsnius, bet negalima nustatyti naujų.

Viešaisiais keliais judėjimo įstatymui vykdyti taisyklės yra gana plačios. — Jas papildo Judėjimo tvarkai nusižengusiems vietoje bausti taisyklės (V. Ž. 621). Nusižengimų važinėjimo tvarkai nepilnametis gali padaryti nemaža. Už visus juos atsako ne pats nepilnametis, bet jo tėvai, kurie gali būti nubausti bauda ligi 3000 litų arba areštu ligi 3 mėnesių. Kas baudžiamas,

jei nepilnametis neturi tėvų, o turi globėjus, taisyklės nieko nesako.

Tėvų atsakomybės už vaikų nusižengimus dėsniui į minėtas taisykles „kelią parodė", reikia manyti, Laukams prižiūrėti įstatymas, išleistas maždaug metais anksčiau prieš šių taisyklių pasirodymą. Šis įstatymas iš principo numato paties nepilnamečio baudimą, o tik paskiau, kai iš jo negalima baudos išieškoti, ji perkeliama kitiems — tėvams, globėjams ar samdytojams. Kada atsako tėvai ar globėjai ir kada samdytojai, paaiškinta Įstatymui vykdyti taisyklėse (V. Ž. Nr. 581, 1937.VII.14), kurių 24 straipsny pasakyta, kad jei nubaustasis nepilnametis neturi apmokamos tarnybos, bauda ir nuostoliai ieškomi iš jo tėvų ar globėjų, o jei jis tarnybą turi — iš jo atlyginimo. Kas reikia daryti tais atvejais, kada baudos ar nuostolių negalima išieškoti iš atlyginimo, taisyklės nenurodo. Mano supratimu, tokiu atveju, tektų ją visą arba trūkstamąją dalį ieškoti iš samdytojo. Reikia pažymėti, kad Laukams prižiūrėti įstatymui vykdyti taisyklių 24 straipsnis gerokai susiaurino įstatymo 3 str. nuostatus, nes įstatyme aiškiai pasakyta, jog nesumokėta bauda, jei nepilnametis yra samdinys, ieškoma iš samdytojo, o taisyklės liepia ją ieškoti iš samdinio atlyginimo.

Laukams prižiūrėti įstatymas iš pradžių numatė vien piniginę baudą, be pakeitimo areštu. 1937.VIII.16 to įstatymo 13 str. buvo papildytas ta prasme, jog neišieškota bauda pakeičiama areštu ligi 6 parų. Tame papildyme jau buvo pasakyta, kad šis nuostatas neliečia baudų, numatytų šio įstatymo 3 straipsny. Taigi nuo to laiko tėvas, kuris negali sumokėti už savo vaiką baudos, arba samdytojas, kuris negalėtų sumokėti neišieškotos iš jo samdinio atlyginimo baudos, nebesodinami į areštinę.

Tačiau Medžių naikinimui bausti įstatymas šioje srityje vėl pažengė žingsnį atgal. Jame aiškiai pasakyta, kad už nepilnamečio ligi 17 metų amžiaus nusižengimus atsako tas, kas turi jam tėvišką valdžią. Tas dėsnis šio įstatymo pirmą kartą teisėtai įvedamas į mūsų įstatymus. Laukams prižiūrėti įstatymas, kuris anksčiau buvo išleistas, šiuo atžvilgiu vis tik yra logiškesnis ir „priimtinesnis", nes iš principo numato paties nepilnamečio baudimą.

Apskritai, Medžių naikinimui bausti įstatymo numatytoji baudimo už mažamečių nusižengimus tvarka nėra nuosekli. Įstatymo 5 str. pasakyta, kad už nepilnamečio ligi 17 metų nusižen-

gimus atsako tas, kas turi jam tėvišką valdžią, o 13 str. sakoma, kad jei nepilnametis samdinys nesumoka baudos, ji išieškoma iš jo atlyginimo. Iš to jau tenka daryti išvadą, kad jei nusižengusis nepilnametis yra samdinys, tai turi būti baudžiamas jis pats, o jei ne samdinys — tėvišką valdžią turį asmens. Taigi 13 str. nesuderintas su 5 straipsniu, ir to nesuderinimo pasekmės yra tos, jog vienu atveju reikia bausti patį nusižengusį, o kitu — jo tėvą ar motiną. Pagal šį įstatymą išeina, kad tėvai baudžiami tik už tų savo vaikų, kurie neturi apmokamo darbo, nusižengimus. Ką reikia daryti tada, kai iš samdinio atlyginimo baudos išieškoti negalima, nepasakyta.

Lyginant Laukams prižiūrėti ir Medžių naikinimui bausti įstatymuose numatytos atsakomybės už mažamečių nusižengimus pagrindus, tektų pasakyti, jog ir čia yra nuoseklumo stoka. Paskutinysis įstatymas, pavyzdžiui, visai atleidžia nuo atsakomybės samdytojus, nors čia be samdytojo žinios daug sunkiau nusižengti, kaip Laukams prižiūrėti įst. numatytais atvejais.

Nagrinėjamuose įstatymuose yra ir daugiau neaiškumų. Pvz., jei tėvas ar kas kitas turi sumokėti už nepilnametį baudą ar nuostolius, tai baudžiant nusižengusį turėtų būti jam apie nubaudimą pranešama ir duota teisė baudžiamąjį nutarimą apskųsti. O pagal Laukams prižiūrėti įstatymą visuomet baudžiamas pats nepilnametis, o tėvas apie tai gali sužinoti, kai policija atvyksta reikalauti iš jo nesumokėtos baudos ar nuostolių. Vaikas pasiskųsti dažniausiai nesugeba ar gal ir nenori, o tėvui paskui tenka už jį baudą mokėti. Panaši padėtis yra ir baudžiant pagal Medžių naikinimui bausti įstatymą. Baudžiamosiose bylose, kurias sprendžia teismai, tėvai gali paduoti už vaikus apeliacinius skundus, nors jiems patiems ir jokia bausmė negresia.

II.

Tokia maždaug yra dabartinė šio reikalo padėtis. Ar priimtinas tėvų už vaikų nusižengimus baudimo dėsnis, klausimas yra įdomus. Žiūrint į šį klausimą vien teisininko akimis, tektų pasakyti, kad ne. Bausti už kito padarytus nusikalstamuosius darbus yra priešinga pagrindiniams baudžiamosios teisės dėsniams, dėl kurių įgyvendinimo žmonija šimtmečiais kovojo. Nors tarp tėvų ir vaikų ir yra visais atžvilgiais labai glaudūs ryšiai, ir tėvai ligi tam tikro laipsnio gali būti laikomi atsakingais už sa-

vo vaikų poelgius, tačiau neteisinga yra juos bausti be jokių aprėžimų už tai, ką vaikai padaro, kaip tai numato Viešaisiais keliais judėjimo įstatymui vykdyti taisyklės ir, iš dalies, kiti du čia paminėti įstatymai. Tėvų ar globėjų baudimo už vaikų nusižengimus šalininkai savo nusistatymą paprastai pagrindžia tuo, kad vaikai turi būti tinkamai auklėjami ir prižiūrimi. Iš to, kad vaikai daro nusikalstamuosius darbus, matyti, jog tėvai vaikų tinkamai neauklėja ir neprižiūri. Dėl to ir teisinga juos bausti už tai, ką padaro vaikai. Tačiau pamirštama aplinkybė, kad vaikai dažniausiai nesielgia pagal tėvų norus. Kiek yra gyvenime atsitikimų, kad labai padorių tėvų vaikai, kuriuos tėvai kiek įmanydami stengiasi geriau išauklėti, pridaro tokių „išdaigų", jog tėvams gėda pažįstamiems ir į akis pažiūrėti. Ar maža atsitikimų, kad motina ateina į policiją ir verkdama prašo išvežti jos sūnų į drausmės auklėjimo įstaigą, nes nieko nebegalinti su juo padaryti. Kiek yra tėvų, kurie turi palikti savo vaikus gatvės globai, nes, turėdami pelnyti šeimai duonos kąsnį, negali jų prižiūrėti.

Reikia nepamiršti, kad daugelis vaikų padaromųjų nusižengimų, už kuriuos atsakomybė dedama tėvams, yra tokio pobūdžio, jog iš vaiko pusės beveik nepasireiškia jokios blogos valios. Ypač ryškiai tai matyti iš nusižengimų judėjimo tvarkos nuostatams. Atvažiuoja, sakysime, pas ūkininką tarnaująs nepilnametis ir sustoja toje vietoje, kur stovėti draudžiama, arba važiuoja draudžiama važiuoti kryptimi dėl to, kad nepažįsta judėjimą tvarkančių ženklų. Ir štai, dabar reikia bausti jo tėvą ar motiną, kurie gyvena, gal būt, kelintame valsčiuje ir savo vaiko nuo to laiko, kaip išėjo tarnauti, net nematė... Kam tenka bausti tėvus už vaikų nusižengimus, nekartą padėtis nepavydėtina: pasielgsi pagal įstatymus, prasilenksi su sąžine, darysi taip, kaip sąžinė liepia, teks nesiskaityti su įstatymų nuostatais.

Tiesa, nemaža yra atsitikimų, kada tėvai savo vaikus, dažnai net nepakaltinamo amžiaus, panaudoja nusikalstamiesiems darbams daryti. Arba yra tėvų, kurie savo blogai pasielgusius vaikus nesudraudžia, ir net paskatina blogai elgtis, juos užstodami. Yra tėvų, kurie gali savo vaikus prižiūrėti, tačiau visai nesidomi, ką vaikai per ištisas dienas veikia gatvėse, apie kino teatrų duris, svetimus sodus, gėlynus ir kitur. Jiems visai nerūpi, kad neprižiūrimi vaikai, dažnai patekę į blogą draugę, apmėto akmenimis pravažiuojančius automobilius, spendžia jiems ant

kelio „pinkles“ (ištiesia skersai kelią vielą, sudeda akmenų krūvas, primėto stiklų ir t. t.). Vadinasi, gyvenimas reikalauja įpareigoti tėvus, globėjus ir, pagaliau, samdytojus labiau prižiūrėti jiems pavestus jaunuolius. Dėl to visai kategoriškai pasisakyti prieš tėvų baudžiamosios atsakomybės už vaikų nusižengimus dėsnį gal ir nebūtų tikslinga. Šis dėsnis nėra visai svetimas baudžiamajai teisei, ir jį galima rasti kitų kraštų įstatymuose.

III.

Reikia pažymėti, kad ideališkai, be jokių priekaištų, šį klausimą sutvarkyti neįmanoma. Tačiau jis turėtų būti taip sprendžiamas, jog kiti asmens būtų baudžiami ne už tai, ką vaikas padarė, bet už tai, kiek jie gali būti dėl to kalti. Įstatymas turėtų palikti laisvesnes rankas baudžiančiajam, kad jis galėtų pasielgti taip, kaip jam atrodys pagal aplinkybes: nubausti tėvą ir vaiką arba palikti abu nebaustus. Man atrodo, kad tvarkant šį reikalą tektų apsvarstyti tokius klausimus:

1. Besąlyginis baudimas tėvų už vaikų padarytus nusižengimus, kaip nesuderinamas su pagrindiniais baudžiamosios teisės dėsniais, neturėtų būti praktikuojamas. Visų pirma turėtų būti panaikintas Viešaisiais keliais judėjimo įstatymui vykdyti taisyklių 110 str.

2. Turėtų būti baudžiami patys nepilnamečiai, tik reikėtų numatyti amžiaus ribą, nuo kurios mažametis laikomas pakaltinamu. Pagal analogiją, vadovaudamiesi Baudž. stat. 40 str., kuris numato, jog ligi 10 metų amžiaus vaikas visai nepakaltinamas, administracijos vengiama bausti mažamečius. Nė vienas administracinį baudimą numatąs įstatymas nenurodo, nuo kokio amžiaus mažametis gali būti baudžiamas ir kaip nustatyti, ar jis, darydamas nusikalstamąjį darbą, galėjo numatyti savo darbo savumą ir reikšmę ir valdyti savo elgėsį. Turint galvoje skirtingas administracinio ir teismo baudimo sąlygas, nepakaltinamumo ribos administraciniu būdu bausti gal galėtų būti ir kitokios, nekaip Baudž. statuto numatytosios.

3. Reikėtų numatyti, kad administracinėse bylose mažamečiai gali būti baudžiami ir lygtinai.

4. Tėvų baudimas už vaikų nusižengimus turėtų būti pagrįstas ne formaliu ryšiu tarp nusižengusiojo ir kito asmens, t. y., kad vienas yra vaikas, o kitas jo tėvas ar globėjas, bet tuo,

kiek tėvas gali būti kaltas, kad vaikas nusižengė. Pvz., už leidimą vaikų be suaugusių priežiūros į gatvę, nedraudimą jiems važinėtis rogutėmis gatvėse, pavedimą mažamečiui valdyti arklius ar autovežimį, neprižiūrėjimą vaiko, darančio žalą kaimyno laukuose ir t.t.

5. Reikia numatyti nepakaltinamo amžiaus vaikų atsakomai priežiūrai atidavimo tvarką. Nuo 10 metų amžiaus vaiką atsakomai priežiūrai gali atiduoti teismas, bet kas atiduoda jį ligi to amžiaus, įstatymai nieko nesako. Tagancevas savo komentaruose aiškina, kad ir tokie vaikai gali būti atiduodami atsakomai priežiūrai, bet tai yra ne teismo, o administracijos organų dalykas. Tuo tarpu administracija jokių įgaliojimų tai daryti neturi. Kauno miesto mažamečių nusikaltėlių policija atidavinėja vaikus atsakomai tėvų priežiūrai, bet ar su tuo faktu bus skaitomąsi, kai byla pagal B. St. 423 str. pateks į teismą, nežinia.

——/——

Vyt. Mykolaitis

Raštų klastojimas.

Tiesos iškreipimas ar jos nuslėpimas dar nėra nusikalstamas veiksmas, čia tėra tik priemonė pasikėsinti prieš įstatymų saugojamus interesus ar gerovę.

Baudžiamoje teisėje nėra normų, kuriomis žmonės būtų įpareigojami sakyti vieni kitiems tiesą arba vieni kitais tikėti. Negalima laikyti suklastojimu ir tokių žmogaus veiksmų, kuriais ardomas visuomenės pasitikėjimas, pvz., piniginis ženklų padirbimas. Asmuo, išleidęs apyvarton padirbtus pinigus, be abejonės, griauna visuomenės pasitikėjimą visais piniginiais ženklais, verčia juos imti su tam tikru atsargumu, tačiau ir šiuo atveju skriaudos esmė bus ta, kad prekybos ir šiaip kredito santoriams pašlis valstybės ir visuomenės kreditas, kad bus braunamasi į valstybės valdžios prerogatyvą. Dar mažiau pagrindo kalbėti apie visuomenės pasitikėjimo griovimą dokumentais, ypač nenotariniais dokumentais, pvz., padirbtomis prekybinėmis sąskaitomis, naminiais testamentais ar kitais panašiais padirbtais doku-

mentais. Tokie dokumentai neturi plačios reikšmės apyvartos priemonės, o tėra tik atskirų įvykių liudytojai.

Paskleisdamas visuomenės reikalų apyvarton padirbtus materialinius daiktus, panašius į valstybėje esančiuosius, kuriems yra suteikta tam tikra teisinė reikšmė, kaltininkas sukuria, pakeičia ar sunaikina tam tikrų teisių ar prievolių pagrindus. Tuo būdu tokių veiksmų baudimo pagrindą sudaro žala ar pavojus, kylantis asmens ar turto teisėms arba pagaliau visuomenės ar valstybėms teisėms.

Todėl netikro dokumento padirbimas arba tikro dokumento perdirbimas, įtraukimas melo į dokumento turinį dar nesudaro tiesioginio pasikėsinimo į tam tikrą valstybės saugojamą interesą. Bet netikri duomens, paskleisti apyvarton, gali virsti rimta pasikėsinimo priemonė prieš įvairius teisinuius santykius bei interesus ir gali sukelti pavojų teisėtai valstybės santvarkai.

Kad vieną ar kitą veiksmą galima būtų priskirti prie suklastojimo grupės, turi būti dvi sąlygos: a) priemonė, kuri gali eiti pasikėsinimu žalai padaryti ar tokiam pavojui sukelti, turi būti dokumentas ir b) tokiu dokumentu turi būti pasinaudota. Tiesos iškreipimas, kad ir būtų nukreiptas kitiems žalai padaryti, bet padarytas ne dokumente, į šią grupę negalės būti įterptas; taip pat ir dokumentų nuslėpimas, sunaikinimas, kad ir su tikslu žalą padaryti, turi būti priskirtas prie kitų nusikaltimų grupės.

Dokumentų suklastojimo sritis aprėžta suklastojimu materialinių daiktų, pripažintų dokumentais, arba tokių daiktų, kurie įstatymo prilyginti dokumentams. Kiti suklastojimai irgi baudžiami, bet apie juos kalba kiti Baudž. Statuto skyriai arba specialūs įstatymai.

Plačiąja prasme dokumentu vadinamas bet koks materialinis daiktas, liudijąs arba nurodąs kokį nors įvykį. Berods, geologas, tyrinėdamas žemės klodus ir iš tolimos praeities užsilikusius pėdsakus taip pat vadins dokumentais. Istorikai laikys dokumentais senovės laikų namų apyvokos reikmenis, trobesių liekanas, kaulus, griaučius, o iš mums artimesnių laikų — metraščius, įvairius rašytinius aktus, memuarus ir pagaliau net privataus pobūdžio raštus. Teisininkas vadins dokumentu tai, kas kuria ar naikina teises bei prievoles ar tvirtina kokį teisinį įvy-

kį. Tik šita prasme dokumentas yra žinomas ir mūsų baudž. teisei.

Materialiniai daiktai gali tapti teisės dokumentais žmogaus valia, kai jis tiems daiktams teikia galios teisiniams santykiams su kitais žmonėmis įrodinėti arba kai tie daiktai, savaime, be žmogaus noro ar valios, tokią galią įgyja.

Taip būna gana dažnai tiek baudž., tiek ir civilinėje teisėje. Pvz., nužudyto žmogaus kraujas ant užmušėjo drabužių ir kitų daiktų jau yra pagrindas įtarti; miške rastas naujas kelmas liudija, kad nesenai buvo nukirstas medis; dviejų asmenų susirašinėjimas apie skolą, pateiktas teismo bylon, tampa teisės ar prievolės įrodymu. Žinoma, šiuos dokumentus Baudž. Statutas nelaiko tokiais, kurie turimi galvoje kalbant apie dokumentų suklastojimą, nes daiktinių įrodymų padirbimas, ypač nusikaltėliui pateisinti arba nekaltiems žmonėms įtarti, yra priskirtas prie teismo darbo trukdymo grupės.

Dokumentu laikomas materialinis daiktas, žmogaus valia paskirtas eiti teisinių santykių įrodymu. Šiuos pažymius jis turi turėti ne tik subjektyvine prasme, atsieit, ne vien tam žmogui, kuris jam tokią reikšmę skiria, bet ir objektyvine prasme; vadinas, ir kitiems žmonėms.

Dažnai dokumentas lieka galioti ir prieš žmogaus valią. Dokumento, kaip suklastojimo objekto, sąvoka yra arba rašytini įrodymai, kur išreikšta žodžiais ar vaizdais tai, kas turėtų būt įrodyta dokumentais, arba santykių tarimas liudijamas simboliškai, pvz., žemės sienų stulpai, kapčiai ir kt. Toliau gali būti daiktai atstoję rašytus dokumentus, pvz., kvitai, liudijimai, vežėjų ar nešėjų metaliniai ženkliukai, kontromarkės ir t. t.

Be to, rašytais dokumetais reikia laikyti ne tik ranka rašytuosius, bet ir spausdintus dokumentus. Suklastojimui neturi reikšmės tai, kuriuo būdu ar kuria medžiaga pasinaudojant dokumentas buvo suklastotas. Žinoma, kitaip teks į klausimą žiūrėti kalbant apie dokumentų fotografavimą: dokumento nuotrauka nėra pats dokumentas, bet nėra ir jo padirbimas; čia tėra tik dokumento kopija, nuorašas.

Pasigaminimas testamento ar patento nuorašo, nebus vieno ar kelių nuorašų paskleidimas apyvarton. Bet paskleidimas nuorašų, kaip originalo, bus nusikaltimas, kvalifikuojamas apgaule.

Tenka pastebėti, kad ne visų dokumentų nuorašai gali būti panaudoti kaip tikri, pvz., testamentu, vykd. raštu, vekseliu ir eile kitų dokumentų galima siekti naudos tik juos perdirbant ar padirbant.

Baudž. teisė paskirsto suklastojimus pagal daiktų medžiagą: čia vis tiek, ar jie iš popieriaus, ar iš audeklo, ar iš metalo, ar iš medžio, ar iš akmens. Suklastoti galima tiek patį dokumentą, tiek ir jo nuorašą.

Padirbimas netikro nuorašo, kuris turi tokią pat galią kaip originalas arba šiaip įrodomąją galią, o taip pat ir tokių nuorašų turinio pakeitimas ir naudojimasis jais laikomas originalų suklastojimu. Tačiau padirbimas nuorašo tokio dokumento, kur teisinės galios teturi pats originalas, nebus suklastojimas, pvz., vekselio nuorašo padirbimas. Kiekvienas nuorašas turi teisinę reikšmę tik tada, kai jis yra nustatyta tvarka patvirtintas. Vadinasi, nebus suklastojimo, jei netikras nuorašas reikiamu parašu nepatvirtintas.

Dokumentai skirstomi į viešuosius ir privačius. Oficialaus dokumento suklastojimu laikomas padirbimas ar perdirbimas vyriausybės arba visuomeninės įstaigos ar tarnautojo duoto rašto, kuriuo buvo patikrintas jų veiksmas, nutarimas ar įsakymas. Visi kiti dokumentai yra privatūs. Privataus asmens dokumentas, kad ir paliūdytas notaro, policijos ar valsčiaus savivaldybės, vis tiek tebėra privatus dokumentas.

Visi dokumetai, vis tiek kieno jie duoti — bet kurios civilinės, karinės ar dvasinės valdžios įstaigos arba privataus asmens — yra lygūs. Padirbimas istorinės reikšmės dokumento nebus suklastojimas.

Privatūs užsieniniai aktai ar dokumentai skiriami nuo vietinių aktų ar dokumentų pagal tariamąją arba nurodytąją jų sudarymo vietą. Oficialus dokumentas laikomas duotas to valstybės valdžios organo, kurio jis parengtas. Pvz., padirbimas Lietuvoje latvių teismo sprendimo laikomas padirbimu svetimos valstybės dokumento Lietuvoje. Nėra reikalo, kad dokumentas būtų paruoštas griežtai laikantis raštvedybos taisyklių; pakanka to, jei jis savo išvaizda ir turiniu gali būti palaikytas tikru arba jei kaltininkas gali tikėtis, kad tas dokumentas bus laikomas tikru. Nesvarbu ir tai, ar dokumento turinys atitinka jį darusios įstaigos ar asmens kompetenciją. Berods, gali būti pa-

dirbtas dokumentas ir visai nesančios įstaigos, pvz., pasas, aukų lapas ir kt. Reikia pažymėti, kad oficialus dokumentas yra daug sunkiau padirbti, negu privatus.

B. St. numato šias kvalifikuotas dokumentų suklastojimo rūšis:

a) vyriausybės įsakymo padirbimas ar perdirbimas;

b) žmogaus priklausymo luomui įrodyti dokumento perdirbimas, padirbimas, sugadinimas, paslėpimas ar pagrobimas.

Tenka abejoti, ar B. St. 439 str. Lietuvoje veikia, nes luomų mūsų krašte nėra.

Privilegijuotas dokumentų suklastojimo rūšis apima:

1) pasus bei leidimus keliauti ir leidimus vykti atostogų. Jei suklastotas dokumentas pavartotas per tikrą arba per tikrą išleistas, bausmė — papr. kalėjimas. Tačiau pasitaiko, kad ir už paso suklastojimą baudžiama kalėjimu. Baudžiama kalėjimo bausme, kai padirbtas dokumento terminas ar vietos pažymėjimas arba kai dokumentas nebuvo vartotas per tikrąjį ir nebuvo išleistas. Vertęsis tokiu dokumentų klastojimu baudžiamas grasos kalėjimu.

2) Sveikatos, elgesio, neturto pažymėjimus arba pažymėjimus lengvatoms gauti, mokant mokesčius, rinkliavas; pažymėimus vyriausybės ar visuomenės pašalpai gauti, arba daiktą, kuris gali būti pažymėjimu teisei ar prievolei nustatyti, pakeisti ar užbaigti; įstatymo ar prival. įsakymo nustatytą skardelę, žetoną ar kurį kitą pažymėjimo ženklą; santorio raštą ar samdos knygelę; raštų gavimą bei jų išsiuntimą liudijantį dokumentą; bilietą ar ženklą, žymintį teisę medžioti, žvejoti, grybauti, važiuoti geležinkeliais, eiti į vaidinimus arba į būstus ir p. Bausmė — papr. kalėjimas, jei dokumente pažymėtas dalykas yra tikras, ir areštas, jei dokumentas nepavartotas.

Baudž. įstatymai numato bausmes ir už visą eilę minėtiems nusikaltimams įvykdyti paruošiamųjų darbų.

Suklastojimo subjektu gali būti kiekvienas pakaltinamas žmogus ir tas, kurio vardu dokumentas duotas.

Padirbimo ar perdirbimo kaltininku gali būti tas asmuo, kuris dokumento tekstą parašė, padirbo, perdirbo, o, be to, ir tas, kas jam padėjo ar suredagavo patį tekstą arba jo pataisas. Pasitaiko, kad suklastojusis dokumentą nebaudžiamas, pvz., kai patį suklastojimą atlieka ne kaltininkas, bet jo tarnautojas ar pašalinis asmuo (kaltininkas tik redaguoja).

Dokumento padirbimas ar perdirbimas turi būti atliktas asmens, neturinčio teisės tai daryti. Valdžios įstaigų duotuose raštuose ar aktuose melas baudžiamas, kaip intelektualinis suklastojimas.

Kai privataus dokumento turinys atitinka valią asmens, kurio vardu arba kurio akivaizdoje jis daromas, suklastojimo nebus. Tačiau, jei tokį dokumentą ruošiant būna pavartota apgaulė ar piktas noras santorio dalyvį suklaidinti ir iš to sau naudos gauti, tai nusikaltėlis atsako už sukčiavimą, bet ne už suklastojimą.

Už dokumento suklastojimą baudžiama, kai dokumentas „duotas" nesamo asmens ar įstaigos arba „duotas" esamo asmens, bet prieš jo valią, arba pasirašytas tokio asmens vardu, kuris tuo metu jau negalėjo savo valios išreikšti. Pvz., parašytas testamentas, kai tariamasis testatorius jau buvo be sąmonės arba miręs.

Nebus materialinio suklastojimo, jei dokumentas, pasirašytas asmens, kuriam jis duotas, nors pasirašiusysis, turėdamas tam tikrą tikslą, būtų iškreipęs savo parašą ar įrašęs į dokumento turinį netikrų žinių. Šiuo atvėju baudžiama už apgaulę, už akte įrašytą melą.

Nebus privataus dokumento suklastojimo, jei jo turinys pakeičiamas, perdirbamas su žinia ir sutikimu asmens, kuriam jis duotas. Tačiau be savininko sutikimo pakeistas dokumentas yra materialinis suklastojimas; pvz., vekselio laikytojas, be davėjo sutikimo ištaisęs vekselio sumą arba jo datą, atsako už suklastojimą.

Kaltinant už dokumentų padirbimą ar jų perdirbimą, visų pirma reikia žiūrėti:

a) kad kaltininkas būtų buvęs supratęs, jog padirbamas ar perdirbamas raštas yra dokumentas, kad jis daromas prieš įstaigos ar asmens, kurie jį davė, norą ir valią, kad daromi pakeitimai turi teisinės reikšmės;

b) kad suklastojimas būtų atliktas su kaltininko žinia ir noru arba bent ne prieš jo norą.

Be bendro tikslo, reikia specialiai norėti pasinaudoti suklastotu dokumentu, kaip tikru. Todėl padirbimas dokumento juokams, žinoma, nebus suklastojimas.

Paliečiant dokumentų perdirbimą, reikia pažymėti, kad darant šios rūšies nusikalstamąjį darbą, dokumentas turi būti tikras; netikro dokumento perdirbimas nebus nusikaltimas. Tačiau perdirbimas iškreipto tikro dokumento gali būti baudžiamas, nes kai kurios tokio dokumento dalys gali turėti galios.

Dokumento perdirbimas gali pasireikšti jį davusios įstaigos ar asmens parašo, titulo, laipsnio ar kita ko pakeitimu arba paties dokumento turinio pakeitimu. Dokumentą galima perdirbti kai ką jame išskutant, ištrinant ar pakeičiant, norint padaryti neaiškų jo turinį arba iškreipti jo prasmę. Pagaliau dokumentą galima perdirbti pakeičiant: žodžių, raidžių, skaičių, įterpiant žodžio skiemenis arba raidžių daleles, perstatant ženklus (taškus, kablelius ir kt.), rašytus ar spausdintus žodžius panaikinant cheminiu būdu. Šitie perdirbimo būdai skiriasi nuo dokumentų sužalojimo tuo, kad tariama, jog pakeičiant dokumento turinį suklastojimu, jis pakeičiamas tik iš dalies, šiaip jį visą paliekant; pakeičiama tik jo teisinė reikšmė.

Suklastojimas laikomas baigtas, kai dokumentas galutinai yra paruoštas.

Dokumento perdirbimas baigtas, kai jame yra padaryti pakeitimai, iškreipią akto teisinę reikšmę, atsieit, akto turinio prasmę.

Be atsakomybės už dokumentų suklastojimą, B. St. numato bausmes ir už naudojimąsi suklastotu dokumentu. Kai dokumentu naudojasi jį suklastojusis asmuo, veiksmas neturi savarankiškos reikšmės; kitaip esti, kai dokumentu naudojasi prie padirbimo ar suklastojimo neprisidėjęs asmuo. Naudojimasis suklastotu dokumentu gali būti priemonė kitam nusikalstamam darbui daryti, pvz., svetimoms teisėms pasisavinti, sukčiauti, kito pasitikėjimui piktam panaudoti ir t. t. Čia jau būtų laikomas idealinis bausmių sujungimas.

Suklastotu dokumentu gali būti pasinaudota su suklastotojo žinia ir be jo žinios ir sutikimo. Yra galimi atsitikimai, kai vartojimas suklastoto dokumento bus nusikalstamas darbas, nors pats dokumentas būtų buvęs padirbtas be piktos valios ir be jokio nusikalstamo tikslo.

Dokumento naudojimu laikomi veiksmai, kuriais norima suklaidinti trečiasis asmuo. Čia nesvarbu, ar ruoštoji apgaulė pavyko ar ne, pakanka, kad tokiu dokumentu būtų buvę bandy-

ta pasinaudoti. Pvz., ieškovas pateikia teismui suklastotą atsakovo skolaraštį, bet atsakovas, tai pastebėjęs, pareiškia pirmame teismo posėdyje, ir per atitinkamus teismo ir valdžios organus nustatoma, kad tas dokumentas tikrai suklastotas. Šiuo atveju vartojimas suklastoto dokumento bus baigtas.

Kadangi padirbimai draudžiami dėl pavojaus, kurį jie sudaro, kaip paruošiamieji veiksmai kitam nusikalstamam darbui daryti, tai pagal mūsų B. St. mažos reikšmės suklastojimai yra baudžiami, kai jie baigti, vis vien, ar jie liečia suklastotoją ar vartotoją.

B. S. nėra jokių specialių nuostatų, nurodančių, kaip teismui reikia pasielgti su nusikaltėliu, kuris savo valia yra atsisakęs suklastotu dokumentu pasinaudoti. Šiuo atveju jau tektų taikyti B. St. bendrosios dalies nuostatus.

—/—

K. Saudargas

Perrašininkai ir laiduotojai naujuoju vekselių įstatymu.

Dažnai susiduriama su klausimu, ar laiduotiniai įrašai gali būti vėliau įrašomi prie perrašininkų tuštinių parašų be pačių perrašininkų žinios. Š. Braudė savo straipsnyje „Vekseliniai laiduotojai" (Teisės Nr. 46) aiškina, kad tokie įrašai yra galimi. Ten, tarp kita ko, jis rašo:

„Vyr Tribunolo 1932 m. civ. kas. spr. Nr. 478 išaiškinta, kad laiduotinis įrašas gali būti padarytas po to, kai jau buvo duotas laiduotojo parašas. To sprendimo nurodyta, kad „Veks. įstatuose nėra nuostato, kad laiduotinis įrašas būtų surašomas, prieš dedant laiduotojo parašą, arba kad laiduotinis įrašas būtų daromas laiduotojo akivaizdoje." Ten dar pridedama, kad jei ir nebūtų buvęs ginčijamame vekselyje prie ginčą kėlusio asmens parašo laiduotinio įrašo, vis dėlto būtų buvę galima laikyti tą parašą laiduotojo todėl, nes davęs parašą asmuo pats pripažino, kad pirmas vekselio įgijėjas buvo dabartinis vekselio ieškovas (kam privaloma mokėti), tai, jei jis „būtų buvęs įsira-

šęs vekselyje kaip žirantas, tai pirmas vekselio įgijėjas turėtų būti jis, o ne ieškovas".

„Nors šis sprendimas paremtas tokiu samprotavimu, kuris nevisai atitinka naujo Vekselių įstatymo dvasią, tačiau jo išvada, manau, galioja ir tam įstatymui veikiant, būtent, kad prie tokių parašų, kurie kad ir duoti perrašų (žirų) pavidalu antroje vekselio pusėje, bet garantijoms galima visados prirašyti laiduotinius įrašus ir be davusių tuos parašus žinios. Vyr. Tribunolo sprendimas paremtas gyvenimo prityrimu, kuris, kaip minėta to straipsnio pradžioje, yra parodęs, kad perrašai duodami kaip garantijos, nors apie tai atskiro įrašo nedaroma."

Vyr. Tribunolo 1932 m. civ. kas. spr. Nr. 478, kuriuo Š. Braudė savo nuomonę remia, pasakyta: „Iš tikro, vekselyje B. yra pasirašęs kaip laiduotojas už vekselio davėją. Kad tasai jo įrašas būtų buvęs suklastotas, B. ginčo nebuvo iškėlęs, jis tiktai pareiškė, kad jam vekselį pasirašant žodžio „laiduoju" nebuvo ir kad jis pasirašęs kaipo žirantas. Yra rimtas kasatoriaus atsikirtimas, kad vekselių įstatuose nėra nuostato, kad laiduotinis įrašas būtų surašomas prieš tai, kaip dedamas laiduotojo parašas, arba kad laiduotinis įrašas būtų daromas laiduotojo akivaizdoje, taip pat nėra jokio pagrindo reikalauti, kad pats vekselio tekstas būtų surašomas prieš vekselio davėjui pasirašant arba vekselio davėjo akivaizdoje."

Iš šio sprendimo matyti tik tai, kad jei asmuo yra pasirašęs l a i d u o t o j u, tai laiduotinį įrašą galima ir vėliau įrašyti. Bet iš jo nematyti, kad laiduotinį įrašą būtų galima įrašyti, jei kas yra pasirašęs žirantu. B. tvirtino, kad jis pasirašęs žirantu, o Vyr. Trib. pasisakė dėl kasatoriaus atsikirtimo, kada asmuo yra pasirašęs laiduotoju.

Todėl nėra pagrindo aiškinti šį sprendimą taip, kad laiduotiniai įrašai gali būti įrašomi vėliau ir prie perrašininkų parašų, be pačių perrašininkų žinios.

Aplamai Š. Braudės nuomonė nepagrįsta.

1) Vekselių įstatymo yra nustatyta tvarka, kuria pasirašius įgyjama atitinkamos teisės ir pareigos. Parašas antroje vekselio pusėje įsakmiai reiškia išbaigtą tuštinio perrašo formą, o priešakinėje vekselio pusėje parašas, išskyrus pasirašytojo parašą, reiškia laidą ir be laido formulės. Parašas antroje vekselio pusėje negali būti laidu be laido formulės, jis yra per-

rašas. Jei vienas parašas antroje vekselio pusėje įsakmiai nereikštų perrašo ar laido ir reikėtų vienos ar kitos formulės, tai toks parašas būtų duotas a priori sutinkant, kad bus įrašyta laido ar perrašo formulė. Tokiu atveju būtų galima įrašyti laido ar perrašo formules be pasirašiusiojo žinios ir vėliau, kaip kad yra užpildomas vekselis pasirašytojui pasirašius.

2) Perrašas ir laidas yra skirtingi santoriai. Perrašininkas yra geresnėje padėtyje negu laiduotojas. Apmokėjęs vekselį, laiduotojas pagal Veks. įst. 32 str. regreso teisių į už tą patį asmenį laidavusius laiduotojus neturi, nors jų parašai ir eitų prieš to apmokėjusiojo parašą. O perrašininkas, kuris yra vekselį apmokėjęs, gali ieškoti iš visų prieš jį einančių pasižadėjusių (Veks. įst. 47 str.). Perrašininkas, pasidaręs laiduotoju, nustotų regreso teisių. Jei perrašininkas yra prisiėmęs atsakomybę kaip laiduotojas, tai jis ir atsako be jokių įrašų. Todėl savavališkas prirašymas laido formulės prie tuštinio parašo reikštų santorio pakeitimą to pasirašiusiojo nanaudai.

3) Tiesa, laidas ir perrašas yra garantiniai santoriai. Bet kadangi jie yra skirtingi, tai asmuo, duodamas savo parašą tik garantijom, gali pasirinkti vieną ar kitą formą. Asmeniniai tokio perrašininko santykiai su vekselio pasirašytoju reikšmės vekselio laikytojui neturi. Vekselį galima perrašyti ir pačiam vekselio pasirašytojui (Veks. įst. 17, 11 ir 77 str.).

Todėl tuštinį parašą antroje vekselio pusėje galima laikyti duotą a priori įrašyti laidui ar perrašui, bet tai reiškia įsakmiai tuštinį perrašą. Prie tokio parašo, nors jis ir duotas dėl garantijos, negalima prirašyti laido formulės be to pasirašiusiojo žinios ir sutikimo.

—/—

Dipl. teis. M. Klimkaitis

Policijos teisės ir pareigos.

Vienas iš pagrindinių valdymo funkcijos elementų yra policija plačiąja prasme, nes policija stovi piliečių teisių ir pareigų sargyboje. Viešosios galios funkcija yra tiesiogiai ir netiesiogiai tarnauti tiek pačiai valstybei, tiek piliečiams.

Kiekviena teisinė valstybė tvarkosi pagal tam tikrus įstatymus, kuriais nustatomos ne tik valstybės, bet ir piliečių teisės bei pareigos. Dar tebeveikiančio Milicijos įstatymo (V. Ž. 32/36 Nr.) § 2 sako: „Milicija saugoja įstatymais nustatytą Valstybės ir visuomenės tvarką ir vykdo įstatymus ir privalomus įsakymus". Šis Milicijos įstatymas yra jau gerokai pasenęs. Reikėtų išleisti naują policijos įstatymą, kuris ir teoriškai, ir praktiškai visais atžvilgiais tiktų mūsų šių dienų gyvenimui.

Nesigilindami į policijos rūšis, jos organizaciją, išsiaiškinkime visų pirma, kokia yra jos kompetencija.

Klasišką policijos kompetencijos definiciją randame 1794 metų „Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten" 2 d. 17 skyr. § 10 ir 1931.VI.1 d. „Polizeiverwaltungsgesetz" 14 §.

Pirmas klausimas, kurį iššiūrėsime, yra policijos veiksmų teisėtumas; antras — viešosios ramybės, tvarkos, saugumo, pavojaus ir policijos priemonių sąvokų turinys. Išsiaiškinę šiuos klausimus, būsime atsakę į klausimą, kokios yra policijos teisės ir pareigos.

Taigi, kiekvienas policijos veiksmas turi būti pagrįstas įstatymu, t. y. konstitucija, įstatymu, įsakymu, papročiu ir teismų praktika. Aukščiausias įstatymas yra Valstybės Konstitucija, kurios III skyriuje (16—26 str. str.) užfiksuotos bendros Lietuvos piliečių teisės ir pareigos. Šis skyrius sudaro ribą policijos veiksmams, kitaip sakant, policija neturi teisės kištis į piliečių konstitucinės laisvės sritį. Tokia padėtis yra teisinėje, demokratiniais pagrindais valdomoje valstybėje, kur kiekvienas policijos veiksmas gali būt kontroliuojamas dviem būdais, būtent: administracine ir teismine policijos veiksmų kontrole.

Policijos teisės teorijos ir praktikos yra priimta, kad įstatymas, kuris išsamiai reguliuoja kurią nors materiją, negali būt papildomas policijos įsakymais; be to, policijos įsakymais negalima uždėti piliečiams naujų pareigų. Vadinasi, įstatymas turi pilietinių pareigų monopolį.

Dabar iššiūrėsime keletą klausimų, kurie kyla iš pradžioje įstatymų pateiktų definicijų.

Viešumo principas reiškia, kad policija tiktai tuomet gali įsikišti, kai to reikalauja viešieji interesai. Kitaip sakant, visi privatūs interesai išimami iš policijos kompetencijos. Žinoma, viešųjų ir privačių interesų ribą nustatyti kartais yra sunku,

juo labiau, kad šių dienų totalitarinio rėžimo valstybė yra linkusi vis labiau kištis į privatų gyvenimą, paneigiant garantuotas piliečių konstitucines laisves. Čia kaip tik pasigendame administracinio teismo, kurio uždavinys, tarp kitko, yra savo sprendimais konstatuoti in concreto, ar būta privataus, ar viešojo intereso. Aišku, kad administracija yra linkusi save pateisinti, o pilietis — įrodyti privataus intereso buvimą. Pavyzdžiui, policijai visai nesvarbu, ką daro išsigėręs pilietis savo namuose, bet ji turi įsikišti, jei tas pats pilietis pasigėręs trukdo susisiekimą gatvėje.

Viešosios tvarkos, ramybės, saugumo, visuotinio pavojaus sąvokos. Tai yra reliatyvios sąvokos, kurių turinys priklauso nuo įvairių aplinkybių, pvz., nuo valstybinės santvarkos, įstatymų, papročių, civilizacijos ir kultūros lygio ir t. t. Tai yra tam tikros rūšies kriterijai, kuriais nustatoma viešųjų ir privačių interesų riba in concreto. Pvz., vienoks mastas tvarkai ir ramybei palaikyti turi būt taikomas mieste, kitoks kaime; vienaip pavojus suprantamas mieste, kur tirščiau gyvenama, kitaip kaime, kur rečiau gyvenama, ir t. t.

Konstatuojant vienokios ar kitokios padėties, pvz., viešosios tvarkos, suardymo faktą, labai svarbų vaidmenį vaidina policijos nuožiūra. Čia šalia teisėtumo ir teisingumo sumetimų pasireiškia ir tikslingumo sumetimai. Tokie svarbūs reikalavimai, statomi policijai, iš jos reikalauja labai didelio takto ir labai didelio prityrimo, nes mažiausias prasilenkimas su tikrove gali sukelti reakciją. Taigi, šitie privalumai sudaro vieną iš svarbiausių policijos ginklų, kurie vartojami viešajai tvarkai, ramybei ir saugumui palaikyti. Fizinės policijos priemonės kartais šio tikslo nepasiekia — jų vartojimas tiktai įrodo policijos netaktą arba nesugebėjimą pirmykštę padėtį grąžinti.

Dažniausiai vartojamos policijos priemonės yra šios: įsakymas, bauda, fizinė jėga. Šias priemones pavartoti yra palikta policijos nuožiūrai, t. y. tikslingumo klausimas, kuris administracinio teismo netikrinamas. Policijos priemonių panaudojimui taikomas proporcingumo dėsnis, t. y. vartojamos priemonės turi būt pritaikytos tam reikalui, kuriam jos skiriamos. Pvz., vienokios priemonės turi būt taikomos vaikams, kitokios moterims ir vyrams.

Iš viso to matome, kad tiek policijos, tiek piliečių teisės yra ribotos, bet tikslus teisių ir pareigų vykdymas, prie kurio savo ruožtu prisideda ir policija, laiduoja įstatymais nustatytąjį status quo.

—/—

J. Špokas

Teismo antstolio žurnalas.

Civ. teis. įst. 950 str. nustato, kad teismo antstolis turi užrašyti visus sprendimo vykdymo veiksmus tam tikrame žurnale, kuriame turi būti pažymėta antstolio vardas ir pavardė, ieškovų ir skolininkų pavardės ir vardai, data, kada pradėtas sprendimas vykdyti, vieta, kur jis vykdomas, tikslus aprašymas visų atliktų vykdomųjų veiksmų ir kiekvieno jų atlikimo diena, nurodant taip pat ir vykdymo atidėjimas bei sustabdymas, turto pardavimo laikas ir pagaliau suma, skiriama teismo antstoliui atlyginti.

Tačiau šie nuostatai gali būti pritaikyti tik išieškant iš kilnojamo turto. Pagal pakeistus Civ. teis. įst. nuostatus (V. Ž. Nr. Nr. 560, 684), iš nekilnojamojo turto išieško teismo antstolis ir ipotekos teisėjas (937 str.). Iš pakeistų ir naujai išleistų Civ. teis. įst. nuostatų matyti, kad antstolio pareigos, susijusios su išieškojimu iš nekilnojamojo turto, yra antraeilės. Pagal Civ. teis. įst. 1096, 1097 str. ipotekos teisėjas priima prašymus su vykdomuoju raštu, nutaria skolininko turto ipotekos knygoje įrašyti priverstinio išieškojimo įrašą, siųsti skolininkui pildytiną raginimą. Taigi, visus veiksmus iki nekilnojamo turto surašymo vykdo ipotekos teisėjas. Tik suėjus Civ. teis. įst. 1095 str. nustatytam terminui, ieškovo prašomas, jis paveda teismo antstoliui surašyti skolininko nekiln. turtą (1101 str.). Tam tikslui ipotekos teisėjas siunčia teismo antstoliui išieškotojo prašymą su vykdomuoju raštu ir žinias iš skolininko turto ipotekos knygų. Teismo antstolis sudaro skolininko nekilnojamo turto apyrašą ir drauge su kainojimo komisija patį turtą įkainoja.

Taigi, pagal Civ. teis. įst. 937, 1096 ir 1097 str. iki turto surašymo visus vykdomuosius veiksmus atlieka ipotekos teisėjas, o pagal 950 str. žurnalą veda teismo antstolis. Praktikoje šiuo

atveju nevienodai daroma. Vienos ipotekos įstaigos veda žurnalus, kitos žurnalų neveda ir bylas siunčia teismo antstoliui, pavesdamos aprašyti nekilnojamą turtą ir įsakydamos užpildyti žurnalą. Žinoma, teismo antstolis užpildo žurnalą, bet ar jis gali taip atlikti, kaip reikalauja Civ. teis. įst. 950 str. 6 p.?

Teismo antstolis, nekilnojamą turtą aprašęs, išieškojimo bylą, jei išieškotojas prašo, siunčia ipotekos teisėjui. Po to ipotekos teisėjas toliau skolos ieško: skelbia varžytynes ir atlieka kitus tolimesnius vykdomuosius veiksmus iki skolą galutinai išieškant. Taigi, ir po apyrašo nekiln. turto žurnalą turėtų rašyti ipotekos įstaiga, nes ji atlieka vykdomuosius veiksmus.

Be to, pagal Civ. teis. įst. 950 str. 8 p. teismo antstolis apskaičiuoja ir už vykdomuosius veiksmus paimtinus mokesčius, o pagal Imamų už teismo antstolio veiksmus mokesčių įstatymą (V. Ž. Nr. 527) turėtų paimti teismo antstolis. Trūkstamuosius mokesčius taip pat išieško teismo antstolis. Taigi, atsakomybė už šių mokesčių teisingą paėmimą ir trūkstamų mokesčių išieškojimą tenka teismo antstoliui. Todėl kai kurios ipotekos įstaigos siunčia teismo antstoliams patikrinti, ar teisingai paimti mokesčiai, jau baigtas išieškojimo bylas. Teismo antstolis tai atlieka. Bet ar jis gali tikrinti jį prižiūrinčiojo veiksmus, ar jis gali rastą ipotekos įstaigos klaidą dėl mokesčių paėmimo pataisyti ir nepaimtus mokesčius išieškoti? Kaip aukštesnio organo — ipotekos teisėjo — teismo antstolis negalėtų tikrinti. Kai ipotekos įstaiga išieškojimą baigia, byla, vekseliai ir kiti aktai, pagal kuriuos ieškoma, perduodami skolininkui (Civ. teis. įst. 161^{10} ir 957 str.). Vadinas, jau baigtoje byloje nėra aktų, pagal kuriuos galima būtų patikrinti ar visi ir ar teisingai paimti vykdymo mokesčiai. Todėl ir šiuo atveju teisingai negalima nustatyti mokesčių už vykdymą. Taip pat ieškovui sunku patikrinti, dėl kieno kaltės vykdymas vilkinamas — ipotekos įstaigoje, ar pas teismo antstolį, nes vykdomieji veiksmai neužrašyti. Dažnai ieškovai kaltina teismo antstolius, kad jie išieškojimus vilkina, teismo antstolis kaltę suverčia ipotekos įstaigoms.

Todėl reikėtų Civ. teis. įst. 950 str. suderinti su pakeistaisiais to įstatymo nuostatais, liečiančiais išieškojimą iš nekilnojamojo turto, ir pakeisti rinkliavos už teismo antstolių veiksmus įstatymą.

——/——

Teisinė draugijų padėtis Vilniaus mieste ir jo srityje.

Atgavus Vilniaus miestą ir jo sritį, 1939 m. spalių 27 d. buvo paskelbtas Vilniaus miesto ir jo srities tvarkymo įvedamasis įstatymas (V. Ž. Nr. 671, eil. 4946), kuriuo Vilniaus srityje buvo įvesta Lietuvos teisė (1 str.).

Įvedamasis įstatymas skirtingai traktuoja privatinės teisės santykius ir viešosios teisės santykių susidarymą ir jų pasekmes. Įstatymo 2 str. sako: „Susidariusiems Vilniaus mieste ir jo srityje ligi įstatymo įsigaliojimo privatinės teisės santykiams taikomi teisės nuostatai, pagal kuriuos tie santykiai yra susidarę".

Tuo būdu įstatymas įsakmiai pabrėždamas privatinės teisės susidariusių santykių tęsimą, aiškiai išskiria viešosios teisės santykių susidarymą ir jų pasekmes. Viešosios teisės subjektai ir iš jų veikimo kilę bet kurio pobūdžio teisiniai santykiai, pradėjus veikti Vilniaus srityje įvedamajam įstatymui, yra laikomi išnykę, jeigu jų tolimesnis buvimas nėra nustatytas atskiru įsakymu. Ir tai suprantama. 1920 m. spalių mėn. Vilniaus kraštas buvo lenkų okupuotas, ir teisiniu atžvilgiu jis tokioje padėtyje pasiliko iki 1939 m. rugsėjo mėn. 18—20 d. Per visą tą laikotarpį Lietuva jokiu teisiniu titulu Vilniaus krašto nebuvo išsižadėjusi. Iki 1938 metų kovo 19 d. Lietuva reiškė tylų protestą prieš sutarties sulaužymą ir smurtą, rodė aktyvų pasirengimą galimomis priemonėmis užgrobtam kraštui atgauti. 1938 m. kovo 19 d. ultimatumu ši padėtis buvo pakeista ta prasme, kad Lietuva atidarė administracijos liniją ir užmezgė su Lenkija diplomatinius santykius. Tačiau teisinių pretenzijų į Vilnių ir jo sritį ji neišsižadėjo.

Todėl atrodo, kad ir formaliu ir praktišku atžvilgiu viešosios teisės santykių susidarymo nepripažinimas bus teisėtas ir pamatuotas.

Viešosios teisės santykių susidarymo klausimas kyla dėl visuomeninių draugijų, veikusių Vilniuje ir jo srityje iki 1939 m. spalių 10 d. Dėl visuomeninių draugijų veikimo atsiradę bet kurio pobūdžio teisiniai santykiai, kurie buvo tvarkomi administracinės Lenkijos valdžios organų, šiandien jau yra nutrūkę.

Draugijas, kaip juridinius asmenis, sudarytus tos pat teisės pagrindais, reikia laikyti išnykus. Tačiau, liko nesutvarkytas jų turtas. Draugijoms, kaip viešosios teisės veikimo padariniams, nėra taikomi tie nuostatai, pagal kuriuos jie yra susidarę; joms taikomi Lietuvos draugijų įstatymai.

Užėmus Lietuvos valdžiai Vilniaus srities teritoriją, buvo tuojau išleista tam tikrų nuostatų, liečiančių spaudą, draugijas, valstybines bei savivaldybines įstaigas ir p. Spalių 28 d. karinė Vilniaus srities valdžia išleido bendro pobūdžio įsakymą, kuriuo buvo įsakyta visiems, ėjusiems iki to laiko bet kokias viešosios tarnybos pareigas, likti savo vietose ir eiti tas pareigas toliau. Buvusiems pareigūnams buvo uždėta atsakomybė dėl jų lig šiol vadovautų institucijų tvarkymo ir jų žinioje ar nuosavybėje esamo turto. Atrodo, kad tas bendras karinės valdžios įsakymas turėjo paliesti ir palietė įvairių draugijų pareigūnus. Draugijų vadovybės ar šiaip pareigūnai turėjo eiti savo pareigas, pirmoje eilėje — saugoti draugijų turtą, kol tie reikalai atskirais įsakymais bus kitaip sureguliuoti.

Lapkričio 8 d. draugijų reikalu buvo išleistas apskričių viršininkų įsakymas, kuriuo buvo pareikalauta, kad buv. draugijų vadovybės pateiktų žinių apie veikusias iki 1939 metų spalių 10 d. draugijas. Iki 1939 metų gruodžio 15 d. buvo gauta 441 pranešimas, kurie apėmė tokį pat skaičių atskirų draugijų. Dalis tų draugijų turi savo centrus Vilniuje ar jo srityje, kitos buvo padaliniai draugijų, kurių centrai ir vadovybės liko buv. Lenkijos teritorijoje.

Pateikti nustatytos formos pranešimai dar nesuteikė draugijoms teisinės galios veikti ar atlikti tam tikrą registracijos prievolę. Tų draugijų vadovaujantieji asmenys tik galėtų būti baudžiami paprasta tvarka už įsakymo nepildymą.

Tos draugijos, apie kurias buvo gauta žinių, buvo pradėtos tvarkyti. Apskričių viršininkai paskyrė turto tvarkytojus. Dalis draugijų tvarkytojų buvo paskirta iš tų pačių draugijų valdybų narių.

Pripažinus, kad visuomeninių draugijų buvimas, atgavus Vilniaus sritį, ipso fakto išnyko, tenka be sąlygų taikyti draugijų turto tvarkymui Draugijų įstatymo 53 ir 54 str. str. (V. Ž. Nr. 510). Pagal minėtus įst. straipsnius „uždarytos arba užsidariusios draugijos turtas tenka tam, kam tos draugijos įstatais yra numatyta. Negalint tai padaryti, turtas tenka valsty-

bės iždui". Taigi, jei draugijos įstatai numato kam perduoti turtą, galima tai padaryti, bet jei pagal įstatus to padaryti negalima, tai turtas tenka valstybės iždui. Šiuo atveju iždas nėra ir negali būti tiesioginis draugijos turto paveldėtojas; jis gauna turtą likviduotos draugijos įstatymu nustatyta tvarka.

Tuo atveju, jei buv. draugija, kuri turėjo kilnojamąjį ar nekilnojamąjį turtą, panorėtų legalizuotis pagal Lietuvos įstatymus ir jei tokiai draugijai būtų leista legalizuotis, tai, vidaus reikalų ministrui sutikus, buvusios draugijos turtas galėtų būti perleistas tai pačiai persitvarkiusiai draugijai. Tuo atveju, jei buv. draugija nenorėtų arba jai nebūtų leista legalizuotis, tai jos turtas turėtų būti tvarkomas pagal Draugijų įstatymo 53 str. ir tam įstatymui vykdyti taisykles.

Buv. visuomenines draugijas galima būtų ir kitaip tvarkyti: kiekviena draugija galėtų būti dėl tam tikrų valstybės ir tautos sumetimų (įst. 18 str.) arba dėl neatitikimo įstatymo reikalavimams (įst. 47 str.) atitinkamų administracinės valdžios organų uždaryta. Tačiau šis tvarkymo būdas būtų netinkamas, nes tuo atveju objektyviai būtų pripažintas juridinių asmenų buvimas ir tuo pačiu buv. Lenkijos okupacinės valdžios metu susidariusieji teisiniai santykiai bei jų pasekmės. Tai nebūtų suderinama su „Vilniaus miesto ir jo srities tvarkymo įvedamojo įstatymo" 2 str.

—/—

V. Burkevičius

Nuotrupos.

Notarui kasdien tenka taikyti Ipotekos ir Žym. mokesčio įstatymus. Abu šie įstatymai yra nauji, labai komplikuoto turinio. Praktikoje dažnai kyla abejojimų dėl vieno ar kito tų įstatymų nuostato tikrosios prasmės. Įstatymo leidėjui ir kiekvienam teisininkui įdomu ir naudinga šiuos kasdieninio gyvenimo kazusus žinoti. Svarbesniais klausimais surinktą medžiagą noriu čia iškelti aikštėn.

I.

Ipot. įst. įvedamųjų ir pereinamųjų nuostatų § 8 numatyti nekilnojamo turto perleidimai ir įkeitimai.

1940.I.1 Ipotekos įstatymo pakeitime (V. Ž. 688) yra naujų ir gana svarbių principinių nuostatų (dėl Ipot. įst. 364 str., dėl ipotekavimo mokesčių ir ipotekos raštinės rinkl. ėmimo ir kt.). Bet apie juos tuo tarpu nekalbėsime. Dėl vieno reikalo betgi galima pasisakyti jau dabar. Ipotekos įst. įvedamųjų ir pereinamųjų nuostatų § 8 (V. Ž. 560, 617), „tvirtinė" aktų sudarymo tvarka laikinai buvo palikta tiems aktams, kuriais daromi „nekilnojamojo turto perleidimai ir įkeitimai". Dėl žodžių „perleidimai ir įkeitimai" jau tada kilo abejojimų ir ginčų. Vieni manė, kad jie apima tik pirkimo - pardavimo ir įkeitimo aktus, kiti teigė, kad jis apima ir senojo Not. įst. numatytuosius nekilnojamojo turto nuosavybės teisių perleidimo bei aprėžimo raštus. Dabar šis klausimas pasidarė painesnis. Šiais metais išleisto Ipotekos įst. pakeitimo (V. Ž. 688) pirmojoje pastraipoje lyg ir vėl pasireiškia ta pati mintis dėl aktų tvirtinimo: „jei ligi Ipot. įstatymui pradėjus veikti, įstatymai reikalavo tokį aktą tvirtinti". Dabartinė redakcija painesnė. Nuosavybės teisės nekilnojamam turtui, kaip žinoma, pereina ne tik pirkimo - pardavimo, bet ir kitokiais aktais. Not. įst. 158 str. paveda Vyr. Notarui tvirtinti visą eilę šios kategorijos aktų (dovanų, pasidalinimo, atidalinimo ir kt.). Visais jais nuosavybės teisės pereina iš vieno savininko kitam, jos yra „perleidžiamos". Įkeitimo aktų tvirtinimo Not. įstatymas 159 str. irgi reikalauja.

Reikėtų, rodos, naudotis šio įstatymo terminologija ir laikytis jo sistemos. Sakinys „gali būti perleidžiami bei įkeičiami ir neįrašyti į ipotekos knygas" nekiln. turtai gali sukelti ir rimtesnių abejojimų, nei iki šiol. Kyla klausimas, kodėl nenurodomi Not. įst. atitinkami straipsniai, kur apie nuosavybės teisių perėjimą ar suvaržymą įsakmiai kalbama ir kur „įstatymai reikalavo tokį aktą tvirtinti"? Vadinas, ne visiems Not. įst. 158 str. aktams leidžiama naudotis senąja tvarka, nors jie irgi buvo reikalingi tvirtinimo, ir jais taip pat, kaip ir pirkimo-pardavimo aktais, nuosavybės teisės „perleidžiamos". Pilietis gali šiaip galvoti: jeigu tuo tarpu aš galiu senąja tvarka parduoti savo žemę, tai kodėl ta pat tvarka aš negaliu jos dovanoti, ją

dalintis ir t.t., nes čia taip pat, kaip ir už pinigus parduodant, mano turtas perleidžiamas?

Kauno Apygardos Teismas 1939. XI. 4 nutarimu Balcevičių byloje Ip. įst. perein. 8 str. išaiškino plačiau, pagal Not. įst. 158 str. turinį.

Linkusieji § 8-jį aiškinti siaura prasme tą savo nusistatymą taip aiškina. Valstybė reikalauja, kad visų savininkų žemės būtų įrašytos į ipotekos knygas. 1936. XI. 30 Ipot. įstatymas iš principo ipotekavimą nėra padaręs privalomą. Tik retais, palyginti, atsitikimais savininko turtas turi būti įrašytas į ipotekos knygas ir be jo prašymo ar sutikimo (§ 364). Todėl nereikią praleisti nė vienos progos skatinti pilietį ipotekuotis. Juo sunkiau bus leista turtinius aktus sudaryti senąja tvarka, juo labiau bus jaučiamas reikalas pereiti į naująją santvarką. Jei žodžiu „perleidimas" apimama tik pirk.-pardavimo sąvoka, tai neįsirašius į naująsias ipotekos knygas negalima nekiln. turto nuosavybės teisių perleisti dovanos, pasidalinimo ir kitais Not. įst. 158 str. numatytais aktais, nors visi šie aktai, kaip ir pirkimo-pardavimo, yra reikalingi Vyr. Notaro tvirtinimo. Tokia pat siaura prasme peršasi aiškinamas ir žodis „įkeitimai". Jei pagal įstatymo prasmę senąja tvarka leidžiama daryti visus Not. įst. 159 str. minimus nuosavybės teisių suvaržymus, kurie atliekami tvirtiniais aktais, tai į šį Not. įst. straipsnį ir būtų nurodoma, ar bent būtų išvardyti visi kiti ten minimieji savininko teisių aprėžimai.

II.

2 litų raštinės rinkliava.

Iš Ipotekos įstaigų grąžinamų notarui aktų su padarytais juose užrašais apie įrašymą teisėjo nutarimu į ipotekos knygas suprojektuotųjų aktuose straipsnių (Ip. įst. § 147) matyti, kad tas darbas atliekamas nevienodai. Pasitaiko kartais žymių nevienodumų, netikslumų šį įrašymą atliekant ir dokumentus išduodant. 1939 m. rugsėjo mėn. iš vienos Ipotekos įstaigos teko gauti reikalavimą atsiųsti dar 2 litu kanceliarijos rinkliavos „už ipotekos pažymėjimą, kuris bus užrašytas notaro akte". Tokio reikalavimo pagrindas nebuvo nurodytas. Iš Ipotekos įstaigų raštinės rinkliavų taksos (V. Ž. 499, 541, 606, 673) matyti, kad

2 lt. imami už „liudijimo ar pažymėjimo išdavimą“. Sunkiau buvo atspėti, apie kokį „pažymėjimą“ čia kalbama. Neliesime tos aplinkybės, kad surašęs aktą notaras, pats iš dalyvių paima visus mokesčius bei kanceliarijos rinkliavą ir pažymi akte.

Tik patenkinus tą reikalavimą ir gavus iš kalbamos įstaigos notaro surašytąjį aktą, paaiškėjo, kad tai yra paprastas akte daromas užrašas, pavadintas „pažymėjimu“, apie akto į ipotekos knygas įrašymą. Matyti, Ipotekos įstaiga pasirėmė Ipot. įst. 308 str., nors nurodytoji raštinės rinkliavų taksa reikalauja to 2 lt. mokesčio tik už pažymėjimo „išdavimą“, o Ip. įst. 308 str. kalba apie „pažymėjimą“ pačiame akte.

Įdomi ir šio „pažymėjimo“ forma. Jo turinys yra toks: Ipotekos įstaiga pažymi, kad tokiam ir tokiam turtui (savininkas, sudėtis), įregistruotam ipotekos knygų tokioj ir tokioj vietoj, įrašytas akte suprojektuotasis straipsnis. Šis pažymėjimas apmokėtas 2 lt. kanc. rinkl., kv. Nr. ...., ir kartu su akto išrašu išduotas... Ipotekos Teisėjo ir Knygų Vedėjo parašai, antspaudas.

Nors pažymėjime ir pasakyta, kad jis duodamas kartu su aktu, tačiau notarui buvo grąžintas ne aktas su atskirame lape surašytu pažymėjimu, bet tik aktas su jame įrašytu nurodyto turinio pažymėjimu.

III.

Mokesčių Inspektoriaus turto įkainavimo raštas.

Papild. Lietuvos notar. sutvarkymo įstatymo (L. V. Ž. Nr. 18) §§ 16—17 notaras, darydamas aktą, teiraujasi pas Mokesčių Inspektorių dėl perleidžiamojo turto vertės valstybės iždui imamoms ir notarinėms rinkliavoms apskaičiuoti. Ipotekinius aktus rašant, visus mokesčius turi paimti aktą rašąs notaras. Darant aktus senąja tvarka, Mokesčių Inspekcijos įkainojimą reikia pristatyti kartu su aktu ir kitais jo priedais atitinkamai Ipotekos įstaigai. Vienos Ipotekos įstaigos reikalauja pristatyti joms įkainojimus, kitos nereikalauja, motyvuodamos tuo, kad dėl visų iždui priklausančių mokesčių paėmimo atsako notaras. Praktikoj kyla klausimas, ar šie įkainojimo raštai turi būti apmokami žyminiu mokesčiu, ar ne.

Šitokius Inspektoriaus raštus Ipotekos įstaigose reikalaujama apmokėti 50 ct. vertės žym. ženklu, matyti, Žym. mok. tarifo Nr. 28 p. 3, kuris kalba apie žym. mokesčiu neapmokėtinų dokumentų ir raštų originalus, nuorašus, išrašus ir jų priedus.

Kai sudaromieji pirkimo-pardavimo aktai buvo tvirtinami Vyr. Notaro, tai aktų originalai būdavo paliekami notaro įstaigoje ir žyminio mokesčio nereikėdavo mokėti. Būdavo apmokamas tik Vyr. Notariato įstaigon siunčiamasis to akto pirmasis išrašas 5 lt. pagal Žym. mok. tarifo Nr. 21 p. 6 ir „Not. dokum. žym. mok. apmokėti taisyklių" § 2 (V. Ž. Nr. 609). Kartu su tuo išrašu siunčiami įvairūs priedai, pvz.: prašymas patvirtinti aktą, nuosavybės dokum., nuorašai, o taip pat aukščiau minėtas įkainojimo raštas. Kadangi jie yra žym. mokesčiu apmokėtino rašto priedai, tai aišku, kad visi priedai reikia žym. mokesčiu apmokėti, kiekvienas savo norma. Dėl to vargu kas abejoja.

Kitaip yra, kai nurodytieji raštai — priedai siunčiami ipotekine tvarka. Tokio akto originalas, apmokėtas bendra tvarka proporciniu žym. mokesčiu, palieka notaro aktų knygoje. Kaip privalomai paliekamas notaro bylose, žyminiu mokesčiu jis neapmokamas (Not. dokum. žym. mok. apmok. taisykl. § 2 p. c., V. Ž. Nr. 609). Jo išrašas, atstojąs originalą, Ipot. įst. 304 str. kartu su reikalingais dokumentais siunčiamas Ipotekos įstaigai tuojau aktą sudarius. Kartu su išrašu, kurį vėliau gauna iš Ipotekos įstaigos akto dalyvis, su atitinkamu tos įstaigos užrašu apie turto ipotekos knygon įrašymą, notaras siunčia Ipotekos įstaigai ir akto išrašo nuorašą, apmokėtą 5 lt. papr. žym. mokesčio.

Kyla klausimas, prie kurio rašto priklauso turto įkainojimas: prie neapmokėtojo 5 lt. piliečiui duodamojo pirmojo išrašo, ar prie to nuorašo, kuris ten palieka ir esti apmokėtas 5 lt. žym. mok.? Ta proga yra keliamas ir kitas klausimas: ar čia yra Notaro su Ipotekos įstaiga susirašinėjimas, nurodytas Žym. mok. įst. § 2 p. 21 ir tarifo Nr. 28? Šie nuostatai atleidžia nuo žym. mokesčio tarpusavio dokumentus ir valstybės įstaigų susirašinėjimus. Tarifo Nr. 28 atleidžia nuo žyminio mokesčio priedus, kai jie pridedami prie žym. mokesčiu neapmokėtinų susirašinėjimo raštų. Jei notaro siunčiami įtraukti ipotekos knygon raštai yra tarpusavio susirašinėjimas, tai Mokesčių Inspektoriaus įkainojimai irgi neturėtų būti apmokėti 50 ct žym. ženk-

lu. 1938 m. gruodžio 29 d. nutarimu Nr. 759 Šiaulių Apygardos Teismas aiškiai pasisakė, kad į tokį įkainojimą reikia žiūrėti kaipo į neapmokėtinų žym. mokesčiu dokumentų priedą, ir kad visas šis reikalas yra valstybės įstaigų tarpusavio susirašinėjimas.

Jei Ipotekos įstatymas įpareigoja notarą siųsti išrašą kitai valstybės įstaigai, tai į tą siuntimą galima žiūrėti, kaip į valst. įstaigų tarpusavio susirašinėjimą. Aktą darant iždui priklausančius mokesčius apskaičiuoja ir ima notaras. Ipotekos įstaigai vargu, bau, reikalingas įkainojimas. Žym. mokesčiu neapmokamas susirašinėjimas, liečiąs turto įkainojimą. Jei tas pats raštas vėliau yra siunčiamas kiton valstybės įstaigon (ipotekon), tai žyminis mokestis jau reikalaujamas. Inspektoriaus įkainojimas Ipotekos įstaigai nereikalingas. Tai rodo ir Ipot. įst. 304 str. prasmė. Tas raštas greičiau priklauso prie neapmokėtino, akto dalyviui duodamo, išrašo, nei prie apmokėtojo 5 lt. žym. mok. nuorašo.

Taip samprotaujant Mok. Insp. įkainojimui negalima taikyti Žym. mok. tar. Nr. 28 p. 3.

(b. d.)

—/—

Teisinės terminijos projektas.

(tęsinys)

193. **viešóji téisė** ..... öffentliches Recht, publičnoje pravo.
194. **privatinė téisė***) ..... Privatrecht, častnoje pravo, droit privé.
195. **téisės subjèktas** ..... Rechtssubjekt, subjekt prava.
196. **gimsiantysis -čiojo** ..... nasciturus, Leibesfrucht, začatyj.
197. **asmuõ, -eñs, ãsmenį** .... Person, lico.
198. **asmenýbė** ..... Persönlichkeit, ličnost'.

*) Plg. ir skirti nuo termino „civilinė teisė" (Bürgerliches Recht, droit civil), eil. nr. 1. „Civilinės teisės" paaiškinamąjį rusišką terminą — „častnoje pravo" (term. eil. Nr. 1) išbraukti.

199. **teisinė asmenýbė** ..... juristische Persönlichkeit, juridičeskaja ličnost'.
200. **asmenýbės pradžià, -iõs** .. Anfang der Persönlichkeit, načalo ličnosti.
201. **asmenýbės pabaigà, -õs** .. Ende der Persönlichkeit, konec ličnosti.
202. **asmenýbės apgynà, -õs** .. Schutz der Persönlichkeit, zaščita ličnosti.
203. **tikrìnis asmuõ** ..... natürliche Person, fizičeskoje lico.
204. **teisìnis asmuõ** ..... juristische Person, juridičeskoje lico.
205. **viešõsios téisės teisìnis asmuõ** ..... juristische Person des öffentlichen Rechts.
206. **privatinės téisės teisìnis asmuõ** ..... juristische Person des Privatrechts.
207. **iždas** ..... Fiskus, fisk, kazna.
208. **įstaigà, -õs** ..... Antstalt, učreždenije.
209. **korporãcija** ..... Körperschaft, korporacija.
210. **steiginỹs, steĩginį** ..... Stiftung, učreždenije.
211. **draugijà, -ijos** ..... Verein, obščestvo, sojuz.

(b. d.)

—/—

Z. Toliušis

Lietuvos Teisininkų Visuotinieji Suvažiavimai.

Lietuvos Teisininkų Draugijos Vilniaus skyrius yra iškėlęs sumanymą šaukti šį rudenį Vilniuje visuotinį teisininkų suvažiavimą. Draugijos Valdyba tam sumanymui pritarė ir pasistengs jį įgyvendinti.

Ta proga pravartų prisiminti ligi šiol įvykusius Lietuvos teisininkų visuotinius suvažiavimus.

Pirmasis suvažiavimas įvyko 1923 m. sausio 7 dieną. Apie jį „Teisės" Nr. 3 (psl. 76) randame šį skelbimą:

„Lietuvos Teisininkų Draugijos Valdyba š. m. spalių 9 d. posėdy yra nutarusi šaukti 1923 metų sausio 6 ir 7 d. visuotinį Lietuvos teisininkų suvažiavimą.

Suvažiavimas šaukiamas Kaune. Kartu su suvažiavimu bus atliktas ir metinis Teisininkų Draugijos susirinkimas.

Suvažiavime bus daromi pranešimai iš įvairių teisės teorijos ir praktikos sričių. Suvažiavimo programa dar nenustatyta, bet numatomi pranešimai apie teisių fakultetą, Lietuvos teismų ydas, prisiekusiųjų posėdininkų įvedimą Lietuvoje, pribrendusias reformas teismo srity ir t. p.

Suvažiavimo iniciatoriai tikisi, kad Lietuvos teisininkai ir teismų darbuotojai, suprasdami teisės reikšmę valstybės ir visuomenės gyvenime, parems iškeltąjį sumanymą, paruošdami pranešimų opiais ir aktualiais teisės reikalais ir gausiai dalyvaudami pačiame suvažiavime.

Visi, kurie norėtų suvažiavime daryti pranešimą, turi ligi gruodžio 15 dienos pranešti apie tai Teisininkų Draugijos Valdybai (Kaunas, Vyr. Tribunolas), nurodydami pranešimų temas.

Suvažiavimo programa ir posėdžių valandos bus paskelbta vėliau."

Dienrašty „Lietuva" 1923 m. sausio 5 dienos Nr. 3 yra nurodyta to suvažiavimo darbotvarkė: „1923 m. sausio 6 d. 10 v. rytą prasidės Lietuvos teisininkų suvažiavimas šia dienotvarke: 1) suvažiavimo atidarymas, prezidiumo rinkimas ir darbų tvarkos nustatymas ir 2) pranešimai: a) Z. Toliušio: „Mūsų Teismų ydos ir kaip jas pašalinti", b) A. Bulotos: „Kariuomenės Teismas ne kariams", c) L. Noreikos „Mūsų spaudos teisinė ir faktinė padėtis", d) A. Janulaičio: „Mūsų Universiteto Teisių Fakultetas", e) A. Tumėno: „X t. I d. 1246 str. ir įgijamasis įsisenėjimas", f) V. Bojevo: „Skolų išmokėjimas ryšy su popierinių pinigų krize ir naująja valiuta", g) V. Bojevo: „Asmens laisvės garantijos". — Draugijos Valdyba."

Antras teisininkų suvažiavimas įvyko 1924 m. sausio 12 dieną. Apie jį „Teisės" Nr. 4 (psl. 68) yra įdėtas tokio turinio pranešimas:

„Lietuvos Teisininkų Draugijos Valdyba praneša, kad: 1) šeštadienį sausio 12 d. 6 v. v. šaukiamas visuotinis susirinkimas šia dienotvarke: a) valdybos ir revizijos komisijos pranešimai, b) naujos valdybos rinkimai, c) einamieji klausimai. 2) Sekmadienį, sausio 13 d. 5 v. v. įvyks Lietuvos teisininkų suvažiavimas. Yra pasižadėję padaryti pranešimus: a) Z. Toliušis: „Latvijos Teismai", b) J. Robinzonas: „Butų nuomos teisė pas mus ir užsieny", c) pris. adv. Zabielskis: „Du palaikų mokesčio

klausimu. Įstatymo papildymo klausimas dėl Civ. Proc. 150, 151 ir 756 str. ir B. Proc. 557 str.", d) pris. adv. P. Leonas: „Prof. Duguit'o asmens subjektyvinė teisė ir valstybės valdymo teisė ir jo pažiūrų kritika."

Susirinkimo ir suvažiavimo vieta: Kaunas, Laisvės Alėja 63, Apygardos Teismo salė. Valdyba."

Trečias suvažiavimas įvyko 1925 m. sausio 11 dieną. „Teisėj" apie jį nebuvo skelbiama. Apie tą suvažiavimą rusų laikraštį „Echo" buvo įdėta šio turinio žinutė: „Lietuvos teisininkų suvažiavimas. Sekmadienį, 9 val. rytą, sausio 11 dieną Vyriausiojo Tribunolo salėje atidaromas Lietuvos teisininkų suvažiavimas. Suvažiavimo darbotvarkė: Kalnietis: „Klaipėdos Krašto Įstatymai"; Z. Balcevičius: „Mūsų Teismų Santvarkos įst. projektas"; prof. Bieliackinas: „Mūsų advokatūros sutvarkymo projektas"; A. Janulaitis: „Lietuvos Įstatymų kodifikacija" ir Z. Balcevičius: „Tarptautinė Kriminalinė Sąjunga". Suvažiavimas užtrūks dvi dienas: sausio 11 ir 12 dieną."

Ketvirtojo teisininkų suvažiavimo įvykusio 1926 m. sausio 11 d. protokolas, yra įdėta „Teisės" Nr. 9, (psl. 46—59). Jo darbotvarkė buvo ši: 1) Prof. P. Leono pranešimas: „Lietuvos teisininkai ir Lietuvos visuomenės teisinė sąmonė"; 2) Prof. Bieliackino: „Šių dienų teismo problemos"; 3) Z. Balcevičiaus: „Mūsų teismų projektuojamojo sutvarkymo pagrindiniai dėsniai"; 4) Z. Toliušio: „Parlamento nario ir advokato pareigų suderinimas."

Taigi šiais metais šaukiamasis Lietuvos teisininkų visuotinis suvažiavimas Vilniuje iš eilės bus penktas.

—/—

Pranešimas.

Lietuvos Teisininkų Draugijos Valdyba, Vilniaus skyriui pageidaujant, nutarė šaukti Vilniuje V-jį visuotinį Lietuvos teisininkų suvažiavimą. Tą suvažiavimą numatoma sušaukti šių metų rugsėjo mėnesio vidury. Suvažiavime kviečiami dalyvauti visi Lietuvos teisininkai, vis tiek ar jie yra Lietuvos Teisininkų Draugijos nariai, ar ne. Jau yra pasižadėję suvažiavime padaryti pranešimus prof. A. Janulaitis, prof. M. Römeris, Vilniaus

Apygardos Teismo P-kas F. Bugailiškis, Valstybės Tarybos narys J. Papečkys. Suvažiavime, kuris truks dvi dienas, galės padaryti pranešimus ir kiti teisininkai įvairiais klausimais. Valdyba prašo visus teisininkus, kurie norėtų padaryti pranešimus suvažiavime, pranešti jai raštu ligi š. m. rugpiūčio mėn. 20 dienos pranešimo temą, jo turinį (tezes), o, jei galima, prisiųsti ir patį pranešimą. Gavusi žinių apie skaitysimus pranešimus, Valdyba nustatys tikslią suvažiavimo programą ir reguliaminą, kurie bus paskelbti visų žiniai. Jei reikės, suvažiavimas bus suskirstytas sekcijomis (civilinė, baudžiamoji ir kt.), kuriose pranešimai galės būti skaitomi lygiagrečiai. Po suvažiavimo numatoma aplankyti Vilnių ir jo apylinkių įžymesnes vietas. Bus pasirūpinta, kad vykstantieji į suvažiavimą būtų atleisti nuo darbų ir gautų papigintus geležinkelio bilietus.

Lietuvos Teisininkų Draugijos
Valdyba.

—/—

A. a. advokatą Kazimierą Venclauskį palaidojus.

Mes palydėjome į amžino poilsio vietą daugeliu atžvilgiu nepaprastą žmogų.

Buvo tai didelių gabumų, stipraus būdo ir labai geras žmogus.

Vėlionis nebuvo doktrinierius, jis buvo praktikas, Tvirta proto logika daug jam padėdavo visais sunkiais momentais, kurių jo įvairiame gyvenime buvo nemaža. Jo gabumai pasireikšdavo greita orientacija kiekvienoje gyvenimo situacijoje; jis gerai suprato gyvenimą ir puikiai pažinojo žmones.

Todėl kiekvieną darbą, kurį jis pradėdavo, dirbdavo gerai. Dar jaunas būdamas, atvažiavo į Šiaulius ir greit įgijo gero, „laimingo advokato" vardą. Mirdamas velionis, visai užtarnautai turėjo vardą vieno iš geriausių advokatų Lietuvoje.

Didžiajam karui pasibaigus, velionis daug savo darbo paaukojo savivaldybei. Jo darbas buvo ramus, dėsningas. Santykiai su tarnautojais ir šiaip su žmonėmis buvo lygūs, teisingi, nešа-

liški. Jis buvo visų gerbiamas, visi džiaugėsi jo darbu, jo pasisekimu. Tas pat buvo ir kitose srityse, kur tiktai velionis savo ranką pridėjo: kooperacijoje, įvairiose draugijose ir kt.

Būdo, stiprios valios atžvilgiu velionis buvo retas žmogus. Kas nejuto jo valios pergalės? Niekas jam nesipriešindavo. Jis priklausė prie tų žmonių, kurie galėjo vesti minias. Jis tiktai to nenorėjo. Jis turėjo savo gyvenimo tikslų, kurių nuosekliai siekdamas, neprivalėjo demagogijos, minios kurstymo, minios adoracijos. Visų pirma velionis turėjo kultūrinių tikslų, bent paskutiniais savo gyvenimo metais.

Jis nežinojo nusivylimo ar nusiminimo. Kiekvieną nepasisekimą laikė kovos etapu, kuris tik reikalauja didesnių pastangų, garantuojančių pasisekimą.

Taip, tai retas žmogus, kurių nedaug Lietuva teturėjo ir gal negreit ateity teturės.

Pagaliau, tai buvo labai geras žmogus, kuris turėjo retą įprotį „laikyti kapitalą žmonėse", kaip pats buvo kadaise išsireiškęs. Geriausiai tai liudija jo gausinga šeima... šimtas žmonių..., kurie yra čia, o gal ir toli už Lietuvos ribų.

Tegu lengva bus Tau žemė, mylimas Drauge.

K. Šalkauskis

—/—

Apžvalga.

Teisinė Rumunijos spaudos padėtis.

1923 m. konstitucija įsakmiai nustatė, kad spaudos cenzūra niekad negali būti įvesta. Tačiau 1934 m. paskelbus valstybės apsiausties metą, spauda neteko konstitucijos garantuotos laisvės, ir buvo atiduota cenzūrai. Nesant konstitucinio pagrindo, cenzūros įvedimas buvo remiamas 1864 m. apsiausties meto įstatymu, kuris nustato, kad paskelbus apsiausties metą, karinė valdžia tvarkos sumetimais gali leidinį sulaikyti. Todėl buvo padaryta išvada, kad valdžia, galėdama leidinį sulaikyti, gali ir cenzūrą nustatyti.

Naują spaudos padėtį sudarė 1938 m. konstitucija ir atitinkami įstatymai.

Naujoji konstitucija pripažįsta spaudos laisvę. Ji „kiekvienam garantuoja įstatymo nustatytomis sąlygomis ir tvarka laisvę skelbti ir skleisti savo mintis ir nuomones žodžiu, raštu, paveikslu, garsu ar kitu būdu" (22 str.), tačiau „nė vienam rumunui neleidžiama propaguoti žodžiu ar raštu pakeisti valstybės valdymo formą, siūlyti, skirstyti ar dalyti svetimą turtą, girti mokesčių panaikinimą ar klasių kovą" (7 str.). Be to, yra nustatyta, kad „jury yra panaikinamas, o teisingumas vykdomas tiktai įstatymo ke-

liu" (73 str.). Šiuo straipsniu konstitucija nustatė spaudos atsakingumą tiktai prieš teismą arba administracijos organus.

Vadovaujantis naujosios konstitucijos dvasia, 1938 m. balandžio mėn. 13 d. buvo išleistas spaudos įstatymas. Jis ypatingą dėmesį kreipia į periodinių leidinių egzistencijos priemones. Įstatymas nustato, kad kiekvieno periodinio leidinio, išeinančio ne mažiau 30 kartų per metus, leidėjas turi būti akcinė ar komanditinė bendrovė, kurios visos akcijos yra skirtos tik laikraščiui leisti (11 str.). Akcininkais tegali būti tik Rumunijos piliečiai (6 str.). Kitokius leidinius leisti gali taip pat tik Rumunijos piliečiai. Išimtį gali padaryti vidaus reikalų ministras, jei sutinka švietimo ministras, kultūrinių bei mokslinių leidinių leidėjams. Tačiau šis sutikimas gali būti bet kada ir be motyvų atšauktas.

Laikraščių leidėjai turi vesti komercinę sąskaitomybę, smulkiai nurodydami apyvartą su pajamomis ir išlaidomis. Nuo šios pareigos yra laisvi tik mokslo ir literatūros laikraščių leidėjai.

Visos laikraščio pajamos skirstomos į leistinas ir neleistinas. Leistinomis laikomos pajamos, gaunamos iš prenumeratorių, atskirais numeriais parduodant, pajamos už makulatūrą, skelbimus pagal nustatytą taksą ir turimo kapitalo prieauglis. Visokios kitos pajamos laikomos neleistinomis. Laikraščio prenumeratorių užsieny skaičius negali būti didesnis kaip 20% bendro tiražo (18 str.).

Įstatymas ypač draudžia laikraščio leidėjui priimti bet kokia forma pinigus ar kitokią materialinę paramą iš užsienio. Kiekvienas redakcijos, administracijos ar leidyklos asmuo, gaunąs pinigų iš užsienio, laikomas tarpininku ir turi už tai atsakyti.

Leidėjams dedama pareiga kartą per metus paskelbti savo laikrašty tiražą ir nustatytos formos balansą (17 str.). Atitinkami finansų inspektoriai turi teisę patikrinti, ar leidėjai vykdo įstatymo nuostatus (30 str.).

Laikraščių leidimui tvarkyti prie kiekvieno teismo yra sudaromas laikraščių registras. Norįs leisti laikraštį turi paduoti atitinkamo teismo pirmininkui prašymą, nurodydamas laikraščio pavadinimą, leidimo dažnumą, atsakingojo redaktoriaus pavardę ir adresą, spaustuvę, kurioj laikraštis bus spausdinamas, ir leidėjo vardą, pavardę bei gyvenamąją vietą. Teismo pirmininkas, gavęs tokį prašymą, sprendžia ar jis atitinka įstatymo reikalavimus, ir jei atitinka, įsako laikraštį įrašyti į registrą. Laikraštį leidžiant įvykę prašyme minėtų nurodymų pasikeitimai taip pat pažymimi registre (2—5 str.).

Taigi, laikraščių leidimą tvarko teismas. Jis taip pat yra vienintelis sprendėjas, ar laikraštis vykdo įstatymą. Tačiau politiniai laikraščio nusikaltimai priklauso vidaus reikalų ministrui, kuris turi teisę laikraštį konfiskuoti ar uždaryti (28 str.).

Atitaisymo teisę įstatymas pripažįsta. Kiekvienas laikraštis turi nemokamai įdėti pranešimą, kuris atitaiso paskelbtus neteisingus faktus. Atitaisymas negali būti daugiau kaip dvigubai ilgesnis už atitaisomąją žinią (14 str.). Kitokių privalomų straipsnių įstatymas nenumato.

Spaudą liečiančių nuostatų dar yra 1938 m. įstatyme dėl tvarkos valstybėj palaikymo ir 1934 m. valstybės saugumo įstatyme. Čia tarp kitko yra

draudžiama propaguoti uždraustų draugijų atgaivinimą. Tuo nusižengusiam redaktoriui gali būti atimta teisė 3—5 metus redaguoti laikraštį.

Pagaliau reikia pažymėti, kad tautinei propagandai sustiprinti 1938 m. kovo mėn. 8 d. Rumunijos vyriausybė paskelbė nutarimą, kuriuo sujungė spaudą, radiją, kiną, teatrą ir turizmą į vieną vadovybę, esančią ministro pirmininko žinioj.

Ispanijos spaudos įstatymas.

Ant civilinio karo griuvėsių susikūrusios Ispanijos pažiūros į spaudą yra naujoviškos. Generolo Franco supratimu, spaudos pareiga yra „perduoti tautos balsą valstybei, o tautai skelbti valstybės ir vyriausybės įsakymus bei nurodymus". Nedera spaudai „diskredituoti tėvynę ar valstybę, kėsintis prieš jas, skelbti melo, šmeižto ir apkalbėjimo teisę, kaip tamsių jėgų sukurtą metodišką sistemą Ispanijai sugriauti".

Spaudos reikalus tvarkyti 1938 m. balandžio mėn. 22 d. buvo išleistas spaudos įstatymas. Jis nustato valstybės teisę spręsti dėl periodinių spaudinių skaičiaus ir dydžio, teisę įsikišti skiriant laikraščio vadovybę, teisę tvarkyti žurnalistų profesijos reikalus, spaudos priežiūrą ir cenzūrą (2 str.).

Visoms toms valstybei rezervuotoms funkcijoms atlikti steigiama valstybinė periodinės spaudos įstaiga, kuri priklauso vidaus reikalų ministro. Ši įstaiga turi centro ir provincijų organus. Ministerija ir centrinis valstybinis spaudos biuras yra centro organai, o kiekvienoj provincijoj sudaromi provincijos spaudos biurai, kuriems vadovauja direktoriai, paties ministro skiriami.

Provincijų spaudos biurai: 1) vykdo cenzūrą pagal centrinio biuro ir, kiek tai liečia vietos ar provincijos reikalus, pagal civilinio valdytojo nurodymus; kariškais klausimais cenzūra priklauso kariškai valdžiai; 2) tvarko oficialaus žurnalistų registro dublikatą; 3) palaiko ryšius tarp centrinio biuro ir laikraščių redaktorių; 4) palaiko ryšius tarp civilinės provincijos valdžios ir tos provincijos laikraščių redaktorių; 5) informuoja centrinį biurą apie provincijos spaudos veiklą ir spaudos nusikaltimus; 6) tvarko spaudos archyvą (6 str.).

Centrinis spaudos biuras veda oficialų žurnalistų registrą. Į jį iš karto įrašomi visi tie, kurie iki įsigaliojant įstatymui dirbo laikrašty mažiausiai vienerius metus ir kurie dabar iš to darbo gyvena. Paprasti laikraščio bendradarbiai į registrą neįrašomi. Korespondentai laikomi žurnalistais tik atsižvelgiant į vietą, kurioj jie atlieka korespondento darbą, į laikraštį, kuriame jie rašo, ir į sąlygas, kuriomis jie dirba. Tie korespondentai, kurie negyvena provincijos centre arba rašo ne provincijos centre išeinančiame laikrašty, į žurnalistų registrą negali būti įrašyti. Tie, kurie registro sudarymo metu nebuvo žurnalistai, kol nėra įsteigtos akademinės žurnalistams įstaigos, į registrą gali būti įrašyti tik išdirbę laikrašty dvejus metus.

Redaktorium gali būti tik tas, kas yra įrašytas į žurnalistų registrą. Prašymas redaktoriaus paskyrimo reikalu duodamas vidaus reikalų ministrui per atitinkamos provincijos spaudos biurą, nurodant reikiamo redakto-

riaus vardą ir pavardę, amžių, pilietinę padėtį, gyvenamąją vietą ir leidėjo pareiškimą, kad sutinka solidariai su redaktorium atsakyti už laikraštį. Be to, prašyme nurodomas asmuo, kuris laikinai redaguotų laikraštį, jei redaktorius būtų atleistas.

Prašymus ministras sprendžia savo nuožiūra. Jo sprendimą galima apskųsti vyriausybės šefui, kurio sprendimas galutinis.

Ministras gali redaktorių savo nuožiūra pašalinti, jei taria, kad vadovavimas laikraščiui yra pavojingas valstybei. Dėl to leidžiama per 15 dienų skųstis vyriausybės galvai, kurio sprendimas yra galutinis.

Iš principo atsakomybė dėl laikraščio visų pirma tenka redaktoriui, tačiau nuo jos neatleidžiamas ir straipsnio autorius. Nepasirašytus ar slapyvardžiu pasirašytus straipsnius leidžiama laikrašty dėti, tačiau jų originaluose turi būti įrašyta autoriaus pavardė. Originalai saugojami redakcijoj pusę metų. Kiekvienu valdžios pareikalavimu turi būti pranešama rašinio autoriaus pavardė, kad jam būtų galima pritaikyti įstatymų numatytą atsakomybę. Tokiu būdu anonimas visai nustoja savo prasmės.

Nuo atsakomybės neatleidžiamas ir leidėjas. Jis atsako solidariai su redaktorium už visą laikraštį. O tuo atveju, kai spaustuvė nepriklauso leidėjui, atsakomybė dedama ir spaustuvės savininkui.

Už įstatymo nevykdymą bausmės dedamos administraciniu būdu. Tik už nusikaltimus bendriesiems baudžiamiesiems įstatymams baudžia teismas. Be to ministras administraciniu būdu gali bausti už kiekvieną leidinį, kuris tiesiogiai ar netiesiogiai mažina tautos ar režimo prestižą, trukdo vyriausybės darbą ar skleidžia žalingas idėjas. Taip pat baudžiama už neklusnumą, pasyvų pasipriešinimą ir apskritai už nusižengimą kompetentingų spaudos organų nurodymams.

Ministro dedamos bausmės yra įvairios: piniginė bauda, kuriai įstatymas nenumato jokių ribų, redaktoriaus atleidimas ir redaktoriaus atleidimas ir išbraukimas iš žurnalistų registro.

Visais nubaudimo atvejais galima kreiptis į vyriausybės galvą. Jo sprendimas yra galutinis.

Laikraštis uždaromas tiktai dėl sunkių ir pakartotinių nusikaltimų prieš režimą. Uždarymo klausimą sprendžia vyriausybės šefas motyvuotu dekretu, dėl kurio skųstis negalima.

Atitaisymo teisė vykdoma spaudos biuro sprendimu. Jei reikia, jis gali pasiūlyti ministrui nusikaltusį dėl atitaisymo nubausti.

J. Vitėnas

Dėl togų ir berečių dėvėjimo apylinkės teismuose.

Pastaruoju laiku yra kilęs sumanymas įvesti togų bei berečių dėvėjimą ir apylinkės teismuose. Šiai naujovei pateisinti iškeliama eilė argumentų. Nurodoma, kad grandinių dėvėjimas gadina drabužius, yra nepatogus teisėjams — kliudo rašyti. Dėvint togas tų negerumų nebūtų, išnyktų teisėjų drabužių nevienodumas, teismai būtų iškilmingesni. Iškeliama aikštėn ir daugiau argumentų.

Palyginus grandinių ir togų dėvėjimo nepatogumus, atrodo, kad jie bus žymiai didesni įvedus togas. Visų pirma, jeigu grandinė kliudo teisėjui ra-

šyti, tai ilgos ir plačios togų rankovės dar labiau kliudys. Tas negerumas ypač bus jaučiamas dabar, kai pageidaujama, kad apylinkių teisėjai patys rašytų protokolus. Koleginiuose teismuose jų nejaučiama, nes ten protokolus rašo sekretoriai ar teismo kandidatai. Apylinkės teisme teisėjas kartu yra ir sekretorius — jis žiūri bylą, rašo, prisaikina liudytojus, priima šalių pateikiamus dokumentus. Togos, be abejo, jam kliudytų.

Togų dėvėjimas parodytų dar visą eilę nepatogumų. Apylinkės teismų salės, dažniausiai, esti nedidelės, žemos. Kai prisirenka daug žmonių, pasidaro ankšta, vasarą esti karšta. Ir šiaip teisėjas dažnai sėdi išprakaitavęs. O kas būtų dar su toga? Teisėjų drabužių nevienodumo praktikoje beveik nėra. Visi teisėjai, paprastai, posėdžiauja juodai apsirengę. Taip pat nereikšmingas argumentas, kad grandinės gadina drabužius. Grandinių dėvėjimas tiek yra apribotas, kad į tai visai neverta kreipti dėmesio.

Pagaliau, pakeitus grandines togomis ir beretėmis, tektų šias pastarąsias vežtis vykstant vietos apžiūrėti. Toks vežiojimasis būtų ypatingai nepatogus, nes reikėtų turėti specialų lagaminą.

Iškilmingumo atžvilgiu togos ir beretės taip pat nieko neduotų. Kaip jau minėta, apylinkės teismų patalpos nėra tinkamos. Tokioj patalpų aplinkoj togos ir beretės sudarytų tik nedarnumą.

Pabrėžtina, kad mūsų visuomenės, ypač kaimo, nėra ypatingai vertinamos bet kokios uniformos. Uniformas mūsų visuomenė laiko svetimųjų pamėgdžiojimu.

Dėl berečių, tai nuolatinis jų užsidėjimas ir nusiėmimas, ypač prisaikinant liudytojus, teisėjui pasidarytų tikrai įkyrus.

Pagaliau, šiais taupumo laikais, skirti togoms ir beretėms apie 140 Lt būtų nepateisinama. Ypač, kad teismuose daug ko trūksta: knygų spintų byloms, knygoms ir kitų reikalingų daiktų.

Taigi, prieš nustatant togų ir berečių dėvėjimą apylinkės teismuose, pravartų būtų apsvarstyti, ar iškeltieji tos naujovės šalininkų argumentai yra tokie reikšmingi ir ar tų argumentų nenuneigia kiti priešingi.

—— / ——

Juridinės literatūros naujienos.

1. Jean Pelletier. *Pusė metų kalėjimo pas generolą Franco* (rusų kalba) „Goslitizdato" leid. Maskva, 1938 m. 79 psl.

Knygos autorius — prancūzas prekybininkas, ats. karo lakūnas. Tai vienintelis likęs gyvas laivo „Galerna" keleivis, kurį paėmė nelaisvėn sukilėliai. Jis, kaip ir kiti to laivo keleiviai, buvo nuteistas mirti. Kalėjo jis San Sebastijano kalėjime. Šie jo užrašai iš pradžių buvo atspausdinti prancūzų laikrašty „Ce Soir", paskui buvo išversti į ispanų kalbą, o iš jos — į rusų.

Autorius buvo sklandytuvų fabriko savininkas. 50 sklandytuvų jis vežęs padovanoti Ispanijos vaikams. Jo laivas buvęs suimtas sukilusių Franco šalininkų. Jis ir kiti suimtieji keleiviai buvo sukaustyti ir sunkvežimiais nugabenti į San Sebastijano kalėjimą. Kalėjime iš jų buvę viskas atimta: kostiumai, avalynė, apatiniai baltiniai, laikrodžiai, žiedai, parke-

riai. Suradę autoriaus dėžėje tokį skaičių sklandytuvų, ir iš dokumentų sužinoję jį esant kapitoną lakūną, ir dar demokratiškos Prancūzijos, suėmusieji jį apkaltino ir sumuštą įmetė į tamsią kalėjimo kamerą. Kamera buvusi 2×3 mtr. dydžio. Joje nebuvo nei lovos, nei patalynės. Oras baisiausias, bet ir to trūkę. Jį tardė komisija, kurios pirmininku buvęs kpt. Rodriges. Negalint įrodyti autoriaus priklausymą prancūzų fašistams, jis buvęs laikomas šnipu ir, kaipo toks, nusmerkats sušaudyti. Tardant buvusi vartojama fizinė jėga, nuo kurios neatsisakęs net ir pats kpt. Rodriges, liepdamas jam pasirašyti protokolus, surašytus ispanų kalba, kurios kalbos jis nemokėjęs. Naktį į jo kamerą įslinko kunigas — tai besiartinančios mirties pažymis. „Gilią naktį atsivėrė durys, — pasakoja autorius. — Artėja žmonių žingsniai. Mane išveda iš kameros, prieš tai surišdami užpakaly rankas. Visą likusią nakties dalį, iki išaušiant, mes turėjome būti kalėjimo koplyčioje". Bet paskutinę valandą jį kažkas iš ten išvedęs; tuo tarpu jis nebuvęs sušaudytas. Tai padaręs savo įtaka vienas prancūzas, įrodinėdamas jį esant ne šnipą, bet pirklį. „Vieną naktį, — sako autorius, — manęs per klaidą vos nesušaudė. Tokių klaidų būdavo, nes kalėjimai buvo grūste prigrūsti žmonių".

Pagaliau kažkoks geras žmogus jam perdavės raštelį, kad Prancūzijos konsulas jo reikalu yra kalbėjęs su ispanų sukilėliais. Taip praslinkę 10 dienų. Jis ore atsidūręs. Koks neaprašomas džiaugsmas! Tyras oras jį veikęs gaivinamai. Vėliau jis gavo iš savo konsulato čiužinį ir antklodę; iš ten jis gaudavęs kasdien ir baltintą kavą. Bet atėjusi žiema. Kalėjimas nebuvęs šildomas. Autorius paskubomis mokęsis ispanų kalbos. Paryčiais vis girdėdavęs „pasigailėjimo šūvius" ir kasdien matydavęs vis mažėjantį skaičių čia įgytų draugų. Autorius neturėjęs laikrodžio, „bet nujautimas laiko ypatingai išsivystė per tą kalinimo laikotarpį". Visi kaliniai buvę solidarūs, vis tiek kokios buvo jų politinės pažiūros. — Prancūzija, prancūzas! — kugžda jie ir slaptai man spaudžia ranką, — rašo autorius. 14 vasario jį perkėlė į geresnę kamerą. Nuo 15 gruodžio pradėję veikti karo teismai. Jį tardžiusis pulk. Kintana buvo nustebęs jo tokiu ilgu kalinimu neturint kaltės įrodymų, o „prancūzų diplomatai, patenkinti, kad jis esąs gyvas, nieko skubaus nedarė". Tik 22 balandžio jis buvęs paleistas iš kalėjimo ir iškeistas į vokiečių leit. Šmidtą.

Autorius vaizdžiai aprašė, ką pats išgyveno ir iškentėjo. Aprašymas šiurpus.

Romualdas Burokas

Oficialinė dalis.

I

Respublikos Prezidento aktai.

1. Kauno Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėjas Juozas Krygeris, jo sutikimu, atleistas iš einamųjų prokuroro padėjėjo pareigų ir paskirtas Kauno Apygardos Teismo Teisėju nuo 1940 m. vasario mėn. 16 dienos.

2. Rokiškio Apylinkės Teismo Teisėjas Jurgis Kregždė, jo sutikimu, atleistas iš einamųjų apylinkės teisėjo pareigų ir paskirtas Kauno Apylinkės Teismo Teisėju nuo 1940 m. vasario mėn. 16 dienos.

3. Diplomuotas teisininkas advokatas Juozas Klausa, jo prašymu, paskirtas Rokiškio Apylinkės Teismo Teisėju nuo 1940 m. vasario mėn. 16 dienos.

4. Kauno Apylinkės Teismo Teisėjas Jurgis Kasakaitis, jo sutikimu, atleistas iš einamųjų apylinkės teisėjo pareigų ir paskirtas Marijampolės Apygardos Teismo Teisėju nuo 1940 m. vasario mėn. 16 dienos.

5. Panevėžio Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėjas Kazimieras Bukauskas, jo sutikimu, paskirtas Kauno Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėju nuo 1940 m. vasario mėn. 16 dienos.

6. Šiaulių Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėjas Vytautas Bulota, jo sutikimu, atleistas iš einamųjų prokuroro padėjėjo pareigų ir paskirtas Kauno Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėju nuo 1940 m. vasario mėn. 16 dienos.

7. Aukštadvario Apylinkės Tardytojas Stasys Anuškevičius, jo prašymu, atleistas iš einamųjų apylinkės tardytojo pareigų ir paskirtas Vilniaus Apylinkės Teismo Teisėju nuo 1940 m. vasario mėn. 16 dienos.

8. Diplomuotas teisininkas advokatas Motiejus - Jonas Adomaitis, jo prašymu paskirtas Aukštadvario Apylinkės Tardytoju nuo 1940 m. kovo mėn. 1 dienos.

9. Kauno Apygardos Teismo kandidatas diplomuotas teisininkas Alfonsas Norkus paskirtas Vilniaus Apylinkės Teismo Teisėju nuo 1940 m. vasario mėn. 16 dienos.

10. Kauno V Apylinkės Tardytojas Jonas Liepinaitis, jo sutikimu, atleistas iš einamųjų apylinkės tardytojo pareigų ir paskirtas Kauno Apylinkės Teismo Teisėju nuo 1940 m. kovo mėn. 1 dienos.

11. Marijampolės Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėjas Edmundas Gaižauskas, jo prašymu, atleistas iš einamųjų prokuroro padėjėjo pareigų ir paskirtas Šiaulių Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėju nuo 1940 m. kovo mėn. 15 dienos.

12. Diplomuotas teisininkas advokatas Vaclovas Širvinskas, jo prašymu, paskirtas Marijampolės Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėju nuo 1940 m. kovo mėn. 20 dienos.

13. Diplomuotas teisininkas advokatas Juozas Holšanskis, jo prašymu, paskirtas Vilniaus Apylinkės Teismo Teisėju nuo 1940 m. kovo mėn. 20 dienos.

14. Biržų Apylinkės Tardytojas Leonas Staškevičius, jo prašymu, atleistas iš einamųjų apylinkės tardytojo pareigų ir paskirtas Vilniaus IV Apylinkės Tardytoju nuo 1940 m. kovo mėn. 16 dienos.

15. Diplomuotas teisininkas advokatas Petras Aleškaitis paskirtas Kauno V Apylinkės Tardytoju nuo 1940 m. vasario mėn. 16 dienos.

16. Marijampolės Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėjas Jonas Lechelis atleistas iš pareigų nuo 1940 metų balandžio mėn. 16 dienos.

17. Aukštadvario Apylinkės Tardytojas Motiejus - Jonas Adomaitis atleistas iš pareigų ir paskirtas Marijampolės Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėju nuo 1940 metų gegužės mėn. 1 dienos.

18. Diplomuotas teisininkas Stasys Balčiūnas paskirtas Aukštadvario Apylinkės Tardytoju nuo 1940 m. gegužės mėn. 1 dienos.

19. Diplomuotas teisininkas, buv. Kariuomenės Teismo Pirmininkas Silvestras Leonas, jo prašymu, paskirtas Vyriausiojo Tribunolo Teisėju nuo 1940 metų gegužės mėn. 10 dienos.

II.

Teisingumo Ministro Įsakymai.

1. Namų savininkų skolų mokėjimui palengvinti Įstatymo 3 str. Marijampolės apskr. namų savininkų įkaitinių skolų grąžinimui reguliuoti komisijos pirmininkas buv. Marijampolės Apyl. Teismo Teisėjas Juozas Kybartas, kaip paskirtas į kitą tarnybos vietą, iš eitųjų toje komisijoje pirmininko pareigų nuo 1940 m. sausio mėn. 23 d. atleistas ir nuo tos dienos paminėtos komisijos pirmininku paskirtas Marijampolės Apylinkės Teismo Teisėjas Tvarkytojas Romualdas Jakštas.

2. Ministrų Tarybos 1940 m. sausio mėn. 18 d. nutarimu į Pilietybės teisių pripažinimo Komisiją Teisingumo Ministerjos atstovu paskirtas Vilniaus Apygardos Teismo Teisėjas Nikodemas Mackevičius.

3. Vyr. Muitų Tarifo Taikymo Komisijos narys, buv. Kauno Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėjas Juozas Krygeris ir jo pavaduotojai: buv. Kauno Apyg. Teismo prok. pad. Aleksandras Kaminskas, buv. Teisingumo M-jos sekretorius Steponas Ragaišis ir buv. Teisingumo M-jos sekretoriaus pad. Vladas Švedas, perkelti į kitas tarnybos vietas, atleisti nuo 1940 m. vasario mėn. 23 d. iš paminėtoje komisijoje eitųjų pareigų.

4. Muitų įst. 66 str. Vyr. Muitų Tarifo Taikymo Komisijos nariu nuo 1940 m. vasario mėn. 23 d. paskirtas Kauno Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėjas Vladas Domeika ir jo pavaduotojais — Kauno Apyg. Teismo Prok. Pad. Bronius Vaitulevičius, Teisingumo M-jos sekretorius Pranas Stankūnas ir buh. pad. Aleksandras Šleivys.

5. Privatinių savininkų žemių naudojimo Įst. 2 str. (V. Ž. 51 Nr.) Teisingumo Ministerijos atstovu į Vyresniąją Vilniaus apskr. Žemės Ūkio Komisiją paskirtas nuo 1940 m. kovo mėn. 15 d. Vilniaus Apygardos Teismo Teisėjas Kęstutis Domaševičius.

6. Vilniaus Apygardos Tardytojas Vytautas Balčiūnas nuo 1940 m. kovo mėn. 1 d. paskirtas Vilniaus Apygardos ir Apylinkių Tardytojų raštinės administratoriumi ir jam pavesta rūpintis visais tos įstaigos ūkio ir raštinės reikalais.

Paskirti kandidatai:

1. Alfonsas Jakubėnas paskirtas Vilniaus Apygardos Teismo etatiniu teismo kandidatu nuo 1940 m. sausio mėn. 16 d. (IIIa kateg.).

2. Kauno Apygardos Teismo kandidatas Povilas Lokys, jo prašymu, paskirtas Šiaulių Apyg. Teismo etat. teismo kandidatu nuo 1940 m. vasario mėn. 10 d.

3. Šiaulių Apygardos Teismo kandidatas Domazas Lukšys, jo prašymu, paskirtas Kauno Apyg. Teismo etat. teismo kandidatu nuo 1940 m. vasario mėn. 10 d.

4. Juozas Damušis paskirtas neetatiniu Kauno Apygardos Teismo kandidatu nuo 1940 m. balandžio mėn. 16 d. su subsidija 200 Lt mėnesiui.

5. Kazimieras Kupetis paskirtas neetatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo 1940 m. balandžio mėn. 16 d. su subsidija 200 Lt mėnesiui.

6. Stasys Jakubauskas paskirtas neetatiniu Kauno Apygardos Teismo kandidatu nuo 1940 m. balandžio mėn. 16 d. su subsidija 200 Lt mėnesiui.

7. Anicetas Prialgauskas paskirtas Kauno Apyg. Teismo neetatiniu teismo kandidatu nuo 1940 m. balandžio mėn. 16 d. su subsidija 200 Lt mėnesiui.

8. Alfonsas Kairelis paskirtas neetatiniu Kauno Apyg. Teismo kandidatu nuo 1940 m. balandžio mėn. 16 dienos.

9. Vladas Staškevičius paskirtas neetatiniu Šiaulių Apygardos Teismo kandidatu nuo 1940 m. balandžio mėn. 16 d. su subsidija 200 Lt mėnesiui.

10. Mykolas Mažeika paskirtas neetatiniu Šiaulių Apyg. Teismo kandidatu nuo 1940 m. balandžio mėn. 16 d. su subsidija 200 Lt mėnesiui.

11. Jonas - Petras Subačius paskirtas neetatiniu Marijampolės Apyg. Teismo kand. nuo 1940 m. balandžio mėn. 16 d. su subsidija 200 Lt mėnesiui.

Pavesta eiti pareigos:

1. Kauno Apygardos Teismo kandidatui Jonui Ivoškai nuo 1940 m. vasario mėn. 20 d. — apylinkės teisėjo.

2. Vyriausiojo Tribunolo sekretoriaus padėjėjui Jonui Smailiui nuo 1940 m. vasario mėn. 21 d. — apylinkės teisėjo.

3. Šiaulių Apygardos Teismo kandidatams Vandai Jasinskaitei ir Antanui Mačiukui nuo 1940 m. kovo mėn. 1 d. — apylinkės teisėjo.

4. Šiaulių Apygardos Teismo kandidatams Saverui Jasinskui ir Andriui Plėtai nuo 1940 m. kovo mėn. 1 d. — apylinkės tardytojo.

5. Marijampolės Apygardos Teismo kandidatui Horstui Taleikiui nuo 1940 m. kovo mėn. 10 d. — apylinkės teisėjo.

6. Panevėžio Apyg. Teismo kandidatei Elenai Veličkienei nuo 1940 m. kovo mėn. 16 d. — apylinkės teisėjo.

7. Kauno Apygardos Teismo kandidatui Zenonui Rupšlaukiui nuo 1940 m. balandžio mėn. 25 d. — apylinkės teisėjo.

Paskirti notarai:

1. Grinkiškio notaras Balys Klovas, jo prašymu, atleistas iš einamųjų Grinkiškio notaro pareigų ir paskirtas Telšių notaru nuo 1940 m. vasario mėn. 20 dienos.

2. Grinkiškio Apylinkės Teismo Teisėjui pavesta atlikti nuo 1940 m. kovo mėn. 1 d. notarams pavestąjį darbą.

3. Plungės notaras Pranas Rėklaitis, jo prašymu, atleistas iš notaro pareigų nuo 1940 m. vasario mėn. 1 d.

4. Alytaus notaras Pranas Rėklaitis, jo prašymu, atleistas iš Alytaus notaro pareigų ir paskirtas Plungės notaru nuo 1940 m. kovo mėn. 15 d.

5. Dusėtų notaras Vincas Iešmanta, jo prašymu, atleistas iš Dusėtų notaro pareigų ir paskirtas Alytaus notaru nuo 1940 m. kovo mėn. 15 d.

6. Dusėtų Apylinkės Teismo Teisėjui nuo 1940 m. kovo mėn. 15 d. pavesta atlikti notarams pavestąjį darbą.

7. Kazlų - Rūdos notarą Juozą Steponaitį, jo prašymu, laikyti atleistu iš einamųjų notaro pareigų nuo 1940 m. sausio mėn. 1 d.

8. Kazlų - Rūdos Apyl. Teismo Teisėją laikyti atliekančiu notarams pavestąjį darbą nuo 1940 m. sausio mėn. 1 d.

9. Kretingos Notaras Martynas Bernotas, kaip patrauktas teismo atsakomybėn pagal Baudž. Stat. 440 ir 591 str. 2 dal., atleistas iš notaro pareigų nuo 1940 m. balandžio mėn. 21 d.

10. Algirdas Penkaitis paskirtas Kretingos notaru nuo 1940 m. balandžio mėn. 21 dienos.

Paskirti ir atleisti advokatai:

1. Adv. Kazys Šalkauskis, jo prašymu, perkeltas iš Kauno į Vilnių nuo 1940 m. vasario mėn. 1 d.

2. Adv. Juozas Stepanauskas, jo prašymu, perkeltas iš S. Kalvarijos į Marijampolę nuo 1940 m. kovo mėn. 1 d.

3. Mečislovas Engielis priimtas į advokatus nuo 1940 m. balandžio mėn. 1 d. su gyvenamaja vieta Vilniuje.

4. Juozas Rubinovas - Rubinavičius priimtas į advokatus nuo 1940 m. balandžio mėn. 1 d. su gyvenamaja vieta Vilniuje.

5. Izraelis Kaplanas priimtas į advokatus nuo 1940 m. balandžio mėn. 1 d. su gyvenamaja vieta Vilniuje.

6. Juozas Gordonas priimtas į advokatus nuo 1940 m. balandžio mėn. 1 d. su gyvenamaja vieta Vilniuje.

7. Naumas Seiferis priimtas į advokatus nuo 1940 m. balandžio mėn. 1 d. su gyvenamaja vieta Vilniuje.

8. Emanuelis Smilgis priimtas į advokatus nuo 1940 m. balandžio mėn. 1 d. su gyvenamaja vieta Vilniuje.

9. Adv. Juozas Ingaunis, jo prašymu, perkeltas iš Kupiškio į Uteną nuo 1940 m. balandžio mėn. 5 dienos.

10. Adv. Vaclovas Širvinskas, kaipo paskirtas Marijampolės Apyg. Teismo Prokuroro Padėjėju, atleistas iš advokatų nuo 1940 m. kovo mėn. 20 d.

11. Adv. Petras Aleškaitis, kaipo paskirtas Kauno V Apyl. Tardytoju, atleistas iš advokatų nuo 1940 m. kovo mėn. 16 d.

12. Adv. Juozas Holšauskis, kaipo paskirtas Vilniaus Apyl. Teismo Teisėju, atleistas iš advokatų nuo 1940 m. kovo mėn. 20 dienos.

13. Izaokas Zajančkauskas priimtas į advokatus nuo 1940 m. balandžio mėn. 10 d. su gyvenamaja vieta Vilniuje.

14. Jonas Giedraitis priimtas į advokatus nuo 1940 m. balandžio mėn. 15 d. su gyvenamaja vieta Vilniuje.

15. Rapolas Lobanas priimtas į advokatus nuo 1940 m. balandžio mėn. 15 d. su gyvenamaja vieta Vilniuje.

16. Samuelis Eigelis priimtas į advokatus nuo 1940 m. gegužės mėn. 1 d. su gyvenamaja vieta Vilniuje.

17. Adv. Silvestras Leonas, kaipo paskirtas Vyriausiojo Tribunolo Teisėju, atleistas iš advokatų nuo 1940 m. gegužės mėn. 10 dienos.

Paskirti priv. gynėjai ir priv. vertėjai:

1. Izaokas Michailovičius priimtas privatiniu gynėju prie Vilniaus Apygardos Teismo su gyvenamaja vieta Vilniuje nuo 1940 m. balandžio mėn. 15 dienos.

2. Samuelis Sienickis priimtas privatiniu gynėju prie Vilniaus Apyg. Teismo su gyvenamaja vieta Eišiškių miestelyje nuo 1940 m. balandžio mėn. 16 dienos.

3. Abelis Froimčikas paskirtas Vilniaus Apygardos Teismo prisiekusiuoju vertėju iš žydų ir hebrajų kalbos be atlyginimo — algos nuo 1940 m. vasario mėn. 1 dienos.

4. Pris. Vertėjui Abeliui Froimčikui nuo 1940 m. balandžio mėn. 5 d. leista atlikti Teismų Santv. Įst. 239 str. numatytus veiksmus iš lotynų ir anglų kalbų.

Leista vesti bylas kitų teismų apygardoje:

1. Priv. gyn. Ješnai Lurjei nuo 1940 m. vasario mėn. 15 d. — Kauno teismų apygardoje.

2. Priv. gyn. Juozui Šachnavičiui nuo 1940 m. vasario mėn. 15 d. — Panevėžio teismų apygardoje.

3. Priv. gyn. Samueliui Rapoportui nuo 1940 m. kovo mėn. 15 d. — Vilniaus ir Šiaulių teismų apygardose.

4. Priv. gyn. Dovydui Johelsonui nuo 1940 m. balandžio mėn. 1 d. — Vilniaus teismų apygardoje.

5. Priv. gyn. Maksui Lazauskui nuo 1940 m. balandžio mėn. 25 d. — Vilniaus Apygardos Teisme.

6. Priv. gyn. Chaimui Fridmanui nuo 1940 m. balandžio mėn. 25 d. — Vilniaus Apygardos Teisme.

Paskirti ir atleisti antstoliai:

1. Radviliškio Apylinkės Teismo antstolis Vladas Gotautas, jo prašymu, atleistas iš einamųjų Radviliškio Apyl. Teismo antstolio pareigų ir perkeltas toms pačioms pareigoms eiti į Tauragės Apylinkės Teismą nuo 1940.II.20.

2. Atšauktas 1940.II.8 d. įsakymas, kuriuo Jonas Krenevičius buvo paskirtas nuo 1940 m. vasario mėn. 10 d. Tauragės Apylinkės Teismo Antstoliu.

Mirė:

1. Pakruojo Apylinkės Teismo antstolis Jonas Baleišis 1940 m. kovo mėn. 17 d.

2. Vyriausiojo Tribunolo teismo kandidatas Antanas Mačiuika 1940 m. kovo mėn. 25 d.

3. Seirijų Apylinkės Teismo antstolis Stasys Pranckevičius 1940 m. kovo mėn. 30 d.

Korektūros klaidų atitaisymas.

Š. m. sausio - vasario mėnesių „Teisės" žurnale Nr. 50 (1. 76) Panevėžio Apygardos Teismo žinios yra sukeistos su Marijampolės Apygardos Teismo žiniomis.

Redaktorius JURGIS BYLA

TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ ir PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

Leidžia Lietuvos Teisininkų Draugija.

Laikraščio programa:

I. Teisės mokslų raštai.
II. Pasaulio teisės apžvalga.
III. Teismo kronika.
IV. Korespondencijos apie įdomesnius teisės atžvilgiu gyvenimo įvykius.
V. Vyr. Tribunolo praktika.
VI. Recenzijos ir bibliografija.
VII. Mokslinio turinio priedai.

Oficialinė dalis.

I. Vyriausybės įsakymai Teisingumo Ministerijos srity.
II. Teisingumo Ministerijos aplinkraščiai, instrukcijos ir įsakymai.

Laikraštis parduodamas knygų krautuvėse ir jo redakcijoj.

Prenumeratos kaina metams 25 lt. (Teis. d-jos nariams—20 lt.). Atskiro numerio kaina 6 lt. (su priedu).

Pirmųjų dvidešimt numerių papigintąja kaina galima gauti tik iš Redakcijos.

Redakcijos adresas:

KAUNAS,

Vyr. Tribunolas (telef. 25753).

V. Nr. 3
kv. 2.1.1917
Kaina

Parduodama redakcijoj:

1. Teisininkų kalendorius 1940 m. (5 lt).
2. Lietuvos Valstybės Konstitucijos reforma prof. M. Römeris (2 lt).
3. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas, D. Gecas (2 lt).
4. Čekiai, Jokūbas Abramavičius (2,50 lt).
5. Hagos Tribunolo sprendimas Klaipėdos byloje (2 lt).
6. „Teisės“ 2—10 Nr. Nr. komplektas — papiginta kaina — **10 litų.**
7. „Teisės“ 11—20 Nr. Nr. komplektas — papiginta kaina — **15 litų.**
8. Konstitucinės Teisės principai, A. Esmein 2 tomai, 16 litų.

SPAUDĖ KOOP. RAIDĖS SPAUSTUVĖ KAUNE